

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

SEPTEMBRIE 2015

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

SEPTEMBRIE 2015

SUMAR

septembrie

2015

4 Poleieli noi,
obiceiuri vechi
Bucureștiul la 1930

**DIN VREMEA
CÂND ȘCOALA
CONȚA**

5 „Prin noi înșine“...
în cultură
*Reforma societății
în viziunea lui
Titu Maiorescu*

I. BULEI

10 Profesori
de altădată
Ion Simionescu

M. NICOLAU

13 Cum a devenit
1 leu mai greu decât
10.000 lei

A. VASILESCU

19 Chiaburul
legionar din fruntea
spionajului Securității
Nicolae Doicaru

F. BANU

23 Episcopul
o înfruntă
pe împărăteasă

A. CHIRU

EVENTIMENT

27 Carte frumoasă,
cinste cui te-a scris!
*Premiile
Fundației Culturale
Magazin Istoric*

29 Cinci zile
pe Dunăre
*Septembrie 1915.
Croaziera
regelui Ferdinand
și a reginei Maria*

M. MOȘNEAGU

EXCLUSIVITATE

33 Paleografia
documentului
fotografic

S. YATES

42 Ochii cu epoleți
ai țarului îl urmăresc
pe Averescu

V.B. KAȘIRIN

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

37 Armata română
sub raze X

*Ofițerii Misiunii militare
franceze despre soldații
și ofițerii români*

**M. ROUSSIN,
D. BURCEA**

48 Venus din...
Buciumi

H. POP

magazin istoric

Anul XLIX – serie nouă – nr. 9 (582)

septembrie 2015

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

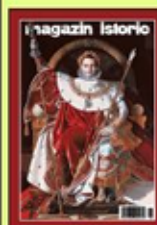
1 Filip al V-lea, rege al Spaniei (1700-15 ianuarie 1724, 6 septembrie 1724-1746), era nepotul regelui Franței Ludovic al XIV-lea și a fost primul reprezentant al Casei de Bourbon care a domnit în Spania. Statuia ecvestră este opera sculptorului Roberto Michel (1720-1786) și se află la Academia Regală de Arte San Fernando din Madrid

2 Conacul Maican, din comuna Gura Teghii, județul Buzău, ce a fost ridicat de colonelul Dumitru D. Maican, în anul 1903. După naționalizarea clădirii de către regimul comunist, a fost transformată în spital. Astăzi, conacul se află, din păcate, într-un evident proces de degradare

3 Cunoscut cercetătorilor încă din secolul al XIX-lea, castrul roman de la Buciumi a fost readus în atenția publicului prin programul „Circuitul castrelor romane din județul Sălaj”, inițiat de Consiliul Județean Sălaj. Acesta a propus lucrări de restaurare a porții *Principalis Sinistra*, pe conturul acesteia, și a zidurilor care îi mărginesc perimetrul. Urmează și restaurarea laturii *praetoria* a castrului. În imagini: intrarea în comandamentul castrului (sus) și o privire de ansamblu a șantierului arheologic de la Buciumi

4 Napoleon pe tronul imperial, tablou realizat în 1806 de pictorul francez Jean-Auguste-Dominique Ingres (1780-1867). Contemporanii l-au primit extrem de critic, reproșându-i discordanța culorilor, încercarea de a-i conferi un relief sculptural și rigiditatea contururilor

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Secretar general de redacție
Cristina Păiușan-Nuică

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

CORESI
Tipărit în CNE, 2015/09/25 SA

BUCUREȘTIUL – ÎN TRE IERI ȘI AZI

Azi, după un veac de om, de progrese și de prefaceri – care mândresc pe unii și desamăgesc ispititor pe alții –, azi avem în centrul capitalei modernizări ce răsfăță ochiul și înalță sufletul. Ele pot rivaliza cu Apusul pe care l-am ajuns în 70-80 de ani.

Pe întinderea maelanelor de infecții și bălării de ieri se văd palate ca de iele și de zmei din povești. În locul labirintului de hudiți și urdinișuri, printre cocioabe și bordeie, se întind strade în betonul cărora lumina de la felinare se răsfărge ca pe oglinda unui lac. În locul ulițelor strâmte și întortochiate, înecate în praf sau în noroaie, printre curțile și grădinile marilor boieri, se pierd la nesfârșit în zare bulevarde asfaltate și iluminate ca ziua, refugii, trotoare și piețe mai curate decât lutul locuinței milioaneilor de bieți români. Paragina de mlaștini și gunoaie infecte e împodobită în momamente, în scuaruri și grădini de vară, în clădiri și spitale monumentale, dar în tămăduirea boalelor și în alinarea gratuită a mizeriei umane suntem ca de la pământ la cer față de vremile milostiveniei de ieri. În loc de vraci, mulți satrapi.

Avem Dâmbovița canalizată și canalizări pretutindeni. Avem teatre, muzee, atenee, stranduri, avioane, radio și telefoane. Avem căi ferate și vehicule în zbor de rândunică cu transport de oameni și de mărfuri ușurate ca prin vis [...] Avem cofetării, berării, cafenele, restaurante, chioșcuri și automate de bunătați și de tribut strein; avem luminații și reclame luminoase la care provincialii sgâiesc ochii ca la comediații bălciului de ieri; iar liniștea stradelor tăcute e întreruptă prelung de grohotul și huetul drăciilor de la mașini.

Avem jandarmi și gardieni cu școală, zapcii și polițai titrați, dar pungașii, hoții și tâlharii de pe drumuri îngrozesc lumea mai fioros decât pe vremea faimoșilor haiduci. Omenia ne dispare pe măsura dezvoltării magistra-

turii savante, iar religia pe a dispariției preoților bigoți.

Avem canalizări pe strade și în curți, avem lumină electrică și robinete de apă cristalină țâșnind ca prin vrajă la ușa și din peretele casei fiecăruia din noi. Și câte altele. Ce minuni de basme pentru omul de ieri care și-ar auzi gla-

sul de la distanțe neînchipuite? Ce nu avem? [...]

În schimb, din zăvoaiele și păduricile înviorătoare de pe Colentina: Pantelimon, Teiu cu parcul domnesc –, Floreasca, Herăstrău, Băneasa, Dămăroaia fiicei lui Ipsilanti (în realitate, moșia pe care s-a ridicat cartierul Dămăroaia i-a aparținut Mariei Damaris, căsătorită cu fratele lui Alexandru Ipsilanti, Manolache – *n.red.*) –, Crângași etc., din toate aceste puncte de slabă și desfătare populară gratuită n-au rămas decât urma puturoasă a taberelor părăsite de sălbatici. Din ape o cultură de țânțari și strai de broaște [...]

Recreția și regenerarea poporului o vedem numai în cârciumi, radio și cinema. Tendința e de a trăi prin cap și senzații. Restul de corp îl socotim un balast inutil. Preumblări, excursii, sporturi și desfătăi ieftine și nevinovate în aerul liber și îmbălsămat de natură. Cultul acestei naturi, ce face din mitocan un suflet de noblețe, din neamț și din englez un om de forță, din minoritarii chiar tipuri diferențiate ca aspect? O, nu. Cu așa ceva ne-am săturat din moși strămoși. Ele ne-ar periclita cointeresarea în desfătările de exploatare și de tribut străin. Înlocuim totul prin pervertirea stradei și a focarelor de vicii, de lux și lene, ce ne pot degenera și degrada. Deși mai prolifici și conservați prin avere, minoritarii își fortifică descendența prin excursii și orice mijloc. Noi ne minăm urmașii cu o furie de barbari inconștienți.

(*Urbanism... și cult național, București, 1930, p. 62-72*)

51 Lovitura de
evantai care a adus
Algeria Franței
V. CRUCEANU

54 Parcul neisprăvit
M. STAVINSCHI

58 Valahi
la Waterloo
A.-S. IONESCU

**PASTILA
DE CUVINTE**

63 De la „l“ până
la „m“
M. SALA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Ultima zi
de război, prima zi
de pace
Capitularea Japoniei
R.I. BUDURA

71 În România,
acum 100 ani
G. FILITTI

**ENIGME
ALE ISTORIEI**

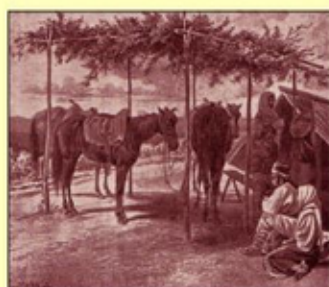

75 „Prințesa
circasiană“
și evlavioasa călugăriță
I. BISTREANU

79 Noiembrie 1898.
Cetățeni turmentați
în București
L. ZAMANI

**PORECLA
ÎN RENAME**

83 Ciungul de pe
plajele Normandiei
F. DOLGHIN

85 Mizerie
și ospitalitate
*Impresiile de călătorie
prin Țările Române ale
cehului Mirohorský*
A.I. IONESCU

89 Doi stâlpi
ai Maiestății Sale
Povestea MI5 și MI6
**C. TRONCOTĂ,
D. MATEI**

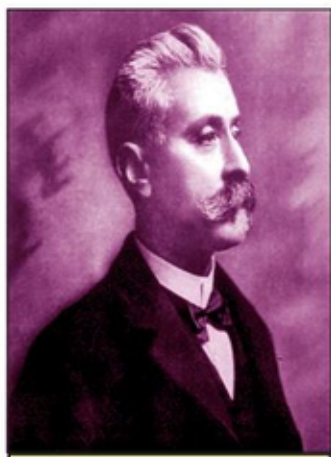
**HOOVER
INSTITUTION**

93 1937.
Iuliu Maniu îi cere
lui Ion Mihalache
să rămână

RUBRICI

70 Pentru biblioteca
dumneavoastră

53; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Spiru Haret

„Direcția nouă” – propusă de Maiorescu – se deosebea radical de „direcția veche”, care copia formele din afară, fără a ține seama de realitatea social-istorică internă. „Direcția nouă” și jună caută mai întâi de toate fundamentul dinlăuntru și unde nu-l găsea și până când încă nu-l găsea, disprețuia forma din afară ca neadevărată și nedemnă.”

„Fundamentul dinlăuntru” nu era altceva decât realitatea social-istorică și tradiția spirituală națională.

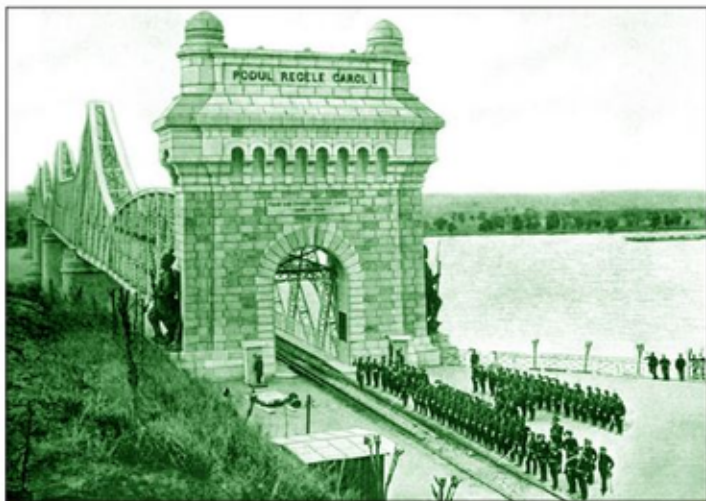
Titu Maiorescu a disecat drumul pe care a pornit civilizația românească, în raport cu cel pe care s-a înscris Occidentul, „pentru a demonstra necesitatea ca românii să renunțe la copierea unuia sau altuia dintre modelele de societate modernă și să străluce într-o dezvoltare conformă cu propriile particularități și tradiții”. În esență, teoria formelor fără fond consideră formele noi ca fiind străine de specificul societății românești, de aici izvorând un conflict deschis între „cultura națională și civilizația modernă”, conflict în urma căruia prima sfârșește prin a se falsifica pe ea însăși.

În disputa de idei românească teza formelor fără fond constituie cel mai însemnat produs teoretic al celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea la noi. Maiorescu opune această teorie mediocrităților, producătorilor de conținut cultural fals, formelor goale. Tocmai pentru că suntem la începutul modernității, postulează Maiorescu, trebuie să evităm căile false și infructuoase și să avem grijă pentru ca începutul oricât de mic al culturii moderne să fie viabil și să reziste greutăților pe care le va întâmpina. „Începutul cel mic la întindere trebuie să fie mare prin adevărul ce-l cuprinde, prin valoarea energetică ce-i dă putere de a rezista și, biruind greutățile timpului, a produce șirul neîntrerupt de forme nouă de viață”.

Titu Maiorescu era un mare orator. Într-o vreme și într-o țară care nu duceau lipsă de talente în domeniu. Dimpotrivă. Maiorescu se distinge ca un orator academic, cu un

discurs încheiat, totdeauna excelent construit, cu accent pe esența chestiunii, cu mare putere de convingere. Nu e un improvizator, ca prietenul său P.P. Carp sau ca Take Ionescu. El pregătea temeinic fiecare discurs. Serios a fost în toate faptele vieții sale, la fel și în manifestările sale ca orator. Cu o argumentație de neclintit, cu accente de ironie, cu spirit polemic, discursurile parlamentare maioresciene, rostite într-o perioadă de 40 de ani, exprimă gândirea sa politică. O face cu claritate, coerență și limpezime.

Tematica abordată de Titu Maiorescu în discursurile parlamentare a fost diversă: problemele învățământului românesc, principiile doctrinei politice junimiste, revizuirea Constituției de la 1866, pe care el n-o credea necesară, revizuirea articolului 7 din aceeași Constituție, reforma comunală, justiția și subordonarea sa factorului politic, monarhia și întărirea simțului dinastic în societatea româ-

Dacă în domeniul culturii discuția despre forma fără fond își avea rostul, în planul civilizației materiale România a cunoscut un real proces de modernizare și aliniere la standardele europene: în imagine, garda militară îl așteaptă pe Carol I la ceremonia de inaugurare a podului de la Cernavodă

Titu Maiorescu (15 februarie 1840, Craiova-18 iunie 1917, București) a marcat, decisiv, pe multiple planuri (cultural, literar, ideologic și, nu în ultimul rând, politic), timp de câteva decenii, modernitatea românească. Garabet Ibrăileanu îl considera pe Titu Maiorescu un „Boileau român, înarmat cu principii directe“, dotat cu un acut simț al valorilor, ambele dublate de o impresionantă forță polemică.

TITU MAIORESCU ȘI REFORMA SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI

ION BULEI

Problema fundamentală pe care și-a concentrat atenția Titu Maiorescu a fost aceea a metodologiei construcției culturii și civilizației române moderne. În studiul său de la 1868, *În contra direcției de astăzi în cultura română*, el face bilanțul drumului parcurs de România, constatând că, aparent, existau toate formele culturii și civilizației moderne: școli, muzee, universități, instituții politice etc.

Existența formelor noi, moderne, crea impresia, că, odată cu introducerea cadrelor-formelor noi, procesul construcției culturii moderne, al civilizației era aproape încheiat. În realitate, observa Maiorescu, totul nu era decât o aparență și nonvaloarea neadevărul definea producția cultural-științifică românească, ca și activitatea instituțiilor politice introduse din Occident.

Cauza se afla în condiția specială a României de țară înapoiată. De aici graba construirii civilizației moderne în câteva decenii, civilizație care, în Occident, s-a dezvoltat în câteva secole. Așa stând lucrurile, critica negaționistă era obligatorie.

Neputând urma o cale de dezvoltare normală, aprecia Maiorescu, România era constrânsă să construiască rațional noua civilizație. Nu copiind modelul occidental, ci construind o modernitate care să depășească atât evoluționismul accelerat, spontan – mersul de la sine –, cât și raționalismul abstract.

Maiorescu nu urmărea transplantarea culturii occidentale în România, ci crearea unei culturi române moderne originale, capabilă la rândul ei să producă valori. De aici, nevoia disperată de autentică creație, originală,

neatinsă de mimetism: „Tot ce e de valoare trebuie să fie gândit și săvârșit în mod original în orice țară, mai ales când e vorba de a aduce într-o țară mai puțin cultivată cultura superioară a altora...“.

Demagogia și politicianismul

În acest sens Maiorescu consideră necesară soluționarea a trei mari probleme: teoria fundamentului dinlăuntru, teoria formelor fără fond și teoria trecerii de la conceptul cultural la relația conceptuală. Potrivit lui Titu Maiorescu construcția unei culturi moderne include obligatoriu un fundament solid interior, la care se adaugă creator elementul nou, de origine străină, care trebuie să fie asimilat organic de fundamentul preexistent.

„Vine un vecin și le ia o provincie, de exemplu Bucovina, vine alt vecin și le ia altă provincie, de exemplu Basarabia, vine un congres străin și le dă înapoi o parte din provincia luată: poporul de jos rămâne indiferent la aceste schimbări istorice...”

de clasa politică nu e una pe măsura rolului său fundamental în construcția națională. Sensul lumii civilizate conduce la împlinirea destinului (la individ, popoare, națiuni), dar nu dintr-o dată, ci progresiv, lent, evolutiv, prin eforturi depășindu-se starea de fapt negativă; primitivismul, ignoranța, de asemenea, pot și trebuie să fie depășite-lichidate prin cultură.

Problemele școlii, îndeosebi ale învățământului primar, sunt abordate de Maiorescu în numeroase discursuri (în chiar primul său discurs în Parlament). Orice suprimare „făcută la învățământul elementar”, la nivel de buget, aducea prejudicii serioase bazelor pe care este construit sistemul de învățământ. Un învățământ primar de calitate era posibil prin crearea de școli normale, școli absolut necesare pentru a califica învățători competenți. Dar nu școli normale teoretice, care să mărească „ceata de aspiranți la buget”, fapt ce ar primejdi finanțele publice, ci „școli reale și de meserii” ai căror absolvenți să constituie „acea clasă a treia” pe care se sprijină sistemul constituțional. Școlile normale teoretice generau „aspiranți la funcțiuni”, iar vitalitatea statului era limitată prin acest „bizantinism al funcțiilor”. Țara avea nevoie de școli reale și de școli sătești, ai căror absol-

venți „să poată îndeplini lacunele vieții sociale”, împunând astfel numărul celor asistați social.

Titu Maiorescu a fost un adversar tenace al activității politice în sistemul de învățământ. Introducându-se politica în învățământul public, susținea Maiorescu, nu s-a înțeles că unica politică ce trebuie practică în domeniu era „ca să nu fie politică în instrucțiunea publică”, iar școala să nu devină instrumentul vreunui partid politic. Desigur, opina Titu Maiorescu, cadrele didactice sunt libere să accepte și să practice orice teorie politică doresc, nu însă și acele teorii care vizează „surparea oricărei ordine de lucruri constituite în stat”.

O teribilă execuție a Guvernului

De asemenea, atenția sa a fost mereu ațintită pe soarta școlilor sătești, iar atunci când guvernul liberal, la 1878, intenționa să delege responsabilitatea întreținerii școlilor și bisericilor pe seama comunelor, Maiorescu ia atitudine, considerând măsura cu totul nepractică, căci țăranii, pe spatele cărora

„s-au înmulțit funcționarii”, nu au mijloacele financiare necesare întreținerii școlilor și bisericii. Statul avea obligația de a-și asuma responsabilitățile pe mai departe, deoarece el „a secularizat averile mănăstirești, pentru că statul a luat banii eforiei școalelor, pentru că statul a luat averea Brâncovenească pentru școale, pentru că el a concentrat în mâna sa, în tezaurul său, toate acele fonduri destinate de strămoșii noștri pentru școli, pentru spitale, pentru biserici, și le-a cheltuit mai ales în militarism și funcționarism”.

Important, în ceea ce privește gândirea maioreșciană, a rămas marele său discurs din ședința Senatului României, de la 12, 13 și 14 februarie 1891.

„Reforma parțială” propusă de Maiorescu legii învățământului public viza „lățirea învățământului elementar”, „deșteptarea progresivă a interesului săteanului pentru școală”, „obligativitatea învățământului elementar”, descentralizarea învățământului, întărirea disciplinei în școli, control riguros etc.

Dacă la 1870, Maiorescu voia o școală laică, în acest proiect de lege postulează o simbioză școală-biserică, o

nească, libertatea presei, demagogia și politicianismul practicate în viața politică, restaurarea unor vechi lăcașuri religioase, construcția de căi ferate, sprijinirea școlilor românești din Brașov, proclamarea Independenței de stat a României și războiul ce a condus la consfințirea acesteia.

Scoala, prima instituție în stat

T. Maiorescu s-a pronunțat în toate aceste probleme, care sunt ale modernității Vechiului Regat, dând soluții și, mai ales, aducând mai multă lumină în înțelegerea lor. N-a avut și satisfacția de a vedea soluțiile sale puse în practică în proiecte de legi aprobate. Pentru că n-a avut norocul pe care l-au avut alții, de pildă Spiru Haret, de a rămâne mai mult timp la guvernare, adus la putere de un partid politic mai puternic și mai disciplinat, cum a fost Partidul Național Liberal.

Maiorescu n-a avut nici bucuria de a fi făcut parte din Cabinet în timpul mării guvernări conservatoare din 1891-1896, fiind încă neclar de ce

n-a intrat în acest guvern conservator.

Iată-l pe liderul junimist pronunțându-se în câteva probleme ale societății în care a trăit el. Pentru Titu Maiorescu, școala era o instituție fundamentală, iar scopul ei nu poate fi decât ridicarea gradului de cunoaștere, în scop practic, al cetățenilor; școala creează valori, selectează valorile, trezește la viață activă cetățenii, îi scoate din indiferență, amortire; valorile produse de școală îmbunătățesc, înfrumusețază societatea cu elemente pozitive, desigur, în câmpul culturii.

Școala satească-comunală armonizează organismul statal, îl fortifică, edifică starea unei națiuni prin „susținerea unității naționale și teritoriale”. Desigur, nu școala singură, ci în interacțiune cu alte instituții (armata, biserica, sistemul legislativ, administrația etc.).

Școala, în viziunea lui Maiorescu, este prima instituție în stat, cea mai importantă, deoarece prin ea se inoculează națiunii un ansamblu de idei fundamentale ce dau înțeles superior culturii unei națiuni.

Iar dacă statul român cunoaște disfuncționalități, din cauza unor sincope de or-

ganizare și funcționare, faptul e posibil, crede Maiorescu, din motivul că școala satească-comunală nu funcționează la parametri necesari. De aici rezultă o stare de fapt negativă, precară, provi-

Take Ionescu

zorie, nefuncțională, în raport cu marile interese ale națiunii. Starea de fapt negativă izvoarăște din ruperea legăturilor cu poporul, cu sătenii în primul rând, rezultatul fiind că instituțiile de civilizare sunt paralizate, nefuncționale, deoarece funcțiile în stat sunt ocupate de oameni a căror valoare este sub orice critică; iar oamenii politici, inevitabil, guvernează în numele poporului, dar, în fapt, exercită mandatul în numele grupărilor de interese.

De aici, indiferența poporului, absența oricărei reacții, oricâte catastrofe s-ar abate peste națiune, atomizarea socială funcționând perfect. „Vine un vecin și le ia o provincie, de exemplu Bucovina, vine alt vecin și le ia altă provincie, de exemplu Basarabia, vine un congres străin și le dă înapoi o parte din provincia luată: poporul de jos rămâne indiferent la aceste schimbări istorice...”.

Cu o guvernare proastă însuși statul își pierde din conținut, iar existența sa se datorește unor împrejurări externe. Toate acestea au fost și sunt posibile și din motivul că învățământul primar nu funcționează cum trebuie, iar importanța care i se atribuie

Sonde la Moreni; România se afla în acea vreme pe unul dintre primele locuri în lume în industria petrolieră

Profesori de altădată

ION SIMIONESCU CIOCANUL, TRAISTA CU MOSTRE ȘI CONDEIUL

MĂDĂLINA NICOLAU

Fotografii făcute de savant și publicate în volumele sale: sătean din Ardeal (sus); din stepa dobrogeană, Techirghiol (jos); cula I.G. Duca, Măldărești-Vâlcea (dreapta)

„Laurian“ din Botoșani, urmează la Iași Facultatea de Științe, apoi Școala Normală Superioară „Vasile Lupu“. Va pleca la Viena pentru cursuri postuniversitare de specializare în domeniul geologiei și paleontologiei, încheiate prin doctora-

Citind doar datele bio-bibliografice ce au marcat viața profesorului, am putea spune că a avut un destin liniar, cu împliniri pe măsura eforturilor depuse.

Se naște în 1873 la Fântânele (Bacău) și, după Liceul

tul din 1898. Perioada de formare profesională nu se termină însă aici, pentru că în continuare urmează alte cursuri de specializare în Franța. Întors în țară, este numit preparator la Catedra de geologie și paleontologie a Facultății de Științe din Iași, unde va urca și treptele ierarhiei universitare, ajungând mai întâi profesor suplinitor, apoi profesor titular. Pe

măsură publicării a numeroase și valoroase lucrări de specialitate, i se încredințează și sarcini administrative pline de responsabilitate: decan al Facultății de Științe, apoi rector al Universității din Iași. Din 1929 va preda paleontologia la Universitatea din București.

Recunoașterea academică nu întârzie să i se acorde: este ales membru corespondent al Academiei Române în 1907 și membru titular în 1911. Din 1941 devine președinte al Academiei, după ce în 1930 fusese ales președinte al Societății Române de Științe.

Recunoașterea academică nu întârzie să i se acorde: este ales membru corespondent al Academiei Române în 1907 și membru titular în 1911. Din 1941 devine președinte al Academiei, după ce în 1930 fusese ales președinte al Societății Române de Științe.

A serie limpede, o datorie față de țară

A fost un deschizător de drumuri; a redactat, în 1927, primul tratat de geologie în limba română, a descris prin noile metode, studiate în laboratoarele apusene, mezozoicul în Dobrogea de nord, geologia Moldovei între Siret și Prut, a descoperit multe specii noi de

După cum se poate constata, Ion Simionescu și-a dăruit întreaga viață cercetării și, în egală măsură, activității didactice. Se vor adăuga pe parcursul anilor și activitățile (multe și cu scopuri nobile) de popularizare a științei. Când s-a stins din viață (1944), profesorul Ion Simionescu era cunoscut ca autorul a peste 1.600 de lucrări pe teme mai ales din domeniul geologiei, geografiei și paleontologiei.

întrepătrundere benefică. „Școala, școala care trebuie din ce în ce lătită nu trebuie înstrăinată de Biserică... trebuie însă în același timp să alipim școala de Biserică, dând posibilitatea ca preotul, pedagogicește pregătit, să fie și învățător“.

Religia, așadar, putea fi mijlocul prin care „lățirea“ învățământului devenea posibilă, deoarece „trebuie să iei lumea noastră așa cum o găsești, în starea actuală a evoluției, și să fii fericit, dacă mai găsești printre oameni un element ideal, pe care să-l întrebuințezi pentru întemeierea culturii tale în toate direcțiile“.

O lege a învățământului într-o țară nu poate fi ruptă de realitățile societății, ci „trebuie să țină seamă de starea spiritelor acelei țări în momentul în care se prezintă“.

Era o utopie să crezi că poți ridica școala românească la nivelul culturii occidentale (după cum voia preopinutul lui Maiorescu, la dezbaterea legii, D.A. Sturdza), dacă celelalte structuri ale statului erau cum erau. „Căci nu poți

Nicolas Boileau-Despreaux (1636-1711), poet și critic literar francez, a fost considerat reformatorul criticii și poeziei franceze. Lucrările sale cele mai importante sunt: *Arta poetică* și *Caractere*. A fost istoriograf al regelui o perioadă, membru al Academiei franceze; influența ideilor sale a depășit cultura franceză.

ridica numai o parte a administrației într-un stat, ea izolată, la un nivel cultural mult mai mare, la care nu a ajuns întreg statul, din care acel resort face parte“.

Întreaga structură instituțională a statului are grad de dezvoltare-evoluție sensibil egal. O parte nu se poate susține întregului, ca ansamblu. Nivelul fiecăreia este dat de elemente identice, comune, prezente întregului. Interdependența dintre toate structurile unui stat condiționează un nivel oarecum apropiat de evoluție. Nu se poate ca o singură structură să depășească media celorlalte.

„Nu se poate ridica școala mult mai sus decât e justiția, armata, funcționarii, miniștrii, deputații, senatorii...

Toate acestea sunt relative și stau într-o proporție sigură, oarecum fatală, unele cu altele“. Proiectul de lege a învățământului, elaborat de Maiorescu la 1891, a fost redactat în funcție de starea noastră socială de atunci, în acord cu exigențele ce le impune cultura modernă și mi-

siunea de stat regenerat a României.

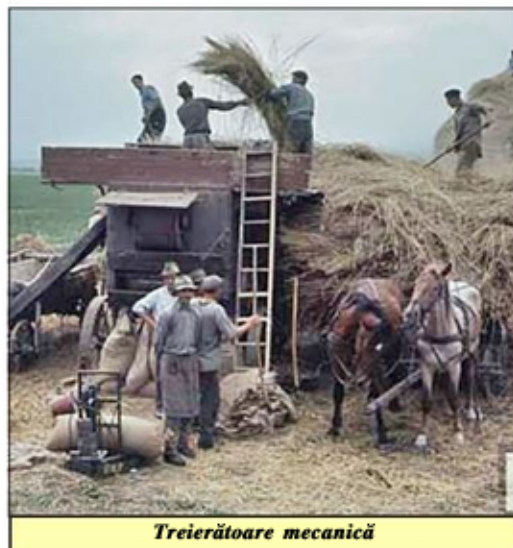
Proiectul legislativ maiorescian nu a fost unul radical, ci în acord cu starea istorică reală. Fără o imperioasă necesitate, inovațiile radicale sunt periculoase, îndeosebi în învățământ, deoarece pot zdruncina echilibrul în domeniul, produc dezorientare și discontinuități.

Titu Maiorescu are o preocupare constantă pentru școlile românești din Brașov, supraveghind cu tenacitate și perseverență ca aceste instituții cultural-educative, atât de importante pentru românii transilvăneni, să beneficieze de ajutorul financiar constant din partea statului român.

Iar atunci când – subvenția legală necesară supraviețuirii acestor instituții a fost sistată (1895-1898), Titu Maiorescu intervine energic pe lângă guvernul român, pentru repararea nedreptății, neezitând să intenteze proces Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice pentru plata alocațiunii bugetare legale.

A rămas celebră interpelarea lui Titu Maiorescu la adresa primului-ministru D.A. Sturdza, în Senatul României, din 23 noiembrie 1898, „o teribilă execuție a guvernului Sturdza“.

(Va urma)

Treierătoare mecanică

sentimentalism național. Calități și defecte, plusuri sau minusuri privind oamenii, organizarea administrativă, inițiativa sau dezinteresul toate sunt prezentate obiectiv, cu admirație sau îngrijorare, uneori cu durere. Comparațiile pe care le face între noi și cei din Apus nu ne sunt favorabile, dar acest lucru „nu trebuie să ne ducă la o neîncredere în viitor”. Ca mulți alți contemporani, profesorul Simionescu are credința fermă că „munca ordonată, chibzuită, luminată, reciproc respectată, este urzeala cea mai trainică pentru înaintarea unui popor [...] Țara trebuie lăsată urmașilor neștirbită și neslăbită [...] Poporul românesc are dreptul la o răsplată a grelelor suferințe din trecut. Această răsplată, înainte de toate, trebuie să vie de la toți câți trăim în ea.”

Vremurile în care a trăit profesorul nu au fost ușoare. Citim în corespondența sa din perioada 1906-1912 cât de mult îl afecta climatul insalubru din societatea românească și mai ales din lumea politică. „Impresia e că ne aflăm [...] în mijlocul unor vulcani glozoși, ce forfotesc neconținut, asvârlind noroi rău mirositor, întinzând mocirlele puturoase peste tot.” Apoi compară „mârșăviile” pe care scriitorul Upton Sinclair le descrie că se petrec în fabricile de conserve din Chicago cu starea în care se află țara. E decepționat că nicăieri în drumurile lui prin sate și orașe nu întâlnește nimic așezat, că nu e dreptate și ordine: „oriunde te întorci, e rău.”

Ocotindu-i pe cei nedreptățiți

Crede că o revoluție făcută „de cei obijduiți, uniți cu cei răzvrățiți sufletește”, ar fi singura ieșire din impas. Dar cel mai mult îl doare să vadă că „cei de treabă” sunt despărțiți, „mâncându-se între ei pe motive de tot secundare. Dacă ei și-ar da mână cu mână [...], poate am putea împinge peste bord, pradă rechinilor, haitele de lupi ce nu au în vedere decât staulul bugetelor.” A trecut peste un veac și cuvintele savantului sunt arzător de actuale!

Idilă bucovineană

Neputința de a schimba ceva îl duce spre resemnare și retragere în propriul „culcuș”: „mă înmormântez între fosilele mele și doar din când în când să scot capul afară și să-i... stupesc.” Rod al acestor însingurări și al călătoriilor – „cu ciocanul și traista în spinare” au fost miile de pagini de specialitate, dar și ciclul de cărți dedicate României.

Îl preocupă totuși soarta oamenilor, mai ales a celor săraci și nedreptățiți, a tinerilor ce-și

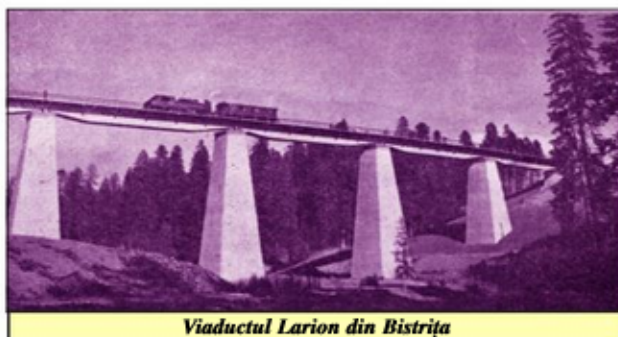
caută un rost. Nu e deloc deci un intelectual retras în turnul de fildes al propriilor interese. Iată ce scrie despre seceta ce se anunța în țară: „Îmi închipui că invadările barbarilor și turcilor nu puteau să aducă o mai mare durere sufletească decât aceste veșnice zile senine și călduroase.” Îl roagă pe prietenul Simion Mehedinți să-i acorde o șansă unui amic al lui care este judecat pentru „învinuiri îndoelnice”. Aproape nu ți-l poți imagina pe geograful și paleontologul adâncit în studii sofisticate pledând cu atâta patos cauza celui incriminat și sfătuiindu-l pe Mehedinți: „aibi milă de cel slab, lovește însă în acel care, ca și hydra vechilor greci, învie din nou, chiar de i-ai tăiat capul.”

Cu altă ocazie, în 1912, îi cere aceluiași să-l ajute pe tânărul Pan Halippa (devenit mai târziu un simbol al luptei pentru unirea Basarabiei cu țara mamă) să-și găsească de lucru în Basarabia, în cadrul Societății de geografie. Pan Halippa l-a impresionat „că nu vrea să rămâie în țara blagoslovită [...] Vrea să se ducă în țara lui, să îndure tot ce îndură și părinții lui, dar are și dorul să facă ceva.”

Dorește să-și tipărească, în 200 de broșuri, un articol propus spre publicare în *Convorbiri literare*, dar se interesează „câte parale m-ar ține”, subliniind că „mândria de autor e ceva și bani de dat în vreme de criză e altăceva.”

Și ca să încheiem în tonul profesorului întreaga lui operă e ceva durabil, dar frământarea omenească

de dincolo de miile de pagini așternute pe hârtie e „altăceva” și ar fi dispărut odată cu savantul, dacă nu ar fi fost mărturia acestor scrisori, prinse în tomurile neprețuite ale criticului și istoricului literar I.E. Torouțiu. ■

Viaductul Larion din Bistrița

fosile și, pe baza lor, a întocmit generalizări paleoclimatice. Rezultatele unor cercetări privind fauna neocomianului (perioadă ce aparține erei cretacului inferior) i-au adus recunoașterea pe plan internațional. Enumerarea contribuțiilor cercetătorului Simionescu la descrierea speciilor revolute sau a șisturilor din Dobrogea sau din Carpații orientali ar putea continua, spre delectarea specialiștilor.

Am citat doar câteva dintre preocupările sale, pentru a ne da seama cât de variate erau domeniile pe care și le-a propus spre studiu. Pe noi ne interesează să subliniem și o altă latură a personalității profesorului, și anume cea de luminător al celor mulți.

Lucrările elaborate în vederea popularizării științei erau adresate în special tinerilor. Motivația? Ca la toți dascălii din generația sa: doar prin cunoaștere, prin muncă și disciplină se poate ajunge la propășirea neamului. Acest ideal era inoculat de învățători și profesori tuturor școlărilor, de la cei din cursul primar până la cei din licee. Să ne aducem aminte de spusele domnului Trandafir, dascălul lui Mihail Sadoveanu, sau mai bine să cităm dintr-o scrisoare adresată lui Iorga, în 1907, de un elev la Liceul „Laurian” din Botoșani, liceu pe care-l frecventase și Ion Simionescu între anii 1883-1890. Astfel putem să mergem pe firul unei tradiții a școlii românești, care s-a frânt brusc după 1945.

Scia acel elev: „Ar fi mare menirea școlii, care trebuie să dea vârstare cu sentimente românești din cele mai frumoase [...] E foarte trebuincioasă cultura minții, dar trebuie, mai ales în aceste momente, și o cultură a inimii [...] Noi, aceștia din generația de pe băncile școlii, numai aceștia care cugetă și simt româneste, pătrunși de ideile noi și frumoase ce azi își iau avântul, când

Profesorul Ion Simionescu:
„Mi-am dat silința să scriu cât mai limpede, am ocolit, voit, rigiditatea științifică, deși întruna m-am sprijinit pe rezultatele riguroaselor cercetări”

Doar prin cunoaștere, prin muncă și disciplină se poate ajunge la propășirea neamului. Acest ideal era inoculat de învățători și profesori tuturor școlărilor, de la cei din cursul primar până la cei din liceu

vom intra în valurile furtunoase ale vieții, vom ști cum să luptăm, alături cu cei de bine, pentru ridicarea neamului românesc.”

Deci sămânța sădită de dascăli rodise cu prisosință. Pentru acești tineri și nu numai pentru ei, savantul Ion Simionescu avea să scrie cărți de popularizare a științei, în care să descrie flora, fauna, apele și teritoriul României. Titlurile sunt grăitoare în sine. Enumerăm doar câteva dintre ele: *Țara noastră, Tinere, cunoaște-ți țara, Flora României, Pe drumul apelor mari, Prin munții noștri*. Scurta prefață a volumului *Țara noastră*, intitulată *Lămurire*, poate fi considerată drept o mărturisire de credință. Autorul subliniază că a încercat să suplinească „o lipsă care apăsa ca o muștrare”, fiind convins că astfel își face datoria față de țară. Ca să poată fi înțeles de cititorii obișnuiți, fără pregătiri speciale, a optat pentru un limbaj simplu. „Mi-am dat silința să scriu cât mai limpede, am ocolit, voit, rigiditatea științifică, deși întruna m-am sprijinit pe rezultatele riguroaselor cercetări”.

„Oriunde te întoreai, e rău”

Ciclul de lucrări despre România, conceput încă înainte de Primul Război Mondial, ar fi putut rămâne în manuscrise, dacă profesorul Al. Rosetti, directorul Fundației pentru literatură și artă „Regele Carol II”, nu l-ar fi tipărit, la aproape un sfert de secol după elaborarea inițială, la editura Fundației. Drept care, în aceeași *Lămurire* citată mai sus, Simionescu îi mulțumește „pentru că a contribuit să schimbe un vis în realitate.”

Luciditatea omului de știință e mereu prezentă în paginile dedicate României și, oricât de lirice ar fi unele pasaje, niciodată judecata de valoare nu e umbrată de

Mori de vânt în Basarabia

fel de monedă mai mică de 1 leu.

A rămas însă în circulație moneda de 1 leu emisă în 1992. Mai „mergea”, așadar, moneda de 1 leu, chiar dacă mulți români uitaseră cum arăta. Sigur, inflația a lucrat continuu și a făcut ca această monedă să nu mai fie practic utilă. Cine o avea o putea însă folosi în orice plată. Nimeni nu avea dreptul să o refuze. Ea nu a fost retrasă, fiindcă, în practica monetară, nicio țară nu renunță la moneda (sau bancnota) care exprimă unitatea de bază a sistemului său bănesc.

Monetele mici, bătute în primii ani de după decembrie 1989, n-au fost retrase mult timp. Așadar, erau în continuare valabile: moneda de 5 lei – ediție 1992; moneda de 10 lei – ediție 1990; moneda de 10 lei – ediție 1993; moneda de 20 de lei – ediție 1991; moneda de 50 de lei – ediție 1991 și moneda de 100 de lei – ediție 1991. Inflația a impus însă baterea unor monede mari: de 500 de lei – ediția 1999, de 1.000 de lei – ediția 2000 și de 5.000 de lei – ediția 2001. Continua schimbare a structurii monetelor, prin punerea în circulație a altor și altor monede, tot mai mari, era firește un semn de instabilitate financiară.

Când a fost lansată bancnota de 50.000 de lei, la 20

noiembrie 1996, știam deja că nu peste mult timp vom avea o nouă bancnotă, cea de 100.000 de lei. Și

Bancnota de 100 lei, 1947, cu semnătura lui Aurel Vîjoli

că după bancnota de 100.000 va urma bancnota de 500.000 de lei. În condițiile inflației, mereu am avut nevoie de bani mai mari, ca să se rezolve o problemă de ordin tehnic. Căci din cauza spiralei inflaționiste bancnotele în circulație nu mai făceau față cerințelor legate de plățile în numerar.

Atunci, în 1996, populația încă nu înțelegea și nici nu voia să înțeleagă faptul că inflația nu e nicidecum un fenomen pur monetar. Și că își are cauzele principale în economia reală. Dar și mai greu era înțeles faptul că sănătatea unui sistem bănesc nu depinde în niciun fel de calibrul bancnotelor aflate în circulație. Dacă banii noștri sunt tari sau slabi, asta depinde în bună măsură de cât de mare sau cât de mic este deficitul balanței comerciale. Și de cât de mult urcă sau coboară deficitul bugetar. Apoi, în condițiile în care inflația aleargă mai repede sau mai încet, puterea de cumpărare a leului scade sau crește, fără a face însă abstracție de costurile producției, de risipă, de competitivitate, de profit și așa mai departe.

Speriați de prețurile în creștere galopantă, de valuta în

scumpire continuă, într-o economie cu foarte puține afaceri, cu multe întreprinderi care aveau pierderi în loc de profit, oamenii se temeau cumplit că noua bancnotă de 50.000 de lei va aduce inflație. Teama s-a atenuat când a apărut bancnota de 100.000 de lei. Și a fost palidă la apariția bancnotei de 500.000 de lei. Am văzut apoi, când a apărut și bancnota de 1 milion, o nuanțare a reacției. Mulți oameni de pe stradă, întrebați de reporteri ce cred că le va aduce noua bancnotă, au spus că se tem că prețurile s-ar putea să fie ceva mai agitate. O teamă mult atenuată, mult mai puțin vehementă și mai circumspectă.

Era cert că leul își încetinea în continuare căderea în cursa inflației, în care se afla în competiție cu el însuși. Inflația continua să se cumintească. Să înțelegem că se îmbunătățește activitatea economică? Parțial, da. Unii indicatori ai economiei românești înregistrau niveluri îmbunătățite. Din nefericire însă, ne loveam încă de lipsa de performanțe în planul eficienței și al productivității, de subvenții aruncate în găurile negre ale economiei, de salarii fără nicio legătură cu rezultatele muncii, de arierate. Plus amânarea sau blocarea restructurării întreprinderilor cu pierderi. Dacă mai aveam inflație mare – și o inflație anuală de 10% era încă mare –, aceste amânări erau adevăratele cauze, și nu apariția sau neapariția unei noi bancnote, care nu poate schimba cu nimic lucrurile.

LEUL GREU LA CEA DE-A ZECEA ANIVERSARE

ADRIAN VASILESCU

Denominarea – proces ce a intervenit pe fondul transformării inflației în dezinflație, a fost urmat de consolidarea dezinflației. Acest proces ne-a adus, timp de zece ani, și stabilitatea structurii monetare.

„Mărunțișul“, bunăoară, tot mai căutat, fiindcă e folosit frecvent în comerț, este împărțit în patru monete: 1 ban, 5 bani, 10 bani și 50 de bani. O structură simplă, exprimând totodată stabilitate, ce va rămâne cu siguranță neschimbată până în momentul trecerii la euro. Fără îndoială că stabilitatea „mărunțișului“ e cea mai bună dovadă că inflația nu amenință stabilitatea financiară a țării.

Stabilă este însă și structura bancnotelor. Merită, în acest sens, să fie subliniat faptul că, în plan monetar, pentru a curma efectele nocive ale creșterii prețurilor, Banca Națională a reușit, în anii din urmă, un control riguros al lichidităților și un dozaj optim al masei monetare. Astăzi, inflația nu mai galoapează. Iar faptul că, după denominare, grupul de șapte bancnote – de 1 leu, de 5 lei, de 10 lei, de 50 de lei, de 100 de lei, de 200 de lei și de 500 de lei – nu a mai suferit nicio modificare e cea mai bună dovadă. Un semn bun e că bancnota de 500 de lei apare rar în piață. Inflația nu-i alarmantă când nu avem nevoie de bani mari.

După 1989, treptat, au fost scoase din circulație toate bancnotele tipărite în vechiul regim. În 1991 a fost retrasă bancnota de 10 lei (ediție 1966); în 1992 au fost retrase încă două bancnote: cea de 25 de lei (ediție 1967) și cea de 50 de lei (ediție 1967); în 1994 ne-am despărțit de bancnota de 100 de lei (ediție 1967), bancnota cu cea mai mare valoare nominală emisă înainte de decembrie 1989. Bancnotele cu valori mici, de

1 leu (ediție 1966), de 3 lei (ediție 1966) și de 5 lei (ediție 1966) aveau să fie retrase abia în anul 1996, în decembrie, când circulația banilor și-a încheiat astfel ciclul despărțirii de trecut.

Cum adăuga inflația zero-uri în coada leului

În 1994 însă, la începutul anului, a fost scoasă din circulație moneda de 5 lei – ediție

1978. Doi ani mai târziu, în 1996, au fost retrase de pe piață toate monetele emise înainte de decembrie 1989. Mai întâi au fost scoase din circulație monetele mici, emise în perioada 1952-1982: de 5 bani, de 15 bani și de 25 de bani. A urmat despărțirea de moneda de 1 leu – ediție 1966 și de cea de 3 lei – ediție 1966. Toate aceste monete mai erau bune doar pentru casetele cu amintiri. În circulație nu a mai rămas niciun

Bancnota de 1.000 lei, 1948, cu semnătura lui Aurel Vîjoli

leului, oamenii erau deja convinși că nu-i paște niciun pericol. Leul nou avea implicații pe mai multe planuri: nivelul de viață al populației, mișcarea prețurilor, cuplarea economiei monetare cu economia reală, prioritatea fiind reducerea inflației. Asta era ținta.

Primii noștri lei au fost grei

Reforme bănești, pe teritoriul țării noastre, s-au făcut începând din Antichitate, de când, în istoria românilor, banii au fost aduși mai întâi de negustorii greci, apoi de coloniștii greci, care au întemeiat cetățile de pe litoralul Mării Negre. De atunci, în nenumărate rânduri, au tot avut loc felurite reforme monetare. Dar primul proces efectiv de denominare a avut loc abia în vremea lui Carol I, când s-a trecut de la leul vechi, de calcul, la un leu efectiv – leul nou. Un leu greu. Primul nostru leu efectiv a fost greu. Atunci, doi lei vechi (ușori) și 28 de parale aveau să echivaleze cu 1 leu nou. Desigur greu.

Marele pas a fost făcut în 1866, când s-a trecut la întocmirea studiilor pentru schița sistemului monetar al României. Proiectul de lege a ajuns în Parlament după un an, în primăvara lui 1867, acum 148 de ani.

cel mai interesant.

Așadar, Cezar Bolliac, poet și ziarist, revoluționar de la 1848, apoi pribeag prin lume, de la Constantinopol la Paris. Revenit în țară, se avântă în bătălia politică pentru Unirea Principatelor Române. După 1859, participă la luptele politice interne. Concomitent, e preocupat de istorie și de numismatică. În 1867, fiind deputat, își asumă un rol important în pregătirea reformei monetare. De fapt, Cezar Bolliac a rostit, în zilele dezbaterii legii leului greu, mai multe discursuri ce au intrat în istorie. În primul dintre ele, încă de la început, a relevat pe drept cuvânt rolul baterii monetei în întărirea suveranității naționale.

Studiile de istorie și numismatică, asupra cărora s-a aplecat Bolliac ani îndelungați, dau consistență discursului său. „Leul nu ne este străin nouă – a menționat oratorul. Leul a fost pe armele naționale ale Românilor, de când Roman I Assan a ridicat stindardul național. Leul a fost în armele Valahiei mici, pe când banii Craiovei băteau monetă. Leul dar e național și adoptân-

du-se nu s-ar face o perturbare, fiindcă toată țara e obișnuită cu el. Împărțirea aceasta care s-a făcut e veche, se vede că sistemul zecimal a fost vechiu la străbunii noștri, pentru că talerul vechi nu era nimic alta decât leul împărțit în 100 de bani. Aceasta o găsim în condica lui Brâncoveanu și până în zilele noastre a păstrat numirea de ban; dar în urmă s-a împărțit altfel, căci s-a luat paraua drept 3 bani și leul 40 parale. Paraua e străină de noi.”

La 13 ianuarie 1868 intra în vigoare legea „pentru înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monetelor naționale”. Faptul că a fost preferat bimetalismul a produs nemulțumiri. Motivul: au fost lezate nenumărate interese private. Așa că statul a fost nevoit să impună în mod autoritar legea monetară.

Prin legea de la 1867, România a adoptat sistemul monetar zecimal, ca în Franța, Italia, Belgia, Elveția. Desigur, bazat pe bimetalism. Unitatea monetară, „leul”, a fost însă împărțită în 100 de bani.

Leul, cel vechi, care până atunci era numai unitate de calcul, a devenit monetă reală: leul nou. Așa că România nu numai că a pus astfel capăt haosului monetar, dar s-a ales

Bancnota actuală de 500 lei

După ce s-au tot adunat zerouri venise timpul să scăpăm de ele

Acum zece ani, la 1 iulie 2005, leul nou nu mai era un proiect, ci o realitate. De fapt, aveam un leu „greu”, în care încăpuseră 10.000 de lei dintre cei aflați în circulație. Care au devenit lei vechi. Proiectul de lege trecuse de Guvern și ajunsese în Parlament în vara lui 2004. Pregătirile pentru denominare erau avansate.

Așadar, denominare, și nu stabilizare. Deși nu erau deloc puțini cei ce păreau a fi obsedați de cuvântul stabilizare. Un cuvânt ce speria. Pentru că amintea de reformele monetare de după război. Reforme prin care s-a încercat stăvilirea inflației – un proces ce fusese în cea mai mare parte indus prin măsuri politice –, iar în 1947 și în 1952, tot prin măsuri politice, a fost redus drastic stocul de bani.

A doua zi după „stabilizarea” din '47, în bănci, în magazine, în restaurante, în cazinouri, femeile de serviciu măturau bancnotele rămase neschimbate, așa cum toamna, în parcuri, sunt măturate frunzele căzute din copaci. Cei mai mulți bani, peste 95%, au ajuns hârtii sau bucăți de metal fără nicio valoare. Sângele economiei a fost

dramatic afectat. Reforma a fost de natură confiscativă. Ca și cea din 1952.

Bancnota de 1 leu, 1952

Practic, și economia, și gospodăriile populației, prin „stabilizarea” banilor, ajunseseră într-o stare de sărăcie severă.

O încercare de reformă monetară confiscativă a făcut și Gorbaciov, în vremea „Perestroikăi”, cu intenția clară de a scăpa de stocul de bani inflaționiști ce împovăra economia. Desigur, din cauza tipăririi în exces a rublelor. A greșit însă de două ori: mai întâi pentru că n-a găsit soluția pentru ca efectele reformei să fie resimțite în mod egal de întreaga populație; și apoi, pentru că n-a însoțit intervenția chirurgicală de măsuri care să evite complicațiile postoperatorii și să ajute la întărirea organismului economic, extrem de slăbit.

Intenția a fost să fie loviți cei ce se îmbogățiseră pe căi ilicite. În sensul că nimeni nu putea să schimbe mai mult de 1.000 de ruble, dacă nu dovedea proveniența banilor. Dar tocmai îmbogățirii pe căi ilegale au parat lovitură. Ei anticipaseră că rubla avea să ajungă pe masa de operație și și-au investit banii în proprietăți, în dolari și mai ales în aur.

După reformă, deficitul bugetar a continuat să crească.

Căci întreprinderile nerenabile au mâncat și mai mulți bani din casa centrală, în timp ce cheltuielile statului au crescut. În plus, nu și-a găsit rezolvarea o cauză fundamentală a haosului economic: indisciplinarea financiară.

Aceste așa-zise reforme, cea din Rusia și, cu deosebire, cele de la noi, din 1947 și 1952, care au pretins că asigură stabilizare monetară, deși în realitate au confiscat banii, au produs îngrijorare, chiar teamă în cursul pregătirii denominării. Dezbateră, începută în 2002, s-a intensificat în 2003, Banca Națională lansând un program privind tăierea din coada leului a câtorva zerouri: trei sau patru. Guvernul a analizat acest program în două runde. Au fost consultate partidele politice. Într-o a treia rundă, la începutul toamnei, Guvernul și partidele parlamentare au spus DA programului prezentat de B.N.R.

La nivelul populației însă, se propagase ideea falsă că ar fi posibil să fie reeditată o „stabilizare” ca în 1947 sau în 1952. În plus, mai apăruse și o barieră psihologică: impresia românilor că ei vor fi mai săraci dacă leului i se va tăia din coadă.

Proiectul însă avea mulți adepți, nu numai între specialiști, ci și în rândul populației. Nu erau puțini cei ce credeau că, dacă va fi un leu mai scurt de coadă, socotelile vor fi mai ușor de făcut, iar grija pentru fiecare bănuț va fi mai mare. Așa că oamenii așteptau un leu cu mai puține zerouri. Fapt ce a fost posibil abia în 2005, după alegeri.

La 1 iulie 2005, când s-a trecut efectiv la denominarea

Teancurile de bancnote vechi făcuseră dificilă munca de casier. Statisticile arătau că în rândurile acestei categorii profesionale se înregistrau cele mai multe nevroze. Oamenii care făceau această treabă, cu deosebire femei, umblau cu banii în saci, fiind nevoiți să numere de două-trei ori, de teama erorii, grămezi imense de bancnote.

De fiecare dată, o nouă bancnotă, mai mare, apărea pe piață într-un moment în care, din cauza spiralei inflaționiste, bancnotele în circulație nu mai făceau față cerințelor legate de plățile în numerar. Probleme complicate interveneau și în schimbările valutare. Un exemplu sugestiv: lista cursurilor leu-euro comunicate de B.N.R. Dacă ne-o imaginăm sub formă de balanță, pe un taler fiind 1 euro, vom vedea că pe celălalt taler se îngrămădeau 40.000 de lei. Desigur, ușori.

Denominarea avea să ne dea o monedă grea. Încă 13 țări făcuseră înaintea noastră acest pas. Turcia avea să fie a 14-a, iar România a 15-a, cele două din urmă fiind încurajate de datele ce duceau spre o unică idee: aceea că efectele cele mai benefice ale precedentelor denominări monetare

s-au produs în planul inflației și al imaginii externe. Lumea nu vedea cu ochi

Bancnota de 100 lei, 1966

buni țările cu prea multe zerouri zăngănind ca o tinichea de coada monetei.

Substanța leului greu: încrederea

Denominarea deci își afirmase în primul rând un scop practic: cu patru zero-uri mai puțin, smulse din coada leului, populația avea să socotească mai ușor costul coșului zilnic, salariul, prețurile, facturile. Și, nu în ultimul rând, oamenii aveau să-și calculeze mai repede veniturile și cheltuielile dintr-un an, în vederea completării (pe proprie răspundere) a declarației fiscale.

Leul nou nu avea să fie acoperit cu aur. Și nici nu urma să aibă conținut în aur. Nu era însă vreun motiv de îngrijorare. Nici euro, nici dolarul, nici yenul, nici francul elvețian, nici lira sterlină și nici alte monete nu erau și nu sunt acoperite cu aur. Și nici nu au conținut în aur. Numele pe care avea să-l poarte noua valoare de acoperire a leului greu era ÎNCREDEREA!

Important s-a dovedit a fi și faptul că factorilor psihologici inflaționiști aveau să le fie contrapui factori psihologici antiinflaționiști. Leul greu a fost unul dintre ei, menit să joace un rol important în calmarea inflației. Firește, alături de politicile monetară, fiscală, salarială și altele. B.N.R. a obținut astfel un aliat în plus în bătălia cu inflația.

Expresia „leul greu” era convențională. Ea nu exprima un adevăr. Mai corect ar fi fost să spunem „leul ușor”, fiindcă monetei noastre i s-au ras câteva zero-uri. Dar „leul greu” indica un orizont: fiindcă tăierea zerourilor avea

să se facă într-un moment în care economia românească se pregătea pentru schimbări radicale. Un proces de dezinflație deja consolidat, lângă un leu care începea să câștige puncte în termeni reali – în raport cu inflația și față de euro – pregătea terenul pentru ca leul să înceapă cu adevărat să câștige în greutate. ■

Momentul lansării „leului greu”

Bancnota de 10 lei, 1952

și cu un leu greu. Ceea ce înseamnă că intrarea în istorie a leului a fost însoțită de un proces de denominare. Asemănător, într-un anumit fel, celui ce a prefațat adărea României la Uniunea Europeană, la 1 ianuarie 2007.

Leul, cel vechi, care până atunci era numai unitate de calcul, a devenit monedă reală. Iar când a fost posibil, în 1890, țara a trecut printr-o nouă reformă monetară radicală: abolirea bimetalismului și revenirea la monometalism – bazată pe aur! S-a văzut, astfel, că într-adevăr fiecare epocă are un semn al ei. Un semn distinct, ce domină modul de gândire, ritmurile vieții, felul de a se purta al oamenilor. Barocul a fost, cândva, un astfel de semn. Blaga amintește, într-un studiu, că pușca soldatului din vremea lui Ludovic al XIV-lea avea înfățișare „barocă”. La fel ca peruca monarhului. La fel ca palatele nobililor. Aurul a jucat și el un astfel de rol, de semn al timpului. A jucat acest rol mai multe secole. Până când, în vremurile moderne, bimetalismul a luat locul monometalismului. În loc de aur... aur și argint. Un timp. Apoi, într-un alt timp, s-a renunțat la argint și s-a revenit la aur. Bani grei, de aur, erau din nou în actualitate.

Schimbarea banilor trebuia să poarte un nume

Operațiunea din anii 2005-2006 trebuia să poarte un nume.

În DEX nu exista nici sintagma „leu greu” și nici cuvântul „denominare”. Există însă un alt cuvânt: „denominalizare”. Un neologism, care exprima reducerea valorii nominale a cantității de bani aflate în circulație; sau reducerea valorii nominale a unei bancnote. Înțeles ce nu se potrivea cu tăierea celor patru zero-uri. Fiindcă nu se reducea valoarea banilor.

Nici cuvântul revalorizare nu se potrivea. Fiindcă nici nu revenea leul la vreo valoare inițială și nici nu i se conferea un nou curs oficial, în raport cu aurul sau cu valutele străine.

Treptat, lucrurile au tins spre un alt cuvânt: denumire. Cuvântul a „prins”. Și jurnaliștii, și specialiștii au spus denominare. Pentru că era mai scurt și suna mai bine. În plus, îi fusese găsită o rudă apropiată în DEX: denomi-nație. Adică denumire. Leul nou căpăta o nouă denumire, leul greu, într-un proces de denominare.

Legea denominării leului, votată de Parlament încă de la începutul verii lui 2004, avea implicații pe mai multe pla-

nuri: nivelul de viață al populației, mișcarea prețurilor, cuplarea economiei monetare cu economia reală. Banca Națională a intensificat pregătirile. La 1 iulie 2005 a fost pus în circulație leul nou. Urma să împărțim la 10.000 și prețurile, și acțiunile evaluate în bani, și creanțele, și debitele. Prin tăierea a patru zero-uri din coada leului.

Problema esențială nu avea însă nicio legătură cu numărul de zero-uri de pe bancnotele în circulație. Ea era cu totul alta: cât de sănătoasă este economia din spatele acestor monete. Sau cât de bolnavă. Moneta grea nu era totuna cu moneda tare. A avea un leu greu urma să fie doar un prim pas. Un pas obligatoriu către leul tare.

România avea nevoie ca de aer de o monedă tare. De un leu cu o mai mare putere de cumpărare, având în spate o economie competitivă. Pentru că fără un leu tare nu avea să ne fie ușor în Uniunea Europeană.

Un început a fost făcut atunci, în iulie 2005. Nu greșesc deloc spunând că 2005 a fost anul leului din moment ce mediile de afaceri și populația aveau deja încredere în moneda noastră.

De ce era iminentă denominarea?

Bancnota actuală de 10 lei

Data nașterii – o nebuloasă

Semnele de întrebare legate de Nicolae Doicaru încep chiar cu simpla stabilire a datei nașterii. Astfel, într-o autobiografie dactilografată, dar semnată olograf, datată 15 noiembrie 1947, se menționează: „sunt fiul lui Gheorghe și Polixenia Doicaru, născut în anul 1922 august 22, în comuna Dalbanți, jud. R. Sărat casa părintească”. Aceeași dată este menționată atât în caracterizarea făcută în același an de șeful Inspectoratului de Siguranță Constanța, cât și în referatele de cadre întocmite în anii 1949, 1951, 1952, 1953, cu precizarea că locul nașterii era fie comuna Dălhăuți/Dălhăiești, fie Dolhanți, fie Dolhănti. În anii următori, toate referatele de cadre și aprecierile conțin data de 22 august, inclusiv un referat al colonelului Ioan Pateșan, șeful Direcției Cadre din M.A.I., datat 25 iulie 1966.

Totuși, într-o autobiografie olografă, datată 10 mai 1951, Doicaru scria: „Mă numesc Doicaru Nicolae, născut în com. Dălhăuți, Regiunea Putna, Raionul Focșani, în anul 1922, luna aprilie”. Într-un „cazier” întocmit de Direcția Telegrafiei în 1945 este trecut ziua de 21 aprilie 1922, menționându-se buletinul de naștere nr. 22 din 23.04.1922. În diploma de absolvire a secției de Economie Politică a Institutului de Științe Economice „V.I. Lenin” din București, eliberată în 1967, se menționează tot data de 21 aprilie 1922. Pe de altă parte, în fișa personală întocmită de Centrul de Informații Externe în anii '80, este trecut data de 22 aprilie 1922. Pentru mai multă varietate, un raport de investigații, semnat de sublocotenentul Radu Constantinescu și datând de la jumătatea anilor '50,

indică ziua de 23 aprilie. Ca atare, dat fiind că el însuși a semnat două autobiografii cu date diferite de naștere, ne declarăm în imposibilitatea de a stabili care era data exactă a nașterii, dar înclinăm să credem că era 21 aprilie 1922.

Familia în care a văzut lumina zilei nu era una în măsură să-i faciliteze o carieră în Securitate. Tatăl, Gheorghe Doicaru, de profesie viticultor, era cunoscut ca un votant al partidelor istorice (mai ales P.N.L.). În plus, fusese ajutorul unui administrator la viaa unui moșier din Odobești, după care deținuse între anii 1910-1935 o „prăvălie de coloniale” și un debit de tutun (închis în 1942). Poseda 1,5 ha de „vie americană” și 1 ha de pădure, „cal, căruță, vacă și casă de locuit” și, lucru foarte important pentru autoritățile vremii, la muncile agricole întrebuința „și mână de lucru salariată (la cules,

Nicolae Doicaru în anul 1941

săpatul și amenajatul viei)”. Mama, Polixenia, era casnică și avea o avere proprie de doar 0,25 ha teren arabil. Toate acestea îl făceau pe căpitanul Gh. Istoc, din Direcția Politică a D.G.S.S., să-și încheie, la 5 aprilie 1952, referatul cu fraza: „față de cele de mai sus, rezultă că originea socială a tov. maior de securitate Doicaru Nicolae este chiabură (sic!)”.

Nicolae Doicaru a urmat școala de șapte clase în comuna natală, iar în anul 1937 a devenit elev al Gimnaziului Industrial de Băieți din Focșani. În liceu s-a remarcat ca un elev bun la învățătură, absolvind examenul de capacitate din sesiunea iunie 1941 cu media generală 8,50, „fiind clasificat primul cu această medie din 21 de elevi absolvenți”, după cum se menționează într-un certificat eliberat de directorul gimnaziului în 16 iunie 1941.

NICOLAE DOICARU OMUL SECURITĂȚII SAU AL SOVIETICILOR?

FLORIAN BANU

În fruntea spionajului românesc s-a aflat timp de aproape două decenii o singură persoană: Nicolae Doicaru. El a condus cu mână sigură un domeniu extrem de complex, fiind cel mai longeviv șef al spionilor români (15 iulie 1959-4 martie 1978). Cine era acest om, cum a ajuns în acea funcție și, mai ales, cum s-a menținut în ea vreme atât de îndelungată?

„Om cu o voință puternică, hrănită de o ambiție bolnavă, cu totul specială, pe care îl interesa, în primul rând propria-i măreție și glorie“. Astfel îl definește, pe scurt, generalul Neagu Cosma, fostul șef al Direcției Contraspionaj timp de aproape 17 ani, unul dintre marii rivali ai lui Doicaru. Și adăuga: „Era de o hărnicie ieșită din comun, cu o putere de muncă rar întâlnită; începea ziua de lucru la cinci-șase dimineața și o încheia la zece-douăsprezece noaptea. Avea o rezistență fenomenală! Niciodată nu era obosit, roșeața permanentă din obraji înfățișându-l veșnic în formă. Perseverent și prezent în activitatea D.I.E. până în detalii, să-l fi ferit sfântul pe cel care nu îi îndeplinea întocmai și la timp ordinele [...] Era în stare să deschidă orice fel de ușă, indiferent de blindajul ei, reușind, după cum s-a văzut, să ajungă consilierul special al lui Nicolae Ceaușescu“.

Nicolae Pleșiță, care, de asemenea, l-a cunoscut bine pe Doicaru, era de părere că acesta „era de o tenacitate de rob“ și „se dorea ministru de Interne“. Abilitatea acestuia de a „deschide uși“ este confirmată și de Pleșiță, printr-un exemplu concret. Doicaru „se folosea de Andruța Ceaușescu (Nicu), înfipt

bine la Cadre, în chip de berbec, ca să deschidă niște uși“.

Așadar, un portret complex, al unei personalități marcate de un carierism extraordinar, Doicaru fiind gata să treacă „peste cadavru propriu mame“ pentru a ajunge în „vârful piramidei“, după cum aprecia Neagu Cosma. Să fie, oare, profilul psihologic al lui Doicaru suficient pentru a explica ascensiunea și longevitatea sa într-o funcție atât de importantă? Sau, ca și în alte cazuri, în spatele unei personalități de excepție s-a aflat și o „protecție“ ocultă? După Serghei Nikonov (*Magazin istoric*, nr. 1/2015), Vasile Vâlcu și Mihai Gavriliuc, să fi renunțat sovieticii la controlul spionajului românesc sau Nicolae Doicaru, primul etnic român ce prelua conducerea acestei structuri, avea și el o serie de obligații neștiute?

Fără a încerca să dăm un răspuns tranșant la o problemă atât de complexă, ne-am propus în paginile de față să trecem în revistă un *cursus honorum* în bună măsură ilustrativ pentru epoca respectivă, dar în care am identificat, totuși, o serie de elemente care, în mod normal, ar fi trebuit să pună capăt respectivei cariere.

într-o autobiografie din 1951, acesta își amintea perfect că a mers în cadrul școlii „la diferite manifestări străjerești“, în schimb despre perioada rebeliunii nu mai ținea minte decât că se afla în școală „cu toți ceilalți elevi“, neșovăind să indice chiar și un „legionar“, elevul Tănăsescu, singurul care lipsise: „după câte îmi amintesc, el a fost ridicat ulterior de militari. Participase la rebeliune“.

Nici o comparație nu încolțea în mintea ministrului Drăghici, care semna un referat similar, între activitatea inocentă a tânărului licean

Doicaru și cea cvasi-identică a sute de alți liceeni trimiși în pușcării ca „legionari“, uneori pentru mult mai puțin decât făcuse Doicaru! Doar „înțelegere“, circumstanțe atenuante și admirație pentru cel „cunoscut ca unul din cei mai buni elevi, atât la învățătură, cât și la practică“.

De altfel, referatele de cadre de după anul 1955 nu prididesc a scoate în evidență calitățile excepționale de care dispunea ofițerul Doicaru. Era apreciat drept „un ofițer matur, bun organizator, inteligent și cu spirit de

inițiativă“, dar, totodată, „executând întocmai ordinele primite“. În munca sa „a dat o serie de lovituri hotărâtoare legionarilor și conducătorilor legionari“, cum ar fi depistarea „spionilor legionari conduși de Toma Vasile, a grupărilor de legionari conduși de Curpen Gabriel, comandamentul

legionarilor din nordul și sudul Dobrogei, lichidarea bandei condusă de legionarul parașutist Gogu Puiu, cu care a luptat cu arma în mână, a spionilor legionari parașutați în 1953“ ș.a.m.d.

Astfel de aprecieri ar putea conduce la

ideea că Nicolae Doicaru era un ofițer de Securitate impecabil din punct de vedere profesional, indispensabil bunei funcționări a instituției în lupta sa cu „dușmanul de clasă“, astfel că „rătăcirea“ sa din tinerețe să poată fi lesne trecută cu vederea. Din nefericire pentru imaginea extraordinară a lui Doicaru, documentele consemnează și o serie de abuzuri și greșeli, pentru care mulți colegi de-ai săi au plătit la vremea respectivă cu trecerea în rezervă.

(Va urma)

Membri ai grupului condus de Gogu Puiu

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

De la „străjer“ la... „frate de cruce“

Multă vreme investigațiile (repetate!) asupra perioadei petrecute în liceu nu au dus decât la consemnarea faptului că „avea frecvența regulată, nu este cunoscut că făcea parte din vreun partid politic sau din mișcarea legionară, nu avea manifestări șovine“. Totuși, două referințe, una din 17 octombrie și cealaltă din 24 octombrie 1949, date de doi colegi de la Gimnaziul Industrial Focșani, menționau că a fost înscris în Străjerie, iar în privința apartenenței la Mișcarea Legionară, într-una dintre acestea scria: „nu pot preciza că a fost simpatizant, cunoscând doar atât că la rebeliunea din 1941, absolut toți elevii prezenți la școală, în ordinea claselor, am fost scoși de profesori fără de nicio cunoștință a noastră la manifestație, care a avut ca efect plecarea înapoi la școală“.

În mod ciudat, ofițerii de cadre nu au trecut la verificarea acestor informații provenind de la surse de primă mână, foștii colegi ai ofițerului, și nici nu au consemnat ceva în referatul de cadre, întocmit în 24 noiembrie, precizând clar că în perioada liceului „nu a făcut niciun fel de politică și nu a simpatizat vreo organizație sau partid politic. Nu a fost legionar“. Aceste informații vor fi preluate stereotip în referatele întocmite ulterior. Ciudat este și faptul că referințele au fost culese după ce Doicaru fusese avansat în rândul ofițerilor superiori, primind gradul de maior la 23 august 1949, și nu înainte de promovare, așa cum se obișnuia.

Abia la sfârșitul lunii iunie 1959, când pe Doicaru „îl păștea“ o nouă promovare în func-

ție, de data aceasta una deosebit de importantă, „s-a trecut la adâncirea verificării activității din trecut a tov. colonel Doicaru Nicolae“. Cu această ocazie, ofițerii de la Raionul de Securitate Focșani au găsit în arhive un tabel cu elevii Gimnaziului Industrial Focșani care făcuseră parte din Frățiile de Cruce. Între aceștia, surpriză!, figura și Doicaru.

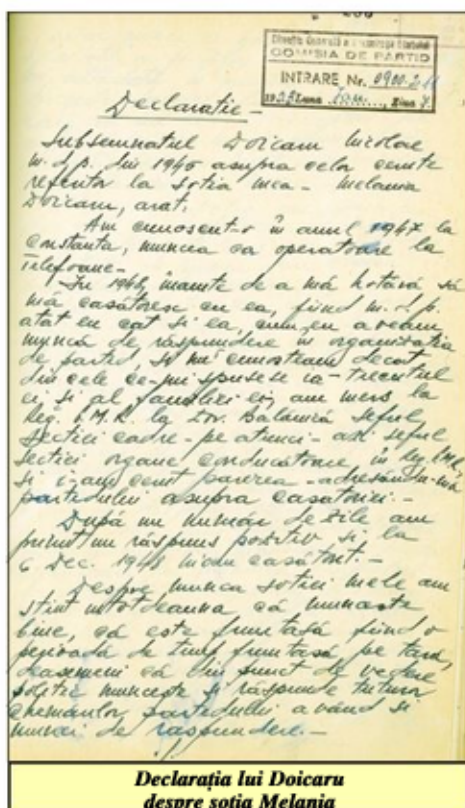
Legionarul care a dat lovături hotărâtoare legionarilor

Direcția de Cadre a fost nevoită să treacă la lămurirea acestei situații, concluziile la care a ajuns meritând a fi reproduse pe larg: „În perioada guvernării legionare, unii profesori și elevi din liceu, fiind membri legionari, au trecut la atragerea și înscrierea în organizația legionară și a altor tineri, printre care și pe Doicaru Nicolae. Activitatea sa a constat în participarea la trei-patru ședințe F.D.C. [Frățiile de Cruce], la cântece legionare, la muncă voluntară și marșuri organizate de conducerea

școlii și de legionarii din școală, activități la care participau unii profesori și directorul gimnaziului.

De asemenea, în timpul rebeliunii legionare elevii anului III și IV, printre care și Doicaru Nicolae, au fost scoși la manifestația legionară care a avut loc în orașul Focșani, unde au ascultat discursul unui conducător legionar, după care au plecat acasă. De menționat că în oraș nu s-au produs ciocniri sau arestări“.

Nicio vorbă despre motivul pentru care Nicolae Doicaru ascunsese acest episod din tinerețea sa atât la verificările făcute pe linie de partid, cât și în biografiile solicitate de serviciile de cadre ale Securității! De exemplu,

Declarația lui Doicaru despre soția Melania

să considere Transilvania drept provincie alipită.

Deși sfătuit să meargă și el acolo, să prezinte împărătesei omagiile, Inocențiu Micu Klein rămase acasă, bolnav. Se înființă înaintea Mariei Tereza abia în 1742, la Viena, și-i ceru răspicat drepturi sociale pentru greco-catolicii din Transilvania și ridicarea tuturor românilor la statut de națiune privilegiată. De această dată, își îndulci vorbele și cu o promisiune: 10.000 de soldați români puși la dispoziția imperială, dar sub comanda ofițerilor români.

Maria Tereza trimise solicitările episcopului către Cancelaria Aulică a Transilvaniei, unde se descoperi că Inocențiu pretindea și ca teologul iezuit, impus prin diploma leopoldină sub formă de consilier al Bisericii Unite, să fie plătit din vistieria imperială. În persoana lui Joseph Balogh, acest teolog se instalase deja de ani buni la Blaj, în

palatul episcopal al lui Inocențiu, iar cheltuielile sale erau suportate integral de Biserica Unită a românilor.

O diplomă pierdută împreună cu drepturile românilor

Cancelaria Aulică răspunse negativ pretențiilor episcopului: dacă nu sunt bani pentru teologul iezuit, acestuia să i se dea o parte din domeniul episcopal pe care să și-l administreze singur; cât privește ridicarea românilor la statut de națiune privilegiată, să se dovedească că acest punct a fost trecut în textul celei de-a doua diplome leopoldine.

În realitate, originalul diplomei fusese pierdut în timpul răscoalei lui Rakoczi (*Magazin istoric*, nr. 12/2003), iar copia se afla deja în arhivele Cancelariei Aulice a Transilvaniei, dar aceasta nu avea interes să o scoată la lumină. Inocențiu Micu Klein se

indignă: așa cum Cancelaria nu e sigură că diploma menționează privilegiile politice pentru români, nici el nu e sigur că diploma îl obligă să suporte cheltuielile teologului.

Presiunile episcopului asupra împărătesei rămaseră fără ecou. Pe fondul luptelor pentru păstrarea tronului, Maria Tereza nu își permitea să tulbure situația politică a Transilvaniei, acționând contra intereselor maghiare, prin reconfirmarea diplomei. Așa că în septembrie 1743, lui Inocențiu i se puse în vedere să nu mai vină la Viena decât cu permisiunea împărătesei, iar decizia ei oficială îi fu înmănată sub forma unui plic sigilat, al cărui

conținut urmează să fie citit episcopului în Dieta Transilvaniei. Aflând totuși ce cuprindea scrisoarea, Inocențiu fu consternat și trimise Mariei Tereza un memoriu plin de patos, când implorând-o cu jale, când acuzând-o că nu s-a informat core-

sponzător despre situație. O rugă în genunchi să scoată poporul român transilvan din „robia egipteană”, dar încheie amenințator, invocând dreptatea lui Dumnezeu. Maria Tereza l-a trimis acasă, cu rescriptul sigilat. Dar ajuns la Blaj, episcopul refuză să înmâneze actul imperial Dietei Transilvaniei. Conținutul va fi făcut public abia în 1746.

În iunie 1744, Inocențiu se certă în Dietă cu reprezentanții maghiarilor, sașilor și secuilor atât de rău, că se ajunse la insulte și amenințări cu violență. Ambele părți se adresară împărătesei, în căutarea dreptății. Maria Tereza chemă de urgență pe episcop la Viena. Dar el nu se grăbi. Chiar în reședința-i episcopală ținu faimosul Sinod de la Blaj, cu preoți și mireni, români uniți și ortodocși, țărani și nobili. Le arată că unirea cu Biserica Romei nu a generat niciun privilegiu și întreabă fățiș dacă mai merită păstrată. Când veni vorba de suportarea cheltuielilor cu teologul iezuit, Inocențiu își scoase pălăria episcopală și explodează: ori el, ori

Casa lui Inocențiu Micu Klein din Făgăraș

CULISELE ÎNFRUNTĂRII INOCENȚIU MICU KLEIN ' MARIA TEREZA

*Maria Tereza și cortegiul regal
care străbate Viena în ziua încoronării*

*Inocențiu Micu Klein
și catedrala din Blaj înălțată la inițiativa sa*

De-a lungul perioadei 1740-1751, învățatul transilvănean Inocențiu Micu Klein și împărăteasa austriacă Maria Tereza s-au confruntat cu încăpățănare. O luptă în care cei doi l-au implicat și pe Papa de la Roma, disputându-și Biserica Unită a românilor și ordinea politică a Transilvaniei. Împărăteasa de la Viena l-a amenințat pe român cu proces de lezmaiestate; episcopul a asigurat-o că românii din Transilvania vor trece munții, lipsind-o pe ea de soldați pe câmpurile de bătălie.

ANDREEA CHIRU

La urcarea pe tronul Imperiului Austro-Ungar, în 1740, Maria Tereza avea 23 de ani și trebuia să își apere domnia pe câmpul de luptă în cadrul războiului de succesiune provocat de nerecunoașterea de unii suverani europeni a puterii unei femei. Inocențiu Micu Klein împlinise 48 de ani și exasperase deja Curtea de la Viena cu cererea sa: ridicarea poporului român din Transilvania la statutul de națiune privilegiată, alături de sași, secui și maghiari, conform celei de-a doua diplome leopoldine, din 1701, prin care bunicul Mariei Tereza se angajase să acorde privilegiile românilor ortodocși dacă se unesc cu Biserica de la Roma.

Primele contacte între cei doi au stat sub auspicii nefaste. Încă din 1741, Inocențiu o bombarda pe împărăteasă cu petiții și memorii pentru reconfirmarea celei de-a doua diplome leopoldine, dar când ea îi solicită sprijinul pe câmpul de bătălie, sub forma unui regiment românesc, Inocențiu ridică din umeri: era episcopul unui cler așa sărac și asuprit, încât nici dacă s-ar tăia el în bucăți nu ar avea cum să-i îplinească cererea.

Maria Tereza își îndreptă atenția spre unguri. Pentru a-și atrage sprijinul lor militar, participă la lucrările Dietei Ungariei de la Pojon (Bratislava), din 1741, unde acceptă

episcopului să demisioneze, în vederea alegerii unuia „mai demn“.

Inocențiu refuză din nou. Ba, pentru a-și reafirma autoritatea, excomunică de la Roma pe Joseph Balogh, poruncindu-i lui Petru Aron să îl alunge de la Blaj și să îi taie toate veniturile. Anunțul produse stupoare la Viena, iar Petru Aron fu investit vicar apostolic cu jurisdicție episcopală, pentru a putea conduce biserica independent de Inocențiu Micu Klein. Deși nepublicat, anunțul de excomunicare a teologului iezuit ajunsese la urechile clerului care ceru, și el, îndepărtarea grabnică a lui Joseph Balogh. Maria Tereza nu avu încotro și îl mută pe acesta. Locul lui fu luat de Emeric Pallovics, pe care, tot de la Roma, Inocențiu îl excomunică, de asemenea.

Maria Tereza își pierdu răbdarea. Făcu presiuni asupra Papei, cerându-i să obțină imediat demisia lui Inocențiu. Papa Benedict se supuse împărătesei, dar Inocențiu nu se clătină. „Nu vreau, nu mă simt dator și nici conștiința nu mă lasă să-mi părăsesc turma!“. Apoi se adresă clerului său, scriindu-i că Biserica Unită este îndreptățită să se apere împotriva domniei; așa că îl excomunică și pe Petru Aron și numi în locul lui pe Nicolae Pop de la Balomir. În fața unui asemenea gest, însuși Papa îi ceru lui Inocențiu demisia.

Cine a câștigat lupta?

De la Viena, Maria Tereza îl amenință de-a dreptul cu proces de lezmajestate. Dar, în schimbul demisiei, îi propuse o pensie de bătrânețe. În sfârșit, Inocențiu acceptă să demisioneze, dar nu semnă, de fapt, niciun act. Iar acasă, Biserica Unită se rupse în două, pe urmele celor doi vicari – Petru Aron, numit de Viena, și Nicolae Pop, numit de episcop. Înaintea poporului, Petru Aron își pierdu

autoritatea și, disperat, se plânse Mariei Tereza. Indignată, înfuriată, ea își îndreaptă acuzele direct către Papa de la Roma, care ar fi tărgănat abdicarea episcopului. Ba se spală pe mâini de responsabilitate, făcându-l pe Papa direct vinovat de prăbușirea Bisericii Unite, dacă nu-l convinge pe Inocențiu să renunțe la dregătorie.

În 1748, cu toate mesajele binevoitoare și

pline de dragoste creștină trimise de Maria Tereza clerului român, situația scăpă de sub control. Românii cereau răspicat ridicarea la statutul celei de-a patra națiuni în stat și începură să părăsească Biserica Unită.

Între timp, la Roma, Inocențiu trăia în cea mai mare sărăcie, după ce își zălogise deja toate bunurile. O imploră pe împărăteasă să-i permită reîntoarcerea acasă și îi ceru și bani. La rândul ei, Maria Tereza îi ceru iarăși să abdice, reînnoind promisiunea unei pensii. Inocențiu acceptă, dar cu

o condiție: în actul de abdicare, să se intituleze „Episcop al Făgărașului“. Maria Tereza fu de acord. Episcopul solicită atunci noi privilegii și bani, șocându-și împărăteasa, care îl descrie ca instabil și machiavelic. Nu îi mai răspunse deloc la scrisori. Să moară de foame, așa cum el lăsa clerul unit să moară fără credință!

În 1751, Roma era cutremurată de suferința, sărăcia și nedreptatea ce i se făcea episcopului român sub ochii Papei. Clerul roman a intervenit la împărăteasă, descriindu-i mizeria în care trăia Inocențiu și indignarea celor care sunt martorii durerii lui. Mișcată de aceste cuvinte, Maria Tereza își călcă pe inimă, acceptând toate cererile episcopului, contra abdicării. La capătul puterilor, ros de boală, singurătate și lipsuri, Inocențiu Micu Klein demisionă.

Se stinse din viață în 1768, iar pe piatra de mormânt i se scrisese – așa cum el dorise și Maria Tereza acceptase – „Episcop al Făgărașului“. ■

Petru Aron

Joseph Balogh! La Blaj nu-i loc de amândoi. La urmă, pomeni de puteri străine ce l-ar sprijini contra Dietei Transilvaniei.

Ajunse la Viena în toamna anului 1746, în același timp în care ajunseră și acuzațiile la adresa lui: instigarea românilor greco-catolici la despărțire de Biserica Unită și chemarea călugărului ortodox Visarion Sarai în Transilvania, pentru a forța mâna împărătesei. Acesta provocase atâta tulburare în satele transilvănene, încât unirea începuse a fi abandonată, iar preoții greco-catolici erau alungați din biserică. Inocențiu Micu Klein refuzase să intervină contra lui Visarion Sarai, așteptând salvarea de la Viena, sub forma reconfirmării celei de-a doua diplome leopoldine.

În noiembrie 1746, Maria Tereza îi ceru episcopului român să se lase de politică și de pretențiile pentru Biserica Unită, ca să-i recâștige grația. Inocențiu refuză. Fu trimis de împărăteasă înaintea unei comisii aulice, însărcinată cu anchetarea acuzațiilor aduse românului. Dar nici nu fu luat la întrebări, că Inocențiu se enervă. Contestă autoritatea comisiei și refuză să se mai prezinte în fața ei.

Răzvrătitul cere ajutorul Romei

În 9 decembrie 1746, urcă în trăsură și părăsi, fără avertisment, Viena. De pe drum, trimise scrisoare, anunțând că a plecat la Roma, să caute ajutor pentru românii greco-catolici din Transilvania. Maria Tereza se înfurie și porunci să fie oprit și întors la Curtea ei, sub pază militară. Dar Inocențiu ajunse totuși la Roma și solicită ajutorul Papei Benedict al XIV-lea: reconfirmarea diplomelor leopoldine în baza cărora românii transilvăneni se uniseră cu Biserica Romei și scutirea lui de la a ține pe

propria-i cheltuială pe Joseph Balogh. De cealaltă parte, Maria Tereza îi scrisese Papei, acuzându-l pe Inocențiu de trădare și răzvrătire. Îl mazili și anunță că în clipa în care românul pune piciorul în împărăția ei, e pe loc arestat. Papa fu impresionat de necazurile episcopului român, dar nu-l putu ajuta împotriva împărătesei. Ceru Mariei Tereza să îl ierte pe român, transmițându-i că acesta nu a făcut niciun rău, a venit doar să se închine lui. Papa Benedict al XIV-lea ascunse adevăratul motiv al prezenței lui Inocențiu Micu Klein la Roma.

Dar Maria Tereza nu se înduplecă. Îl caracteriză pe episcop drept un om zgârcit, răzvrătit și temerar, care a iritat-o și amărât-o peste măsură. Între timp, îi ceru direct lui Inocențiu să demisioneze din dreptul de episcop al Bisericii Unite.

Acasă, vicarul episcopal murise și locul său fusese

luat de protejatul lui Klein, Petru Aron, dar care se arătase fidel poruncilor imperiale. Episcopul nu luă în seamă cererea împărătesei, ci o rugă să i se trimită din Transilvania bani la Roma, căci a ajuns să trăiască în mizerie. Îi solicită și permisiunea de a fi lăsat să revină în Transilvania și reluă rugămintea reconfirmării celei de-a doua diplome leopoldine, amenințând că românii se vor refugia în Moldova și Țara Românească, iar maghiarii nu vor avea ce ostași să mai încartiruiască pe câmpurile imperiale de luptă. În replică, începând cu 1747, Maria Tereza puse sechestru pe beneficiile episcopiei de la Blaj. Toți banii fură dați în mâna lui Petru Aron, ce trebuia să răspundă pentru fiecare cheltuială.

În Transilvania, poporul se revoltă și ceru reînțoarcerea episcopului. Foarte mulți români ortodocși trecură granița în Moldova. Maria Tereza închise frontiera și acordă unele privilegii românilor greco-catolici. Apoi, pe o aparentă liniștire a situației, ceru încă o dată

Ionel Cădea primește premiul „Virgil Cădea” din partea doamnei Ioana Feodorov

nescu, autori Adriana Aloman, Elisabeta Blejan, Brîndușa Costache, – *România: from 1880 to 1947, în South-Eastern European Monetary and Economic Statistics from the Nineteenth Century to World War II*

9) Premiul „Eugeni Carada”

Acordat de domnul Napoleon Pop:

Călin Hentea – *Spec-tacolul propagandei*, Editura Meteor Press, București

10) Premiul „Virgil Cădea”

Acordat de Asociația Sanda și Virgil Cădea

Ionel Cădea – *Mănăstirea Măxineni, volumul II*, Editura Istros a Muzeului Brăilei, Brăila

11) Premiul „G.M. Cantacuzino”

Acordat de Transfond

Nicolae St. Noica – *Palatul Universității din București și personalități din lumea constructorilor*, Editura Vremea, București

12) Premiul „Alexandru Tzigara Samurcaș”

Acordat de Transfond

Cornel Constantin Ilie – *Regimul comunist și Muzele de istorie din România*, Editura Dobrogea, Constanța

13) Premiul „Gheorghe I. Brătianu”

Acordat de Transfond

Cristina Diac – *Zorii comunismului în România. Ștefan Foriș, un destin neterminat*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște

14) Premiul „Silviu Dragomir”

Acordat de Fondul de Garantare a Depozitelor în Sistemul Bancar

Valentin Hossu-Longin – *Mantaua Iancului*, Editura BETTA, București

15) Premiul „Mitiță Constantinescu”

Acordat de Steilmann România

Gheorghe Onișoru – *Pecetea lui Stalin. Cazul Vasile Luca*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște

16) Premiul „Dimitrie Onciul”

Acordat de Alexandrion Grup România

Instituția cenzurii comuniste în România. 1949-1977, (volumul I; ediție, prefață și note de Liliana Corobca), Editura Ratio et Revelatio, Oradea

17) Premiul „George Oprescu”

Acordat de Alexandrion Grup România

Adrian-Silvan Ionescu – *Războiul cel*

Mare. Fotografia pe frontul românesc. 1916-1919, Institutul Cultural Român, București

Cornel Constantin Ilie și Mirela Cojoc, care i-a înmănat premiul „Alexandru Tzigara Samurcaș”, din partea Transfond

Directorul Fondului de Garantare a Depozitelor în Sistemul Bancar, Eugen Dijmărescu, și câștigătorul premiului „Silviu Dragomir”, Valentin Hossu-Longin

PREMIILE FUNDAȚIEI CULTURALE MAGAZIN ISTORIC

Am putut continua și în acest an tradiția acordării unor premii pentru cele mai bune cărți de istorie publicate în anul anterior, grație sprijinului acordat de Banca Națională a României și de sponsorii care au rămas alături de acest proiect sau care s-au alăturat lui începând din acest an. Joi, 16 aprilie, în Sala „Mitiță Constantinescu” a Băncii Naționale a României, în continuarea Simpozionului de Istorie și Civilizație Bancară „Cristian Popișteanu” (Magazin Istoric, nr. 6/2015), s-a desfășurat ceremonia de premiere.

Iată lista cărților premiate în acest an, cu numele autorilor, al editurii și al sponsorului, așa cum au fost prezentate de domnul Cristian Păunescu, consilier al Guvernatorului Băncii Naționale a României.

1) Premiul „I.C. Filitti”

Acordat de doamna Georgeta Filitti:
Gabriela Dumitrescu, Luminița Spânu –
Abu'l Qasem Ferdowsi - Șah-nâmeh, Editura
Sapientia Principium Cognitio, București

2) Premiul „Nicky Chrissoveloni”

Acordat de familia Chrissoveloni:
Oana Ionel Demetriade, Alexandru Șer-
bănescu – *Generalul Nicolae Rădescu. Pro-
filul unui om de stat în imagini și documente*,
Editura Oscar Print, București

3) Premiul „A.D. Xenopol”

Acordat de „Rădă-
cini” SRL:
Ioan Scurtu – *Te-
zaurul României de la
Moscova*, Editura En-
ciclopedică, București

4) Premiul „Ni- colae Iorga”

Acordat de „Besta
Group”:
Dan Prisăcaru – *În
avanpostul luptei pen-
tru supraviețuire.
Apărarea națională a*

*României și frontul secret în vâltoarea anilor
1938-1940*, Editura Militară, București

5) Premiul „Alexandru Boldur”

Acordat de domnul Ion Nițu
Vasile Rotaru – *The Eastern Partnership.
A turning point in EU-Russia relations*,
Military Publishing House, București

6) Premiul „C.C. Giurescu”

Acordat de bpv Grigorescu Ștefănică:
Filip-Lucian Iorga, Mirela Tîrnă – *Copi-
lăria regală*, Editura „Corint”

Câștigătorii premiului „C.C. Giurescu”,
Filip-Lucian Iorga, Mirela Tîrnă, alături de
sponsorul premiului Cătălin Grigorescu și de
Cristian Păunescu, consilier al Guvernatorului B.N.R.

7) Premiul „Dimi- trie Cantemir”

Acordat de domnul
Bogdan Cernescu:
Horia C. Matei, Sil-
viu Neguț, Ion Nicolae
– *Enciclopedia state-
lor lumii*, Editura
„Meronia”, București

8) Premiul „Costin C. Kirișescu”

Acordat de domnul
Nicolae Dănilă:
Coordonator: prof.
univ. dr. Virgiliu Stoe-

ginerul Gheorghe Carp, directorul Navigației Fluviale Române, iar la debarcader de căpitan-comandorul Vasile Pantazi, comandantul militar, și de căpitanul Nicolae Păiș, comandantul yachtului.

La ora 09.50 dimineața au sosit de la Constanța regina Maria și principesa Elena, întâmpinate cu flori.

Periplu pe Dunărea maritimă

La ora 10.30, yachtul regal s-a pus în mișcare, escortat de două vedete și de yachtul Navigației Fluviale Române (N.F.R.) „Principele Nicolae”, spre Hârșova, unde a făcut o escală de o jumătate de oră. La 12.30 înalții oaspeți au fost întâmpinați cu pâine și sare de primarul orașului, dl. Radu. „Orașul și portul erau frumos pavoazate. Primirea a fost entuziasă [...] Doamnele Silvia Isăcescu, Olga Crăciunescu, Zoe Georgescu și d-ra Maria Oancea au prezentat reginei și principesei frumoase buchete și jerbe de flori. Toma Rădulescu, elev în școala primară, a rostit cu multă însofletire o alocuțiune de bună venire, care a mișcat pe suverani. Cercetașii din localitate au dat onorul, cântând apoi imnul regal și al cercetașilor” – consemna corespondentul *Universului*.

Continuându-și drumul, la ora 16.30 yachtul regal a ajuns în apropierea Brăilei, unde a fost întâmpinat de numeroase șleपुरi și nave frumos pavoazate cu drapele și pânze de mii de localnici, înșirați între

Generalul George Georgescu

fabrica „Violatos” și docuri.

La acostarea yachtului la debarcaderul N.F.R., maiestățile lor au fost salutate de prefectul județului și primarul orașului, care a urât bună sosire înalților vizitatori, și de comandantul garnizoanei, colonelul Nicolae Rovinaru, care a prezentat raportul. Îmbrăcat în uniformă de amiral, regele Ferdinand a trecut în revistă ofițerii garnizoanei și compania de onoare, comandată de locotenentul Dumitrache din Regimentul 78 Infanterie, în sunetul imnului național și în uralele elevilor și elevelor școlilor primare și ale secției cercetașilor, condusă de R.S. Corbu, așezați de-a lungul cheului.

La intrarea în salonul de recepție, regina a fost salută

de doamnele din societatea Brăilei, care i-au oferit frumoase buchete de flori. Regele s-a întreținut cu senatorul Nicolae Th. Faranga, fost prefect și primar al Brăilei, Vladimir Mendl, președintele Camerei de Comerț, căpitanul Vasile Hiottu, fost prefect, senatorul George Cavadia și dr. Nistor, medic primar al județului.

La ora 17.30 regele și regina au revenit pe yachtul regal, aclamați cu multă căldură de numerosul public strâns în fața debarcaderului. Pe navă suveranul l-a primit în audiență pe ducele de Mecklenburg, care se întorcea de la Istanbul.

La ora 20.30 la bord s-a servit cina de gală, printre cei 30 de invitați numărându-se ministrul I.G. Duca, domnul și doamna Barbu Știrbey, deputați și senatori, autoritățile locale, invitați de onoare și suita. La ora 21.00 a avut loc retragerea cu torțe, în frunte cu muzica militară și gornistii regimentelor din garnizoană.

La ora 22.00 yachtul a ridicat ancora cu destinația Măcin, unde a acostat la ora 23.15.

Oaspetele tulcenilor

În așteptarea marului eveniment, întreg portul fusese pavoazat cu drapele și ghirlande de verdeață, iar în fața debarcaderului s-a ridicat un arc de triumf.

Joi, 3 septembrie, la ora 10.00, regele, regina, principesa Elisabeta și suita au descins de pe yacht,

Primarul Brăilei, Nestor Filotti, întâmpină pe suverani cu pâine și sare; în spate, colonelul N. Rovinaru, comandantul garnizoanei

Acum un secol

Regele Ferdinand și yachtul regal „Ștefan cel Mare“

VOIAJ REGAL PE DUNĂRE

Dr. MARIAN MOȘNEAGU

Născut în urmă cu un secol și jumătate, la 12/24 august 1865, în castelul Sigmaringen, în vecinătatea izvoarelor Dunării, Ferdinand Viktor Albert Meinrad de Hohenzollern a păstrat tot timpul vieții admirația pentru „regele râurilor Europei“, fluviul Dunărea. Devenit rege al României la 28 septembrie/11 octombrie 1914, în condițiile vitrege ale Primului Război Mondial și sub efectele neutralității declarate în ședința istorică a Consiliului de Coroană de la Sinaia, noul suveran a fost un rege constituțional, pentru care idealul reînțegii teritoriale era o misiune asumată sub jurământ. Ferdinand I și-a dovedit dedicarea pentru binele țării și pe timpul excursiei pe care a efectuat-o pe Dunăre și în Dobrogea, în primele zile de toamnă ale anului 1915.

Marți, 1 septembrie 1915, la ora 23.15, regele Ferdinand I și principesa Elisabeta, însoțiți de I.G. Duca, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, doamna și domnul Barbu Știrbey, administratorul domeniilor Coroanei, generalul Leon Mavrocordat, mareșalul Curții Regale, și colonelul Mihail Baranga, adjutantul de serviciu, au părăsit Capitala, din halta Cotroceni, cu destinația Cernavodă, pentru a face o excursie pe Dunăre și ulterior, cu automobilele, în județele Tulcea și Constanța.

Din paginile ziarului *Universul*, aflăm că miercuri, 2 septembrie, la ora 08.30, suita regală a coborât din trenul regal la debarcaderul Cernavodă. Suveranii au fost întâmpinați de prefectul George Mumuianu, domnul Darzău, administratorul plășii, Nicolae D. Chirescu, primarul orașului, și de generalul adjutant George Georgescu, comandantul Corpului V Armată. Primarul orașului a oferit, după tradiție, pâinea și sarea ospitalității, iar școlile primare de băieți și fete au intonat

imnul regal. Întreaga populație a orașului, strânsă pe peron, l-a aclamat pe suveran, în timp ce monitoarele Escadrei pe Dunăre au dat salutul.

Maiestatea Sa a trecut în revistă compania de onoare dată de Regimentul 39 Infanterie și s-a întreținut cu oficialitățile prezente, după care s-a îndreptat către yachtul regal „Ștefan cel Mare“. La schela navei a fost întâmpinat de inginerul inspector general Grigore Casimir, directorul general al Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă, in-

Știrbey și a inspectorului prof. univ. Ludovic Mrazec. De la Babadag, prin Ceamurlia de Sus, s-a ajuns la mina de cupru Altân-Tepe, unde maiestățile lor au fost întâmpinate de F. Wolf, concesionarul minei, și de inginerii Anastase Vovu și Egermann, împreună cu tot personalul.

Inginerul Wolf i-a condus pe înalții oaspeți, oferindu-le detalii cu privire la exploatarea minei și rentabilitatea economică a acestei întreprinderi, prin urgentarea construirii liniei ferate Tulcea-Constanța.

La ora 15.30 maiestățile lor s-au îndreptat, prin comunele Slava Rusă, Slava Cercheză, Ciucurova și Baschioi, unde s-au întreținut cu lipoveni și germani, spre Măcin, unde au ajuns la 19.30.

Duminică, 6 septembrie, la ora 08.30, yachtul regal „Ștefan cel Mare” a ridicat ancora, navigând în amonte până în punctul „Catargea”, unde așteptau bărcile Serviciului Pescăriilor Statului, care i-au condus pe maiestățile lor și suita în periplul pe canalele Catargea și Filipoiu și lacul Șerban.

Regele, regina și principesa Elisabeta, acompaniați de miniștrii Alexandru Constantinescu și I.G. Duca, doamna și dl. Știrbey, profesorul Mrazec și suita regală și conduși de către domnul Chirculescu, directorul Pescăriilor, și dr. Ionescu, administratorul Pescăriilor Brăila, au făcut o excursie cu bărcile până la lacul Șerban. La întoarcere s-au oprit la pavilionul administrației, frumos împodobit cu drapele și verdeță, unde au servit prânzul.

Generalul Mihai Aslan

La ora 14.30, maiestățile lor și-au continuat plimbarea pe canalul Filipoiu, până în Dunăre, unde aștepta yachtul regal.

Recepție în Palatul N.F.R. Galați

La ora 16.30 yachtul a ridicat ancora, îndreptându-se spre Galați, unde a acostat la ora 18.15.

Maiestățile lor au fost primite de P.S.S. Episcopul Nifon al Dunării de Jos, generalul de divizie Mihai Aslan, comandantul Corpului III Armată, Alexandru Gussi, prefectul județului, și contra-amiralul Sebastian Eustațiu, comandantul Marinei Mili-

tare. Întâmpinați de primarul orașului și membrii consiliului comunal, suveranii au trecut în revistă compania de onoare, flancată la stânga de o companie de marină, școlile din localitate și secția cercetașilor, în sunetul imnului național și al strigătelor de ura.

În salonul de recepție, prefectul județului i-a prezentat pe senatorii și deputații gălățeni, membrii Curții de Apel, reprezentanții autorităților, clerul și fruntașii orașului. Regele și regina s-au întreținut cu toți invitații, ofițerii garnizoanei, doamne și domni din comunitatea gălățeană.

La ora 19.00, maiestățile lor, salutate cu profund respect de publicul asistent și în sunetul imnului regal, s-au retras pe yacht.

La ora 20.00 pe yachtul regal a avut loc o cină festivă, la care au avut onoarea să participe miniștrii Alexandru Constantinescu și I.G. Duca, P.S.S. Episcopul Nifon al Dunării de Jos, generalul de divizie Mihai Aslan, contra-amiralii Sebastian Eustațiu și Nicolae Barbieri, prefectul de Covurlui și primarul Galațiului, senatorii și deputații județului, membrii Curții de Apel și ai tribunalului, directorul general al Portu-

rilor și Căilor de Comunicație pe Apă și comercianți de vază ai urbei.

La ora 22.45 suita regală a părăsit yachtul, luând loc în trenul regal care aștepta în fața cheiului, cu care a revenit în București, halta Cotroceni, în dimineața zilei de luni, 7 septembrie 1915, la ora 08.15. ■

Portul orașului Galați, ultimul popas al vizitei regale

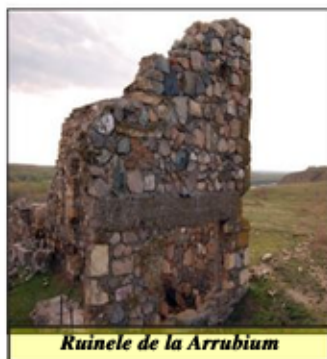
fiind întâmpinați pe ponton de George Șerban, prefectul județului Tulcea, C. Miclescu, administratorul plasei Măcin, și locotenentul Constantinescu, comandantul garnizoanei. Primarul Gabrov a oferit simbolurile ospitalității, iar corul școlilor, dirijat de domnișoara Elvira Pop, a intonat imnul regal. Doamnele Natalia Miclescu și Maria Tisescu au oferit buchete de flori suveranei și principesei. O gardă de cercetași conduși de I. Ștefănescu a dat onorul.

După un sfert de oră, familia regală s-a pus în mișcare cu automobilele spre mănăstirile tulgene Cocos și Celic-Dere.

Suita regală a străbătut cu automobilul comunele Cerna, Ortachioi și Niculițel, cu unele mici escale la Spitalul „Regele Carol I” și la o biserică. La intrarea în Mănăstirea Cocos, superiorul acesteia i-a întâmpinat pe suverani, prezentându-le Crucea și Evanghelia, fiind de față toți călugării sfântului lăcaș.

La terminarea serviciului religios starețul mănăstirii a evocat serviciile aduse cultului ortodox de acest lăcaș de cult, care datează din 1679. A rugat apoi pe maiestatea lor să binevoiască a iscăli un document care să reamintească în veci ziua mare pentru mănăstire, când cel dintâi rege a pus piciorul în acel lăcaș de rugăciune.

De la Mănăstirea Cocos, maiestatea lor, urmate de suită, au străbătut comuna Te-lița, mergând la Mănăstirea Celic-Dere, unde au fost întâmpinate de Prea Sfințitul Episcop Nifon al Dunării de Jos,

Ruinele de la Arrubium

îmbrăcat în sfintele odăjdii, care a prezentat Crucea și Evanghelia, urându-le bun venit. Prea Sfinția Sa a oficiat un serviciu divin, la care i-a răspuns corul format din călugărițele acestei mănăstiri. Ulterior suveranii au vizitat biserica în construcție și atelierele, fiind informați despre lucrările de restaurare în derulare.

La ora 16.30 suveranii au reluat drumul Măcinului, urmând șoseaua de pe malul Dunării, oprindu-se la Isaccea, unde au fost salutate de autoritățile și populația strânsă în fața bisericii.

La ora 19.30 augustii suverani au sosit în portul Măcin, la yachtul regal.

Printre ruinele Cetății Histria...

Vineri, 4 septembrie, ora 10.00, maiestatea lor, însoțite de ministrul I.G. Duca, doamna și domnul Știrbey,

prefectul județului Tulcea și suita, au plecat în automobile pentru a vizita săpăturile arheologice din incinta cetății Histria din județul Constanța, sub îndrumarea istoricului Vasile Pârvan.

Trecând prin comunele Cerna-Mircea Vodă, Ortachioi-Baschioi, la ora prânzului suveranii au făcut o scurtă oprire în Babadag, unde au fost așteptați de Weltzer, primarul orașului, episcopul Nifon al Dunării de Jos, autoritățile județului Tulcea, președintele Tribunalului, procurorul și protoiereul județului, împreună cu institutorii și elevii școlilor de băieți și fete din comunele învecinate. După recepția din sala primăriei, maiestatea lor și-au continuat drumul spre cetatea Histria, unde au fost întâmpinate de prefectul județului Constanța și de profesorul Vasile Pârvan, descoperitorul celei mai vechi așezări urbane din România.

După o lungă vizită printre ruinele cetății, la ora 17.00 maiestatea lor s-au reîntors la Măcin. După o jumătate de oră, regele Ferdinand a făcut o plimbare pe jos prin localitate, vizitând portul, cariera de piatră și vestigiile vechiului castru roman Arrubium (situat pe teritoriul de azi al orașului).

... și la mina Altân-Tepe

Sâmbătă, 5 septembrie, programul a inclus vizitarea recent deschisei mine de cupru Altân-Tepe, în prezența miniștrilor Alexandru Radovici, ministrul Industriei și Comerțului, și I.G. Duca, a domnului

Piața Regală din Brăila

Medgidia

Babadag

ALBUM ISTORIC

Imaginile pe care vi le prezentăm în continuare sunt desprinse dintr-un album realizat de fotograful francez Anatole Magrin, stabilit după 1878 la Constanța (Magazin istoric, nr. 5/2004). Ele au fost realizate cam în aceeași perioadă cu vizita regelui Ferdinand și a reginei Maria în Dobrogea.

Români din Dobrogea

Cernavodă

Oltean cu legume și fructe proaspete

Ruinele monumentului de la Adamclisi

Tătar

Drum din Dobrogea

ce camera transcrie în
mâinile fotografului. Na-
tura intrinsecă a lumii fo-

William Henry Fox Talbot și coperta lucrării sale
The Pencil of Nature

tografiei, atunci când ea a fost inventată, rămâne una dintre cele mai bune ilustrări despre caracterul ei versatil în privința informației de la fapt la ficțiune. Ea oferă posibilități unice, care susțin înțelegerea istorică și cercetarea printr-o mare varietate de căi. Aplicațiile inventatorilor au debutat cu progrese tehnologice, așa cum ne arată istoricii fotografiei.

Unul dintre inventatorii fotografiei, britanicul William Henry Fox Talbot (1800-1877), constata versatilitatea factuală a fotografiilor de început în prima lucrare consacrată noii descoperiri, *The Pencil of Nature* (Creionul Naturii), în 1844. El scria că fotografiile obținute prin metode chimice, cu aparatul de fotografiat și prin expunerea la lumină, pe care le numea calotipii (vechi procedeu de fotografiere, în care se folosea clorura de argint ca sensibilizator și cea de sodiu sau iodura de potasiu pentru fixare), sunt în mod clar diferite de desene și picturi, realizate de mâna artistului. Își denumea „picturile sale solare” cu sintagma „mâna naturii”. A început expunând la soare hârtie la pozitiv. A realizat apoi negative pe hârtie în interiorul camerei de fotografiat, care conțineau impresiuni latente provocate de expunerea la lumină, ce erau apoi dezvoltate prin procedee chimice. Atât copia pozitivă, cât și cea la negativ conțin informații influențate subiectiv și obiectiv de aceste procese.

În privința valorii documentare pe care o conțineau calotipiile realizate cu camera foto, Talbot enumera numeroase aplicații în *The Pencil of Nature*. Pe planșele publicației sunt reproduse 24 de calotipii originale, însoțite de descrieri care oferă o perspectivă istorică.

Talbot descrie utilizările camerei foto pentru diferitele subiecte alese, fiind primul care scrie despre valoarea documentară a testelor pe care le-a făcut cu primele fotografii. Începând cu „facsimil al unei vechi pagini tipărite“, care este o copie a unei pagini dintr-un volum din biblioteca autorului, exemplele tipărite pentru a ilustra articolul sunt toate redări după metoda calotipică, realizate cu o cameră mare așezată pe un tripod. Primul său exemplu de „facsimil“ este comparabil cu o scanare realizată cu tehnologia avansată de azi, ca principiu.

Tot așa, Talbot utilizează o a doua sursă de documentare, mai timpurie invenție litografia, adică desene în cerneală tipărite pe hârtie. El a făcut copii ale unor litografii cu camera foto. Copiind o litografie prin procedeul pozitiv și negativ, el nu doar aducea litografia în domeniul fotografiei. Inventatorul sugera și alte calități ale informației, altele decât păstrarea tipăririi originale prin fotografiere. „Copiile devin mai mari sau mai mici, doar prin simpla plasare a originalelor mai aproape sau mai departe de cameră“, arăta el, „păstrând toate proporțiile originalului“. Sugerarea unui adevăr cu camera fotografică poate fi mărită sau micșorată.

Și continuă cu alte exemple. „Se pot face facsimile după schitele originale ale vechilor

Gicardi secundi

faulx: les gents moines etianles escliax & lieux auncienement faiz
 tuz & leux d'auant le dit temps au Roy & d'auant les roys & d'auant
 ceux qui ont reuerent roy enbaux ou eliers & les courz aliter & a
 member en le manere & fourme faulx: Saluauent tous foiz reparable
 subsistance & les dices gents moines etianles escliax & lieux sui
 dices issint auncienement faites & leux Et si aucunz tuz amonances
 des gents moines etianles escliax & lieux des passages & elictures aunc
 cienement faiz & leux soient adbugges ou agardes par les ditz iustices
 estre abaruz & amenees cellui qui ad le fraulcmentencie elcel ferra
 execution a les cellages d'auant le temps au apox notification a
 lunt affaire sur peyne de C marcs a paier au roy ar lesleues en lesleues
 Et cellui qui les face releuer ou enbaucher ou elictes encounter le dire
 iugement & de ce soit dument conuict encourge la peyne de C marcs
 apier au Roy par lesleues de lesleues faulx Et en cao que aucun se
 sente estre greuez par execution ou auxz leux en celle partie encounter
 droit & remedie ¶ **C**ayez & assignez le roy par meyn & l'assent de les
 ditz seignours & escheuers enp assignez par la dite auctorite ou parlemt
 soit & ad ordines que chescun qui peure ou purfice de repeller ou reuer
 par aucunz ditz dices escliauz ou ordinauex faiz par le roy de l'assent de
 ditz seignours & escheuers issint assignez par poair & auctorite du prlemt
 & ceo dument pue en prement que il soit adbugges & ce execution
 come traictour au roy & a roialme en mesme le manere come il eue
 ou purficioit ou peuroit de repeller les escliauz & ordinauex faiz en le
 temps du dit perement durant

Expliciunt statuta Regis Ricardi secundi

„Facsimil al unei vechi pagini tipărite“
(această fotografie, ca și cele ce urmează,
figurează în lucrarea menționată a lui Talbot;
ele, împreună cu fotografia copertei de mai sus
ne-au fost puse la dispoziție de autorul articolului)

Exclusivitate

În lumea de astăzi, în care realitatea este definită în picosecunde sau în petabytes (unitatea de măsură a capacității de stocare imediat superioară terabytes), istoricul este provocat să utilizeze în cercetarea

s a

metode
care le depășesc

pe cele tradiționale. De la conferințe și publicații până la variatele forme de expunere muzeală, documentele vizuale joacă un rol tot mai mare, îmbrăcând o multitudine de forme fotografice: fotografiile clasice, obținute prin procedee chimice, ecrane video, printări pe imprimante cu cerneală, toate fiind rezultatele revoluției digitale.

STRATURILE DOCUMENTULUI FOTOGRAFIC

STEVE YATES

Cercetarea transdisciplinară devine norma pentru tot spectrul disciplinelor, de la cele artistice la cele umaniste sau la științele exacte. Imaginile fotografice, sub diversele lor forme, oferă niveluri semnificative de înțelegere în domenii tot mai variate. Cu capacități multidimensionale în ceea ce privește posibilitățile de a exprima și documenta valori în termeni umani, expresiile fotografice oferă atribute vizuale ce au evoluat față de standardele anterioare, suferind schimbări și devenind mai complexe pe măsură ce apar noi tehnologii. Informația vizuală sporită, care se adresează cunoașterii și înțelegerii, trece dincolo de marginile lineare ale limbajului.

De exemplu, pentru prima oară în istorie culoarea este redefinită, digital, în miliarde de noi variante, prin trecerea de la fotografia realizată cu camera clasică la cea afișată pe ecranul computerului sau tipărită cu imprimanta cu jet de cerneală. Ceea ce lărgeste mult sensurile și definițiile anterioare. Forme

fotografice inovatoare se îndepărtează de genurile tradiționale, stabilind noi căi și înțelesuri pentru expresia vizuală. Pătrundem în tărâmurile ale ideilor care sunt din ce în ce mai puțin asociate cu sau construite prin limbaj. Înțelesul este în mai mare măsură determinat de date și informații.

Aparatele tradiționale de fotografiat, procesele de dezvoltare din camerele obscure și filmele din ultimele două secole de fotografie tradițională, de când a fost ea inventată în 1839, par primitive în fața tehnologiilor digitale în dezvoltare, care le amenință cu dispariția. Ecranele electronice, scannerele, printurile digitale realizate pe imprimante cu jet de cerneală înlocuiesc omologii chimici. Vechea lume a fotografiei se lărgeste prin noi aplicații și utilizări, cu mai puține și diferite limitări.

Formele fotografice de exprimare sunt resurse de valori umane, înțelesuri și date fără egal. Ele eternizează momentul ca parte a ceea

Căpița de fân și ușa cu mătură

creație în spatele ei, de la viziunea, mintea, imaginația și valorile „operatorului”, potrivit terminologiei lui Talbot, până la informații neintenționate. Subiectiv și obiectiv, probe și teste, fapte și implicații, neadevăruri și certitudini, toate sunt parte a formelor vizuale ale fotografiilor, ce pot transcede cuvântul scris.

Talbot sugerează apoi un potențial și mai mare al fotografiei prin construirea unor subiecte precum „The Open Door” (Ușa deschisă). Adăugând o mătură așezată sub un unghi în ușa reședinței sale din Lacock Abbey, ilustrează nu numai potențialul artistic al mediului, dar și influența inerentă și adiționările de elemente și adevăruri create conștient și inconștient de autor.

Unde putem găsi adevărul în documentele fotografice, în toate variabilele și procesele lor infinite? Și care sunt dezvoltate și redefinite de tehnologiile digitale aflate azi în expansiune? Talbot înțelegea potențialul de principiu al invenției sale, în formele fotografiei, la pozitiv și la negativ, dezvoltate chimic, procedeu care a dominat

secolul al XX-lea. Azi tehnologiile digitale, de scanare, permit multiplicarea acestui potențial; de la cerneală pe hârtie la televiziune, ecranele video și cinematografice sau cele ale computerului ori telefonului.

Cercetătorul trebuie să acorde cea mai mare atenție și grijă, întotdeauna, documentelor vizuale pentru a distinge între adevăr și ficțiune, căci tehnologiile trecutului ca și cele ale viitorului oferă aplicații fără sfârșit în ceea ce privește înțelesul și cunoașterea. Așa cum sugerează Talbot, de multe ori informații „înregistrate în mod inconștient” pot lumina adevărul sau orienta greșit. Astăzi, media și internetul extind la nivelul întregii lumi mesajul aplicațiilor documentare fotografice, fie ele legate de domeniul istoriei, fie de informația contemporană globală. Înțelegerea nevoii sporite de rapiditate într-o lume în schimbare vine cu recunoașterea principiilor imaginilor fotografice. Înțelesul și conținutul depășesc granițele limbajului convențional. Exprimarea fotografică, cu dezvoltarea constantă istorică a metodelor și tehnologiilor, oferă date, valori și informații de neegalat. ■

DIN ORIENTUL APROPIAT (Criptografie: 3, 4, 3, 6)

S-B

A-D M

Gh. BRAȘOVEANU

Soluția rebusului FARUL DIN ALEXANDRIA, din nr. 8/2015

ANASTASE – FC – LIBIENE – SAN – ELADA – LAORI – X – COTOI – TOD – ATA – RAMSES – NR – AUR – TR – S – DOOR – APA – MC – RAMPA – INDIA – IDEE – ESCHIL – AAR – TROIA – A.

Soluția jocului ÎN DUEL

EL ATUNCI ARUNCĂ SABIA
(E – LA – T – UN – C / IAR – UN – C – ASA / BI – A)

maestrii, care pot fi astfel salvate de la distrugere și pot fi apoi multiplicat. Astfel de documente reproduse după originale oferă o cantitate de date limitate vizual reproduse de fotograf, aparatul său și lumina folosită. Intervine apoi procesul chimic manual de obținere a negativelor și pozitivelor după negative realizate cu precizia oferită de lentilele aparatului folosit de fotograf. Camera fotografică, procesul de realizare al fotografiei și imaginile rezultate sunt realizate de ființe umane și suferă influența lor.

Talbot continuă cu lecții care sunt definite ca „introducând în pozele noastre o multitudine de detalii minuțioase care completează caracterul adevărat și real al reprezentării”, precum în „Căpița de fân”. În acest caz, adevărul și faptele inerente utilizării camerei fotografice și ale mediului sunt mult extinse, în primul rând din cauza realităților subiectelor selectate, iar detaliile sunt auto-dirijate. Distincția este una importantă atât pentru cercetător, cât și pentru înțelegerea naturii documentelor fotografice, în diversele forme pe care le-au îmbrăcat de la inventarea fotografiei.

Aparatele nu fac fotografii de capul lor. În vreme ce lentilele oferă o redare fără compromisuri, grație caracteristicilor lor oculare și redării subiectelor iluminate, veracitatea este un produs al acțiunii umane, este influențată de utilizarea de către autor a aparatului. Decizii succesive, începând cu alegerea și punctul din care este privit subiectul și până

Fotografia unei litografii

la forma finală influențează informația. Conținutul este rezultatul unei imensități de decizii luate în cursul procesului de realizare a fotografiei. Fotografii reflectă realități transpuse în imaginile finale, prin transpuneri obținute prin tehnologii numeroase. Pentru cercetător, conținutul imaginii fotografice este dublu: atât ceea ce redă camera, cât și conținutul,

sensul și punctul de vedere create de autor prin tehnologiile utilizate. Sunt distincții esențiale care marchează informația vizuală și faptele dincolo de limitările limbajului.

Talbot continuă adăugând și alte diferențe despre mărturiile vizuale descoperite în fotografiile de la Queens College din Oxford. „În primul clișeu am reprezentat *un unghi* [subliniat în original – S.Y.] al acestei clădiri... utilizarea unor lentile largi... dezvăluie o multitudine de detalii, care anterior nu fuseseră observate sau suspectate. În plus, se întâmplă adesea și acesta constituie unul dintre farmecele fotografiei ca fotograful să descopere, la o examinare eventual la mare distanță de momentul realizării, că a surprins multe lucruri despre care nu a avut știință la acel moment... înregistrate în mod inconștient”. Fotografiiile pot înregistra informații dincolo de intențiile autorului sau de ceea ce percepe ochiul uman, nu numai despre lumea vizibilă, dar și dincolo de timp și spațiu.

Pentru cercetător, fotografiile oferă evidențe, valori, date și informații despre ceea ce se află în fața camerei, dar și despre ce este

La începutul anului 1844, pentru a încuraja producția de masă a fotografiilor pe hârtie, Talbot l-a sprijinit pe fostul său valet, Nicolaas Henneman, să înființeze prima firmă de acest gen, în orașul Reading. În imagine sunt înfățișate activitățile desfășurate la Reading: în stânga, Talbot realizează un portret fotografic, în vreme ce în dreapta Henneman fotografiază o statuie a celor trei grații; pe standul dintre cei doi sunt așezate ramele de geam în care sunt presate negativul și hârtia fotografică pentru imprimare sub efectul razelor soarelui

● Metoda prusacă nu prinde la români ● Ascultă politicoși, dar nu execută
● Soldatul român se gândește mai întâi la ale lui, abia apoi la patrie ● Este curajos, îndurător, ascultător, devotat ● Între imaginația orientală debordantă și resemnarea promptă în momentele dificile ● Ofițerii români se dezinteresează de trupă ● Indiferenți, apatici, fără preocupare pentru viitor ● Între cei 600 de oameni căzuți în luptă la o divizie, nici un ofițer

7 mai 1917, Iași. Biblioteca universitară.

Uniforme multe colorează sala de lectură vastă a bibliotecii universitare din Iași: la această oră matinală, se întâlnesc membrii statului major ai Misiunii și administrației acesteia: ofițeri de serviciu în legătură cu Marile Cartiere Generale rusești și român, ofițeri detașați la corpurile de armată și diviziile de infanterie, de artilerie, de cavalerie, de geniu, membri ai Misiunii navale franceze, ai serviciului medical și de intendență. Acestui grup important i se alătură în cele din urmă comandantul serviciului geografic și aviatorii francezi, piloți de avion, observatori pe aerostat sau monitori în școala de formare.

În total, sunt aproape 200 de ofițeri care reprezintă o bună parte a efectivului Misiunii militare franceze în România. Nu toți au putut să răspundă invitației șefului lor, generalul Berthelot: cei a căror unitate este prea departe de Iași și cei care sunt pe front sau fac manevre. Schimbările bruște de vreme care îi dezorientază pe francezi fac ca deplasările să fie dificile: de la o zi la alta, un frig

puternic poate urma după niște temperaturi mai degrabă indulgente, provocând îngheț și dezgheț în mod repetat. Căile de comunicații, deja mediocre, devin impracticabile, ca în ultimele zile, când o încălzire subită a făcut să curgă noroiul înghețat pe drumurile din țară. Mașinile se blochează iremediabil în șanțurile săpate de trecerile lor continue.

Un nor dur și des de fum de țigară, trabuc și de pipă te învăluie când intri în sala în care oamenii se regăsesc cu zgomot. Atmosfera este prietenoasă. Mulți dintre ei nu s-au văzut de mai multe săptămâni din cauza detașărilor îndepărtate. Sunt bucuroși să se regăsească revenind fiecare din locurile respective de detașare și fac schimb de amintiri și anecdote, numeroase în

acest colț de lume unic pe care îl descoperă.

În această zi, Henri Berthelot dorește să facă, împreună cu toți oamenii săi, un bilanț al efortului francez, cu câteva zile înainte de vizita în România a ministrului Armamentului, Albert Thomas (*Magazin istoric*, nr. 6/2015).

„Domnilor, v-am chemat astăzi pentru a examina împreună progresul făcut de camarazii noștri români în fiecare domeniu unde Franța le vine în ajutor. Nu este vorba de a aluneca în triumfalism, inutil în circumstanțele actuale, ci de a cerceta atent care sunt calitățile care încă lipsesc armatei române; ceea ce ar putea să o facă să greșască în fața Puterilor Centrale, în cazul reluării imediate a operațiunilor“.

„Domnule general, îi răspunde colonelul Pétin, șeful său de Stat Major, cum în ultimele luni ritmul operațiunilor a fost foarte redus din pricina condițiilor climatice aspre, cred că pot spune, în numele tuturor ofițerilor misiunii prezenți în această dimineață, că acest moment calm este profitabil pentru accelerarea instrucției. Amintesc colegilor noștri ajunși la Iași în a doua

Colonelul Victor Pétin, șeful de stat major al lui Berthelot, alături de alți membri ai misiunii

Avanpremieră editorială PE URMELE GENERALULUI BERTHELOT

*Sus, în stânga, coperta cărții;
generalul francez Henri Mathias Berthelot (1861-1931)
în mijlocul unui grup de camarazi (imaginea din centru)
și „Jandarmul lui Chirac” alături de președintele francez*

MICHEL ROUSSIN
(Franța)

Fost ofițer de jandarmerie și agent secret, fost prefect, deputat și ministru, Michel Roussin a început să publice volume în care istoria se îmbină cu ficțiunea. Prima sa carte, *Le gendarme de Chirac (Jandarmul lui Chirac)*, publicată la Editura „Albin Michel”, retrasează experiența personală acumulată de-a lungul a peste 40 de ani de participare la viața publică, ca un fel de „război din umbră”. *Sur les traces du général Berthelot (Pe urmele generalului Berthelot)*, carte publicată de curând la Editura Guéna-Barley, este a doua sa lucrare. Autorul se inspiră din bogatele arhive militare ale Primului Război Mondial, atât din Franța, cât și din România, în căutarea unui erou, generalul Henri Mathias Berthelot, una dintre figurile emblematice ale prieteniei țesute în toată această perioadă tragică, care reușește să lege destinul popoarelor român și francez.

Folosind un stil precis, elegant, în tradiția clasică a literaturii franceze, autorul-narator ne surprinde printr-o perfectă stăpânire a construcției narative, a cărei sursă documentară, urmărită cu fidelitate pe tot parcursul povestirii, nu diminuează cu nimic prospețimea și justa dozare a caracterelor personajelor sale.

Retrasând parcursul misiunii în România a generalului Henri Berthelot, erou al cooperării militare franco-române din perioada Primului Război Mondial, ca șef al Misiunii franceze pe lângă Cartierul General de la Iași, începând din decembrie 1916, și consilier militar al regelui Ferdinand, autorul abordează cu fascinație parcursul acestui bărbat cu alură legendară. Astfel, armata franceză – prin Misiunea militară formată din ofițeri de artilerie, medici, infirmieri, specialiști în transmisiuni – își va încrucișa destinul cu armata română, cele două hrănind cu sângele lor câmpul bătăliilor de la Mărăști și Mărășești. În toată această epopee, generalul Berthelot își are locul său de onoare în memoria colectivă a istoriei comune franco-române. Însuși regele Ferdinand nutrește față de Berthelot un sentiment de mare stimă, considerându-l „un om lucid, stăpân pe el, al cărui solid bun-simț nu este lipsit de optimism”.

Sur les traces du général Berthelot este în prezent în curs de traducere și va fi publicată la Iași, în primăvara anului 2016. În așteptarea versiunii românești, i-am solicitat domnului Michel Roussin permisiunea să prezentăm un fragment din cartea sa.

Dan BURCEA

stinctiv, deoarece îl consideră inferior din punct de vedere moral și puțin civilizat. Însă soldatul român este curajos, îndurător, ascultător și devotat. A înțeles în plus că rezultatele dezastruoase ale campaniei precedente s-au datorat inferiorității armamentului său și ignorării metodelor de luptă moderne, și nu pasivității sale. Trebuie să știm să-l motivăm. Vom face din ei niște buni luptători“.

Henri Berthelot îl apreciază pe acest politehnician strălucit, expert în matematică și topografie și intrat în artilerie la terminarea Școlii X [École polytechnique, supranumită „X“, este cea mai reputată dintre „Grandes écoles scientifiques“ din Franța – n. tr.].

Înainte de plecarea în România, ceruse cu insistență la Marele Cartier General Francez ca acest ofițer să fie detașat în preajma lui. André-Louis Cholesky, numit la sosirea sa director tehnic la Serviciul geografic al armatei române, este detașat din luna aprilie în cadrul Statului Major al Armatei a II-a de la Bacău, în sudul Iașului. Talentele lui de organizator și atenția sa pentru detalii fac minuni acolo și sunt apreciate corect.

Doignon și Cholesky au abordat un subiect sensibil, dacă nu pasional, fiecare venind cu anecdota sa despre soldatul român. Venerabila sală de lucru freamătă într-o agitație neobișnuită. E nevoie de toată autoritatea colonelului Pétin pentru a-i face să tacă pentru o clipă

Colonelul Vassoigne, inspector de cavalerie

pe ofițeri și pentru a putea da cuvântul șefului, care, grijiului să-i împace și pe unii și pe alții, spune cu voce tare: „Este adevărat, domnilor, că una dintre părțile avantajoase ale caracterului român este ușurința cu care imaginația sa orientală brodează cea mai mică temă optimistă și, în același timp, resemnarea promptă în momentele dificile. Altfel este ușor să acționăm asupra moralului lor. Aduc ca probă ultima mea inspecție de duminică trecută la unul dintre batalioanele Diviziei a 6-a: în toate seriile, în această unitate, este muzică și dans. Un fluier, o vioară și iată că se face hora. Este

regretabil că ofițerii români nu participă niciodată la aceste momente de destindere colectivă. Neglijază moralul trupei“.

După această zarvă, este rândul șefului de escadron Charles de Menditte să intervină. Ofițer de carieră, purtător de tradiții, de o integritate ireproșabilă, dotat cu valori solide și o credință profundă, a cunoscut bătăliile încă de la începutul războiului. S-a ilustrat în mod deosebit pe frontul belgian și în timpul bătăliei de pe Marna. Inspector al școlilor române, Menditte se plânge în mod constant de atitudinea unei bune părți a ofițerilor români pe care îi întâlnește. Își rezumă judecata într-o formulă care atinge un punct sensibil al adunării: „Ceea ce mă uimește cel mai mult la ofițer, în circumstanțele actuale, este indiferența sa față de evenimentele trecute, apatia din prezent și lipsa de griji pentru viitor“.

Comandantul Priollaud, detașat drept consilier pe lângă generalul comandant al unei divizii de geniu, dezvoltă acest subiect: „Acestea sunt lucruri adevărate. Ofițerul român se gândește în

primul rând să se pună pe sine la adăpost. În timpul unei confruntări din luna decembrie anul trecut, când pierderile din divizia mea s-au ridicat la 600 de oameni, niciun ofițer nu figura pe tabel... deoarece nu era pur și simplu niciunul în prima linie! Nu este acceptabil“.

Periş, 1916. Generalul Berthelot, Barbu Ştirbey, Radu Rosetti şi colonelul Vouillermont

parte a detașărilor că primele măsuri au fost sugerate Statului Major român încă din noiembrie anul trecut. Acestea au implicat, dacă vă amintiți, administrația și gestiunea stocurilor de muniții. În decembrie, în momentul în care mulți dintre voi v-ați alăturat, instrucția a fost reluată în cadrul infanteriei și artileriei românești. Propun, domnule general, să examinăm în egală măsură munca săvârșită în celelalte arme”.

„Această ordine de zi îmi convine, Pétin. Domnilor, vă invit să împărtășiți fără înflorituri rezultatele eforturilor voastre și eventualele stări de spirit. Doar suntem între noi!”

Privilegiul gradului, colonelul Vassoigne, inspector de cavalerie, este primul care ia cuvântul. Acesta apreciază că instructorii francezi pe care îi coordonează au făcut din regimentele de cavalerie pedestre regimente de elită complete.

Când laudă regimentele de cavalerie pedestre, bătrânul cavalerist prezintă o asemenea caricatură a ofițerilor din Saumur (*Magazin istoric*, nr. 3/2009), încât provoacă ilaritatea majorității participanților. Pétin îi scurtează elogiul entuziast.

„Aveți dreptate, domnule colonel. Fără a dori să vă parafraz, aș spune că regimentele pedestre pe care le dirijați posedă calitatea cavaleristului descurcăreț și tenacitatea fantasinului. Însă cavaleriștii cu cai și ofițerii trebuie să pună și ei mâna la treabă,

**Căpitanul André-Louis Cholesky,
un talent organizatoric**

adică pe lopată, și picioarele în noroi. Or, la ora actuală, ce știu ei despre grenadă, despre pușca-mitralieră sau mitralieră? Trebuie să-mi prezentați repede un program de creare imediată a trei școli sub conducerea dumneavoastră: o școală de grenadier, o școală de pușcași-mitralieri și o școală de mitralieri”.

Tânărul căpitan Doignon urmează colonelului Vassoigne. Berthelot ascultă cu atenție pe acest ofițer care i-a prezentat pe elevii săi în timpul exercițiului cu tunul de 75 mm, cu câteva săptămâni mai devreme, în pădurea care înconjoară școala de artilerie

din Botoșani. Dacă acesta recunoaște că instrucția nu este întocmai terminată, Doignon salută totuși eforturile protejaților săi și spune în concluzie: „Modul de instrucție francez este singurul convenabil soldatului român. Metoda prusacă, o repetiție nemiloasă de exerciții, impregnată de rigiditate și brutalitate, ar contrasta teribil, cred, cu suplețea naturală și gustul latin al românilor”.

Afirmații din plin susținute de adunare. Fiecare dintre formatorii francezi știe câtă dovadă de răbdare și suplețe le trebuie pentru instrucția cadrelor române. Directivele date în mod prea brutal nu dau niciun rezultat; au constatat aceasta. Nu e vorba că românii se formalizează sau se supără. Ei iau cunoștință în mod politic, dar pur și simplu nu execută. Formarea este mai întâi o școală a empatiei!

Căpitanul Cholesky ia cuvântul la rândul lui. El nu împarte același sentiment cu Doignon: „Sunt de părere, dragă camarade, că preocupările soldatului român nu se îndreaptă către patria sa. Suferințele sale sunt mai mult

de ordin personal. Îndepărtarea de copiii, de animalele sale, de pământul său îl apasă, cred, mai mult decât soarta României. Ura sa față de germani nu este veritabilă decât atunci când câmpurile pe care le muncește și care îi dau de mâncare sunt călcate în picioare de german. Doar pe bulgar îl disprețuiește in-

**Generalul francez, alături de colonelul român Rosetti
(în centrul imaginii)**

Exclusivitate

Fondurile Arhivelor Istorico-Militare de Stat ale Rusiei (RGVIA) ca și ale Arhivelor Militare de Stat ale Rusiei (RGVA) din Moscova conțin numeroase documente ce permit istoricilor o mai bună cunoaștere a personalității mareșalului Alexandru Averescu. Le-a studiat autorul acestei prezentări, începută în numărul trecut al revistei, Vasili Borisovici Kașirin (intervievat în Magazin istoric, nr. 11/2012).

INFORMAȚIILE MILITARE ALE IMPERIULUI RUS DESPRE ALEXANDRU AVERESCU

V.B. KAȘIRIN (Moscova)

Este semnificativ faptul că în mod similar a fost apreciată destituirea lui Averescu din funcția de ministru de Război și de reprezentant al informațiilor militare ale altui potențial inamic al României, Bulgaria. Atașatul militar rus la Sofia, colonelul M.N. Leontiev, care înainte fusese la București și era unul dintre cei mai buni specialiști în Balcani ai Statului Major General rus, transmitea în aprilie 1909 date obținute de el de la atașatul militar bulgar din capitala României, maiorul Stancev. În formularea lui Leontiev, această informație suna astfel: „Nu există dovezi sigure că generalul Averescu este implicat personal în abuzurile de care a fost acuzat. Cu toate acestea, opinia publică este puternic pornită împotriva lui. Cel mai probabil pe el l-au expus subalternii lui, până la secretarul general al Ministerului de Război, inclusiv, care este acuzat de luare de mită. Suma totală a neregulilor atinge 2,5 milioane franci.

Este posibil ca Averescu să treacă definitiv în rezervă, deoarece se pare că în Ministerul de Război s-a format un curent ostil lui, ceea ce se poate observa fie numai și din propunerea care i s-a făcut, de a primi comanda unei brigăzi de călărași și să

fie subordonat generalului Zosima, pe care el însuși îl persecutase cândva.

Numai regele și parțial prințul Ferdinand au continuat să-l sprijine; după plecarea lui, unul dintre aghiotanții regelui s-a exprimat, evident, cu indicație de sus, în sensul că

în caz de război Averescu va fi cel care va trebui numit comandant suprem.

Din punctul de vedere al bulgarilor, plecarea lui Averescu nu putea să nu fie salutăată. Pe timpul cât s-a aflat la conducere, armata

Menditte continuă, în ciuda întreruperii de către colegul său: „Din neînțelegere, indolență, spirit de falsă inițiativă sau opoziție categorică, spun bine opoziție categorică, ordinele rămân adesea neexecutate. Această lipsă de disciplină este provocată, mi se pare, de absența simțului realității la nivelul comandamentului, de ignorarea moralului trupelor”.

În jurul lui, asistența dă din cap într-o aprobare generală, confirmată de căpitanul Cholesky: „Ceea ce spune comandantul de Menditte este exact. Soldatul nu ascultă de șefii săi decât de teamă, dintr-o obișnuință ancestrală de supunere sau mânat de amintirea disciplinei rigide a cazărni. Este trist de spus, însă omul de la trupă s-a obișnuit cu loviturile de băț și de curea. Față de francezi, acesta are sentimente contradictorii. Cu siguranță, ne respectă, deoarece ne distanțăm mult prin atitudine – și asta din fericire! – de ofițerul român. Ne apreciază experiența, grija față de trupă, curajul în fața gloanțelor. Acestea sunt spuse fără falsă modestie!”

Murmure aprobatoare marchează prezentarea lui Cholesky, care continuă: „Însă el consideră, de asemenea, că suntem acolo pentru a supraveghea frontul, pentru a împiedica marile retrageri, cum au fost în trecut, sau trădările. Noi am fi, într-un fel, jandarmi pentru soldații români!”

Un ofițer tânăr se agită în fundul sălii: nu este remarcat, însă ține să se

Ultima vizită a generalului Henri Berthelot în România

știe în mod zgometos că este în totalitate de acord cu ceea ce a fost spus: „Mai mult de jumătate dintre locotenenți și sublocotenenți au un moral deplorabil, iar la primul atac se poate paria că nu își vor face datoria”.

Generalul Berthelot îl întrerupe: „Domnilor, puțină prestanță, vă rog. Cadrele armatei române dau dovadă câteodată de lipsă de profesionalism, nu contest aceasta. Însă este și treaba noastră să-i corectăm, să-i facem să evolueze pentru a considera puțin câte puțin soldatul ca pe un frate de arme căruia îi putem cere orice, când știm să-l respectăm.

Tinerele generații de ofițeri au fost răsfățate de luxul și plăcerile pe care România le-a oferit timp de mai mulți ani. La venirea lor în armată, și-au îndeplinit datoria ca amatori. Când țara lor s-a angajat în foc, gândul lor a fost mai puțin la război și mai mult la distracție. Realitățile momentului actual sunt ca o trezire dură și îi descurajează pe unii dintre ei, recunosc. La urma urmei și Franța a cunoscut momente mai puțin glorioase. Acest spectacol mă face să-mi aduc aminte de tinerii ofițeri francezi din timpul Restaurăției, care arătau aceeași indolență. Să fim deci indulgenți! Nu e vorba mai puțin, domnilor, decât de niște practici pe care trebuie să le eliminăm, sunt de acord cu dumneavoastră.”

Colonelul Pétin intervine din nou: „Voi adăuga acestea la cele spuse de generalul Berthelot despre ofițerii români. Nu ezitați, în munca voastră de zi cu zi, să vă bazați pe ofițerii superiori cu vechime, care au fost mai puțin răsfățati decât succesorii lor și au primit atât o instruire profesională mai aprofundată, cât și o idee a datoriei mai înaltă. Cu toate acestea, nu neglijați ofițerii mai tineri, de-abia ieșiți de pe băncile școlilor: dacă

știți să le vorbiți, se vor uni în jurul vostru, se vor înflăcăra la maximele noastre și vor încerca să le pună în aplicare, ocupându-se, de exemplu, un pic mai bine de starea soldatului sau studiind mai mult regulamentele noastre.”

(Urmare în pag. 78)

Generalul, împreună cu ministrul francez al Armamentului, Albert Thomas, pe frontul românesc, în 1917

pregătiți din armata română, fost profesor la Școala Superioară de Război din București și fost atașat militar la Berlin. În armată are mulți adepți, dar și mai mulți dușmani. A fost de câteva ori în Rusia (la Kiev, pe timpul generalului Dragomirov, ale cărui idei le susține cu înfocare) și are față de ruși o atitudine mai curând binevoitoare... În orice caz, Ministerul de Război român a căpătat prin persoana generalului Averescu în aceste vremuri tulburi un șef al Marelui Stat Major cu experiență, creativ și priceput“.

Atașatul militar rus aprecia corect aptitudinile profesionale ale lui Averescu, dar după cum reiese, simplifica mult situația, vorbind despre „o atitudine mai curând binevoitoare“ față de Rusia a șefului Marelui Stat Major român. Exact în perioada în care Averescu a ocupat această funcție s-au întărit și s-au reglementat și mai mult relațiile de alianță ale României cu blocul Puterilor Centrale ostile Rusiei. În noiembrie 1912, Statul Major General austriac a reușit să încheie acorduri concrete importante cu aliatul român privind operațiile în caz de război împotriva Rusiei. Pe timpul vizitei la București a lui Conrad von Hötzendorf (pe atunci inspector al armatei monarhiei habsburgice),

el și șeful Marelui Stat Major român, generalul Alexandru Averescu, au semnat memorandumul privind acțiunile comune ale armatelor austro-ungară și română în caz de război cu Rusia.

De altfel, colonelul Iskrițki însuși primea încă de la sfârșitul anului 1911, din surse ale agenturii din Statul Major

Generalul de brigadă
Constantin Cristescu (1866-1922)

al Corpului 4 Armată român, informații despre faptul că după numirea lui Averescu în funcția de șef al Marelui Stat Major, acolo au început să fie elaborate intens planuri operative privind acțiunile Corpului 4 în cazul pătrunderii trupelor ruse în Moldova de nord, iar premisele se elaborau împreună cu Statul Major General al armatei austro-ungare, în condițiile participării la acțiunile de luptă a Corpului 12 de armată austriac din Transilvania, împreună cu trupele române.

În timpul celui de-al doilea război balcanic, Averescu a ocupat funcția de șef de Stat Major de campanie al armatei române, al cărei comandant suprem era prințul moștenitor Ferdinand. După cum raporta colonelul Iskrițki, toate planurile privind concentrarea și trecerea trupelor române peste Dunăre, împotriva Bulgariei, au fost elaborate și aplicate cu participarea personală a lui Averescu, care, din observațiile atașatului militar rus, „muncea conștiincios și mult“ și știa să-și susțină părerile, în ciuda vechii atitudini nebinevoitoare față de el a cercurilor guvernamentale înalte. În acea campanie, armata română nu a avut de luptat cu bulgarii, dar întreaga componentă de mobilizare și logistică a campaniei a fost executată cu mult succes și au fost primite înalte aprecieri din partea specialiștilor străini.

Curând după încheierea celui de-al doilea război balcanic, în România a căzut guvernul conservator și la putere au revenit liberalii, conduși de Brătianu, dușmanul personal al lui Averescu. Acesta a fost imediat destituit din funcția de șef al Marelui Stat Major. După cum își amintea Conrad von Hötzendorf, știrea primită de el la 10 decembrie 1913 despre demiterea generalului Averescu din funcția de șef al Marelui

română a obținut succese excepționale. Odată cu numirea lui Stelian [Toma, avocat și om politic *n.trad.*], se observă deja decăderea. Acest avocat nu a ieșit cu nimic în evidență, iar în problemele militare era absolut ignorant. Poziția lui era și mai mult agravată de faptul că colaboratorul cel mai apropiat ales de el, secretarul general Boteanu [Mihail Boteanu, general de brigadă, secretar general al Ministerului de Război, 1909-1910 – *n.V.B.K.*], era un ramolit desăvârșit și extrem de limitat de la natură.”

După părăsirea funcției de ministru, Averescu a fost numit comandant al Diviziei 1 Infanterie, dizlocată în orașul dunărean Turnu Severin (azi Drobeta-Turnu Severin), la granița vestică a țării. Dar un om ca Averescu nu putea rămâne mult timp în umbră. La 18 noiembrie 1911, noul atașat militar al Statului Major General rus în România, colonelul E.A. Iskrițki, raporta despre numirea lui Averescu în funcția de șef al Marelui Stat Major al României, ceea ce, în condițiile de atunci, a fost un eveniment absolut surprinzător. Din datele transmise de Iskrițki reieșea că regele Carol și ministrul de Război Nicolae Filipescu au luat decizia de a-l promova pe Averescu în acea funcție

importantă prevăzând dificultățile militare iminente din Balcani. Predecesorul lui, generalul de divizie Vasile Zottu (1853-1916, general de divizie român, șef al Marelui Stat Major al României, în 1911 și între 1914-1916; sub influența înfrângerilor armatei române în

Avocatul și omul politic Toma Stelian

campania din toamna lui 1916, s-a sinucis la 12 noiembrie în locuința sa din București), era caracterizat drept un om slab și fără inițiativă; activitatea sa nu corespundea deloc situației politico-militare complexe din acele luni.

Averescu era un conducător militar cu o formație total deosebită. Dar el reușise să devină o figură cunoscută și din punct de vedere politic și își făcuse o mulțime de dușmani. De aceea numirea sa

în funcția de șef al Marelui Stat Major a fost însoțită de un scandal imens. La putere în România se afla atunci Partidul Conservator al lui Alexandru Marghiloman, cel care cu doi ani în urmă ceruse demiterea lui Averescu, aducându-i toate acuzațiile posibile de corupție și introducerea a delațiunii în armată. Acum opoziția liberală cerea vocal explicații de ce conservatorii îl promovează pe Averescu pe o funcție atât de înaltă. Colonelul Iskrițki scria: „Întreaga poveste cu numirea generalului Averescu arată, în orice caz, că a fost nevoie de circumstanțe cu caracter militar foarte serioase ca regele și guvernul să recurgă la această numire, știind precis ce război va provoca ea în țară”.

Aceste „circumstanțe cu caracter militar” constau în primul rând în meritele proaspătului șef al Marelui Stat Major. Istițki raporta: „Generalul de brigadă Averescu are acum 52 de ani. Este un general cu formație de cavalerist, încă în putere, cu înfățișare tinerească. Este participant la ultimul război ruso-turc, a fost deja șef al Marelui Stat Major [aici Istițki comitea o eroare; Averescu nu ocupase această funcție înainte – *n.V.B.K.*] și ministru de Război [până în 1909]. Este unul dintre puținii generali remarcabili și

rușilor „sincer și din tot sufletul” să-i înfrângă pe austrieci. Cred că sursele citate ne demonstrează suficient natura bizantină a lui Alexandru Averescu. Dacă în viața politică internă a României el încerca să se strecoare printre liberali și conservatori, în problemele relațiilor internaționale transmitea reprezentanților ambelor tabere antagonice ale marilor puteri că simpatia lui se află în totalitate de partea lor. O asemenea șiretenie nu poate fi nicicum recunoscută drept model de „gândire cavalerescă”, dar din punctul de vedere al pragmatismului de stat și carieristic ea apare pe deplin justificată.

După demiterea lui din funcția de șef al Marelui Stat Major, Averescu a fost numit comandant al Corpului 1 Armată, cu comandamentul la Craiova, în vestul României. Un an mai târziu, la începutul lui 1915, noul atașat militar rus al Statului Major General, colonelul B.A. Semionov, îl caracteriza astfel: „Este considerat peste tot și de către toți cel mai bun general din armata română; singurul care îl putea înlocui ca inteligență și calități personale era generalul Cristescu [Constantin Cristescu, 1866-1922, general de brigadă în 1915, locuitor al șefului Marelui Stat Major român – n.V.B.K.]. Generalul Averescu a părăsit funcția de

șef al Marelui Stat Major din motive politice și nu se afla în relații bune cu regele. De asemenea, se știe că nu se bucură de simpatia deosebită a șefului actualului guvern român, Brătianu. Ar fi fost cel mai potrivit general pentru funcția de șef al Cartierului General al comandantului

mandant al Armatei 3, care apăra granița dunăreană a României și Dobrogea de loviturile din partea Bulgariei. Totodată, a devenit comandant al grupului de armate în care intrau Armata 3, pe care o comanda el, și armata mixtă ruso-română Dobrogea, a generalului de infanterie A.M. Zaiuncikovski.

Conrad von Hötzen, inspector al armatei monarhiei habsburgice (portret de Hermann Torgler, 1915)

suprem. Vorbește excelent limba rusă, își exprimă deschis simpatia față de Rusia și Antantă”.

Din aprecierile colonelului Semionov și ale tuturor predecesorilor săi, Averescu ar fi fost cel mai bun șef al Statului Major de campanie al întregii armate române, dar după intrarea României în Primul Război Mondial, el nu a primit această numire, probabil ca urmare a aceleiași antipatii din partea premierului I.I.C. Brătianu. În locul acesteia Averescu a fost numit co-

Campania de la Dunăre și din Dobrogea din toamna anului 1916 s-a terminat extrem de prost pentru România, dar ca urmare nu atât a incompetenței militare a lui Averescu, cât a stării generale de slăbiciune a armatei române din punct de vedere al cerințelor războiului modern. Acțiunile lui Averescu au trezit reproșuri grave din partea generalului Zaiuncikovski. Într-o discuție pe firul direct cu statul major al frontului de sud-vest rus, din 11 septembrie

1916, Zaiuncikovski se plângea: „Acest punct de trecere de la Rahova se pregătește de trei săptămâni și, să mă ierte strălucitul general Averescu, el amintește trompetele evreiești și Ierihonul: el execută manevre cu divizii întregi în fața locului ales pentru punctul de trecere, construiește la vedere șosele către malul Dunării, amenajează fundamente pentru artileria grea, cu alte cuvinte, face tot ce poate pentru a le arăta bulgarilor pe unde vrea să execute forțarea. Deci eu aș fi

Stat Major a fost pentru el „o nouă lovitură“, deoarece acest lucru însemna practic întreruperea valabilității vechilor acorduri. „Am găsit în el un partener loial, cu gândire cavalească“, își amintea despre generalul Averescu șeful Statului Major General austro-ungar.

Generalul von Hötendorf probabil s-ar fi mirat tare dacă ar fi avut ocazia să citească raportul colonelului Zankovici din 5 martie 1909, scris în timpul crizei bosniace, când doar slăbiciunea militară a Rusiei nu a dus la transformarea complicațiilor diplomatice din Balcani într-un război european. În acest raport, atașatul militar rus la București a prezentat conținutul discuției sale cu Averescu pe tema situației politice curente. Prezentăm textul complet al acestui interesant document.

Ieri am trecut pe la generalul Averescu, să-i comunic că nu există nicio dificultate în numirea căpitanului Holban ca atașat militar la Petersburg. «Ce părere aveți, domnule general, despre situația politică de astăzi?».

«Jaf, un adevărat jaf!», mi-a răspuns ritos generalul Averescu. «Existența statelor mici se bazează pe tratate internaționale, iar încălcarea

nesanționată a acestora creează un precedent periculos, face viitorul acestor state dependent doar de forța brută. Cum putem să tratăm noi în aceste condiții comportamentul Austriei în conflictul ei cu Serbia? Mi se pare că Austria nu ar fi cutezat să se poarte cu atâta îndrăzneală dacă conducă-

«Noi nu vrem război, dar nici nu ne temem de el, domnule general», i-am spus eu.

«Bineînțeles», a răspuns generalul Averescu, «cu atât mai mult cu cât în acest război v-ați confrunța cu un inamic care prin calitățile lui morale s-ar afla incomensurabil mai jos decât japonezii.

Nici măcar nu cred că Austria ar putea fi sprijinită considerabil de aliata ei, care nu va fi nici ea liberă în mișcări. Situația voastră în caz de conflict armat la granița de vest este extrem de avantajoasă, după părerea mea. Din păcate, la noi nu toți înțeleg corect situația în acest moment; iar, printre altele, Dv. înșivă știți ce nuli-

tate se află astăzi în fruntea guvernului nostru», a spus generalul, făcând aluzie la dușmanul său personal, primul ministru d. Brătianu.

«Vă spun, domnule colonel, că în toate combinațiile viitorului, eu personal voi fi întotdeauna de partea celui care se va ridica în apărarea tratatelor internaționale. Dacă veți avea război cu austrieii, eu vă urez sincer și din tot sufletul să-i înfrângeți!».

Astfel, viitorul mareșal al României, aliatul „loial, cu gândire cavalească“ al Austro-Ungariei, în primăvara anului 1909, ura

1913. Principele moștenitor Ferdinand și generalul Averescu, în mijlocul trupelor

torii voștri politici nu ar fi declarat în discursurile lor oficiale că Rusia nu vrea război și că nu este pregătită pentru asta; ultima afirmație, după cum mi se pare mie, nici nu este adevărată; un singur război pierdut [se referea la războiul ruso-japonez, 1904-1905, încheiat cu înfrângerea Rusiei – *n.trad.*] din cauza condițiilor extrem de grele, care în situația prezentă nu se vor mai întâlni, nu poate slăbi o asemenea putere cum este Rusia; chiar dacă în armata voastră, ca și în oricare alta, există deficiențe, ele nu sunt atât de importante.»

O NOUĂ DESCOPERIRE ÎN CASTRUL ROMAN DE LA BUCIUMI

Aici s-a aflat clădirea comandamentului castrului

HOREA POP

Săpăturile la castrul roman de la Buciumi, județul Sălaj, au început în anul 1963. Probabil că ruinele castrului au fost foarte vizibile până cel puțin în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în satul Câmpul cetății, fost Vármező. Dealul pe care este amplasată fortificația romană se numește Grădiște.

Când au început săpăturile arheologice, în anul 1963, locul castrului era vizibil pe teren sub forma unui patruleter mai înalt, ridicat cu 1,50 m deasupra terenului din jur. Zidul de incintă din piatră și o parte dintre elementele incintei (porți, turnuri de colț, turnuri de curtină) au fost scoase de locuitorii satului, cândva la sfârșitul secolului al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea, și se crede că au folosit această piatră la construcția bisericii și școlii vechi.

Din cauza săpăturilor arheologice executate între 1963-1976, aspectul terenului s-a modificat, păstrându-se imaginea unui patruleter mai ridicat decât restul terenului din jur. Pe anumite porțiuni, pe laturile de N-E și S-V, a fost pus pământ provenit din dezvelirea barăcilor, formându-se un val artificial mai înalt.

Din păcate, în decursul anilor de după încheierea săpăturilor arheologice, soarta lucrărilor de conservare simplă, de la acea vreme, nu a fost urmărită, lucrările nu au fost îngrijite, astfel că mare parte dintre ziduri s-au ruinat. Locul se poate vizita, iar principalele obiective pot fi recunoscute cu ușurință pe teren.

Primele cercetări

Cel care a semnalat pentru prima dată castrul de la Buciumi a fost istoricul transil-

vănean Stephanus Zamosius (Istvan Szamosközy), în secolul al XVI-lea. În secolul al XIX-lea castrul a fost menționat de arheologii amatori ai epocii și de cei care au înregistrat monumentele istorice din Transilvania. Cel mai important cercetător, care a descris așezarea castrului, a fost K. Torma (*Magazin istoric*, nr. 9/2013), în scrierile sale din perioada 1864-1880, care ne-a furnizat dimensiuni foarte apropiate de realitate.

Castrul roman de la Buciumi este o fortificație tipic romană. Săpăturile arheologice au demonstrat că în existența castrului au fost două faze mari de construcție. Prima presupunea existența castrului cu incinta din val de pământ, cu șanț de apărare, val de pământ (*agger*) și palisadă. În faza a doua vorbim de castru cu incinta din zid de piatră, cu șanț de apărare, zid de incintă și drum de rond.

îndreptătit să spun că el nici nu se gândește să execute forțarea“

Era vorba despre proiectata mare ofensivă a Armatei a 3-a și de Dobrogea împotriva forțelor bulgaro-germane. Până la urmă, totul s-a terminat cu încercarea nereușită cu bună știință a armatei lui Averescu de a forța Dunărea la Flămânda și cu atacurile sângeroase fără succes ale trupelor lui Zaiuncikovski, care nu a mai primit ajutorul promis din partea Armatei a 3-a. „Generalul ar trebui să treacă mai întâi prin școala noastră de locotenenți“, a spus Zaiuncikovski, avându-l în vedere nu numai pe Averescu, ci întregul corp de comandă superior al armatei române. Și continua: „Ar trebui să luăm armata română în mâinile noastre și acum ea singură se cere. Fără asta nu va exista victorie pe frontul românesc“. De altfel, chiar și Averescu aprecia acest lucru cu multă luciditate, ceea ce îi face cinste. În decembrie 1916 el scria: „Am impresia că odată cu transmiterea conducerii superioare în mod real în mâinile rușilor, lucrurile se vor desfășura mai bine. Se va termina cu dilematismul și spiritul realității și înlocui răcăcirile teoretice.“ De altfel, același Zaiuncikovski îi recunoștea

lui Averescu o serie de calități și considera posibilă cooperarea cu el, dar cu respectarea unor condiții. Într-o scrisoare adresată șefului Statului Major al înaltului comandant suprem, generalului M.V. Alekseev, comandantul armatei de Dobrogea scria că Averescu „este un om de o înaltă noblete, dar cu idei

viitorul mareșal român era supravegheat de alte servicii secrete, inclusiv ale Rusiei sovietice.

Sursele accesibile nouă ne permit să afirmăm că totuși observatorii militari ruși nu s-au hrănit cu iluzii în ceea ce privește atitudinea lui Averescu față de Rusia. Unii, precum locotenent-colonelul

Zankevici, îl considerau un inamic talentat și inteligent, ale cărui cunoștințe și deprinderi ar fi putut fi deosebit de periculoase în cazul unui război între România și Rusia, care, aproape până în vara anului 1914, a fost considerat pe deplin posibil.

Țarul Nicolae al II-lea studiază harta împreună cu generalul M.V. Alekseev (în stânga lui)

preconcepute și concepții unilaterale“, că „el trebuie supravegheat strict de Stavka noastră în ceea ce privește planurile de operații, dar nu prin ochelarii partidei Iliescu [militar român, general de brigadă în 1916, secretar general al Ministerului de Război, promovat de I.I.C. Brătianu, ofițer talentat, deși corupt, dușmanul lui Averescu, – n. V.B.K.], dușmanul lui“.

Pe generalul Averescu îl aștepta campania dificilă, dar glorioasă, încununată cu un succes deplin pentru armata română, a anului 1917, în care Armata a 2-a a lui Averescu a obținut strălucite victorii în bătăliile de la Mărăști și Oituz. Dar deja în etapele următoare

Rapoartele informațiilor militare ruse din România constituie o sursă valoroasă pentru biografia lui Averescu. Aceste documente, alături de aprecierile făcute altor ofițeri superiori români, și de alte materiale ale Statului Major General rus, referitoare la forțele armate ale României și evoluția acestora, pot aduce o contribuție importantă la studierea unei asemenea teme, fără îndoială importantă și actuală, cum este strategia militară și politică a Rusiei în regiunea Mării Negre și Balcanilor la începutul secolului al XX-lea.

**În românește de
Florentina DOLGHIN**

Statueta zeiței Venus, cu Amor la picioarele sale (stânga); vas de import Terra sigillata

Proiectul „Circuitul castror romane din județul Sălaj”, inițiat de Consiliul Județean Sălaj, cu finanțare europeană, propune, printre altele, lucrări de restaurare a porții *Principalis Sinistra*, pe conturul acesteia, și a zidurilor perimetrice acesteia. Totodată se

intenționează și restaurarea laturii *praetoria* a castrului. În anul precedent, specialiștii Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău au cercetat cele trei drumuri care se întâlnesc la comandamentul castrului (*Principia*), amplasat aproximativ în centrul acestuia. Este vorba despre *Via Praetoria*, *Via Principalis Dextra* și *Sinistra*, care pornesc dinspre porțile cu același nume.

0 descoperire spectaculoasă

În anul 2015 arheologii muzeului din Zalău au degajat zidurile turnurilor de colț și de curtină și *Poarta Praetoria*. Au fost trasate o serie de 17 suprafețe de cercetare pentru punerea în valoare atât a acestor obiective, cât și a zidului de incintă de pe latura *praetoria*. Din păcate, zidurile originale romane fie sunt precar conservate, fie au fost scoase complet de săteni la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Cu toate acestea, au fost descoperite o serie de materiale arheologice romane din fier (cuie, piroane), bronz (monete, aplice, pandantive, fibule), plumb (ponduri mici greutăți de cântar, topituri), argint (monete), piatră (un monument funerar fragmentar, fragmente de rășnițe). Majoritatea covârșitoare o deține ceramica, fragmentele de recipiente destinate preparării, păstrării sau servirii hranei, dar și recipiente pentru ținut, adus sau băut lichide. Cantitatea cea mai mare de ceramică a fost descoperită

într-o groapă de provizii amenajată într-unul dintre turnurile *Porții Sinistra*. În timp, aceasta a fost umplută de romani cu resturile descoperite de noi în acest an. Printre fragmentele ceramice au fost găsite și piroane din fier, un opaiț întreg și unul fragmentar (confectionate în ateliere, oficinile *Fortis*, respectiv *Octavi*), fundul unui vas de import *Terra sigillata* tehnică decorativă fină, ce utilizează lut roșu –, dar și o monedă din bronz.

Complexul arheologic în care au apărut artefactele a fost amenajat cândva în perioada de funcționare a castrului din piatră, dar a scăpat cercetătorilor care au abordat inițial fortificația. Surpriza noastră a fost determinată de descoperirea, în celălalt turn al *Porții Sinistra*, a unei statuete din teracotă în chiar primul strat de pământ excavat pentru punerea în evidență a obiectivului. Piesa are în jur de 20 cm lungime, dar îi lipsește soclul. Teracota romană o reprezintă pe Venus la picioarele căreia a fost figurat, mai stilizat, și Amor copil. Venus impudica este reprezentată cu o coafură elaborată, având ca accesoriu la gât o lunulă, un pandativ în forma de semilună. Astfel de piese au mai fost descoperite în Dacia și probabil centrul lor de producție era la Apulum, unde au fost cercetate ateliere pentru confectionat teracote. Prezența unei statuete Venus în castrul de la Buciumi nu trebuie să ne mire. În campaniile anterioare au mai fost descoperite exemplare din bronz și teracote, doar că realizarea artistică a celei descoperite de noi, în acest an, este una de excepție.

Alături de celelalte piese pe care le-am scos la iveală, care vor face obiectul restaurării și publicării sub forma unui catalog, teracota Venus reprezintă o altă expresie a geniului artistic roman, care nu încetează să surprindă și să stârnească admirația și în prezent. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
luni-vineri de la 13:15

Radio România Cultural
cultural.ro

Zidul de incintă prezintă câteva elemente suplimentare de apărare: turnuri trapezoidale de colț, patru porți flancate de bastioane, câte o poartă pe fiecare latură și turnuri de curtină pe fiecare latură. Șanțul de apărare are secțiunea triunghiulară și se regăsește pe toate laturile castrului.

Porta Sinistra, înainte de începerea săpăturilor

În opinia cercetătorilor care au investigat castrul inițial, valul de pământ era realizat din pământul scos din șanț, care era lutul galben. Cercetările din anul 2015 au pus în evidență faptul că fortificația inițială din pământ a fost realizată din glij decupate și clădite sub forma de murus din *cespites* (glij în latină). Se presupune că pe coama acestui „zid” de pământ era absolut necesară o pardoseală din grinzi de lemn legate cu nuiele împletite, pentru a împiedica formarea unei suprafețe alunecoase. La ridicarea castrului în piatră, zidul de incintă, cu grosimea de cca. 1,10 m, construit în *opus incertum* (zid de piatră nefasonată legată cu mortar), a fost amplasat în fața valului din glij, care a fost transformat în drum de rond al noii construcții. Se poate presupune că protejarea coamei zidului s-a făcut cu ajutorul unui strat de mortar și bucăți de țigle, profilat ca o cornișă. O asemenea cornișă apare constant pe imaginile de pe Columnă, iar metoda era recomandată de Vitruvius, pentru zidurile din cărămidă supuse intemperiei.

Descrierea

Porțile castrului diferă între ele. Porțile *Principalis Sinistra* (stânga) și *Dextra* (dreapta), dar și *Decumana* au bastioane patrulaterate cu ieșind semicircular, care depășea linia zidului de incintă cu 3,00-3,25 m. Poarta *Principalis Sinistra* are o alcătuire identică cu cea a porții *Praetoria*, cu deosebirea că

Porta Praetoria

bastioanele care o flanchează au ieșindul semicircular adăugat probabil mai târziu. Acoperirea acestuia se făcea după toate probabilitățile prin întoarcerea șarpantei acoperișului, căpriorii sprijinindu-se pe zidul bastionului. Terenul în pantă a impus realizarea unor cote diferite la nivelul parturului și o înălțime

mult mai redusă a spațiului de sub galeria ce acoperă poarta.

La galeria de la *Porta Principalis Sinistra* se găsește un pinten median care o sprijină, asemănător celui de la *Porta Praetoria*, pentru sprijinirea celor două bolți ale porții. Dimensiunile porților diferă în raport cu funcțiile lor. La fel și dimensiunile bastioanelor la exterior. Grosimea zidurilor bastioanelor este de 1,00-1,25 m. Piatra folosită a fost aceeași ca la zidul de incintă, fiind construite concomitent. Pentru circulație au fost folosite doar *Porțile Sinistra* și *Praetoria*. Ambele porți au fost împărțite în două culoare de câte un pinten de zid, care sprijinea în același timp și suprastructura de lemn ce unea cele două bastioane, la nivelul superior. Toate porțile aveau etaj și acoperiș cu țigle și olane. Intrările în bastioane au fost găsite numai la *Dextra* și *Praetoria*. Toate bastioanele de la porți au fost locuite.

În opinia celor care au cercetat castrul în anii '60-'70, data construirii incintei din zid, pe baza planurilor bastioanelor de la porți, a inscripțiilor din clădirea comandamentului și

a contextului istoric din Dacia Porolissensis a fost la începutul secolului III d.H., în timpul domniei împăratului Caracalla. Durata de funcționare a castrului cu zid de piatră poate fi stabilită cu precizie până la sfârșitul stăpânirii romane în Dacia (275 d.H.), dar numai în baza materialului arheologic și a contextului istoric.

Portul și fortăreața Algerului

Talleyrand, aflat la al patrulea mandat ca ministru de Externe (9 iulie-26 septembrie 1815, perioadă în care a fost și președinte de Consiliu). Gurile rele din epocă insinuau că fusese cumpărat de Bacry.

La o nouă recalculare, a rezultat o datorie de 13.893.844 franci. Până și proaspătul dey, Huseyn Pașa, instalat la 1 martie 1818, nu și-a putut ascunde mirarea și s-a declarat de acord cu reluarea discuțiilor, finalizate prin convenția din 28 octombrie 1819.

Părțile au ajuns la o cifră rezonabilă – 7.000.000 de franci –, aprobată prin Legea finanțelor din 24 iulie 1820. Dar modul de plată a dus la o nouă ruptură: 2.500.000 de franci erau ținuți în rezervă, rămânând la dispoziția statului francez, pentru ca 4.500.000 de franci să fie vărsați „Casei de comerț” Bacry și Busnach. Spre stupoarea deylui, bancherii s-au deplasat la Paris să-și precie banii și nu s-au mai întors la Alger.

Conflictul diplomatic

Simțindu-se tras pe sfoară, Huseyn Pașa avea să-și descarce nervii pe consulul general francez, Pierre Deval, pe care-l suspecta a fi complicele negustorilor fugari. O scenă supra-realistă s-a produs la Casbah („Fortăreața”), reședința deylui din Alger, în ziua de 30 aprilie 1827, cu prilejul ceremoniilor de Bairam ce marcau încheierea postului Ramadanului.

În audiența în care primea felicitările consulilor străini, Huseyn Pașa l-a primit și pe Pierre Deval, pentru care deylul manifesta „o antipatie fățișă”. Iritat, deylul i-a cerut fără ocolișuri „banii ce i se cuveneau”, amenințându-l cu închisoarea. Deval, care era născut în Levant și vorbea fluent limbile arabă și turco-osmană, i-a răspuns în cea din urmă. Pierzându-și cumpătul, Huseyn Pașa l-a lovit peste față pe consul, cu nedespărțitul său evantai din

pene de păun. Indignat, Deval a strigat către asistență: „Insulta nu mi-a fost adusă mie, ci regelui Franței”.

Faimoasa „lovitură de evantai” a precipitat evenimentele. Deval a fost retras de la Alger, iar, la 15 iunie 1827, comandantul Collet a început blocada navală a Algerului cu 50 de nave ale Marinei Regale. În locul unei operațiuni decisive, guvernul contelui de Villèle și, apoi, cel al contelui de Martignac s-au complăcut cu un asediu prelungit.

Blocada a durat trei ani, devorând inutil 25 milioane de franci, și a avut un efect neașteptat: în loc să-l intimideze pe dey, i-a sporit insolenta.

Un război în folosul Creștinătății

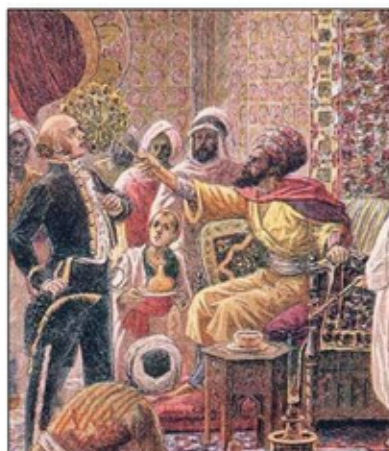
Un incident s-a produs la 3 august 1829. La ieșirea din radă, nava „La Provence”, deși arbora drapelul alb, a fost atacată de bateriile de coastă algeriene, alegându-se cu serioase avarii. Această „odioasă încălcare a dreptului” convenea de minune noului guvern francez, condus de prințul de Polignac, care căuta o alternativă la criza politică.

Incidentul din rada portului Alger a devenit *casus belli* (motiv de război) și, la 31 ianuarie 1830, Cabinetul a hotărât recurgerea la forța armată. Decizia a fost făcută publică în discursul Tronului din 2 martie 1830. Regele Carol al X-lea declara: „Nu pot lăsa nepedepsită, pentru multă vreme, insulta adusă drapelului francez”. A cerut armatei și marinei „o reparație răsunătoare [pentru] a salva onoarea Franței”.

Guvernului francez a adresat tuturor Puterilor Creștine, mari sau mici ale Europei, o notă în care justifica războiul prin „distru-

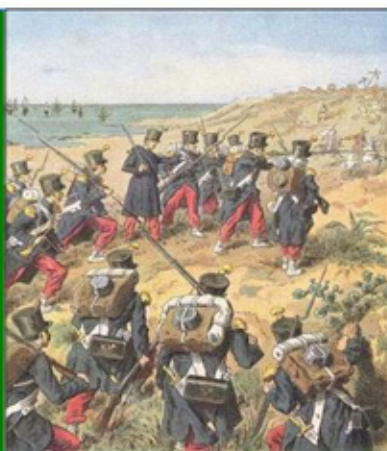
Nava „La Provence”

*Lovitura de evantai a deylui
din Alger...*

Povestea a început pe vremea Directoratului (1795-1799), când, pentru a asigura aprovizionarea armatelor din Italia și apoi din Egipt, Franța a cumpărat însemnate cantități de grâu de la Regența Algerului, Algeria fiind provincie otomană din 1516, dar care se bucura de o largă autonomie (*Magazin istoric*, nr. 10/1988). Intermediarii afacerii au fost doi negustori evrei, Bacry

și Busnach, originari din Livorno, Toscana. Ei dețineau monopolul comerțului cu cereale din Regență, deylul (conducătorul Alergeriei) oferindu-le acest drept. Profitând de moravurile politicianilor de la Paris, cei doi au umflat nota de plată, iar în 1798, guvernul francez s-a trezit cu o datorie imensă, de 2.297.445 franci.

*... a dus la debarcarea trupelor franceze
la Sidi-Ferruch*

LOVITURA DE EVANTAI

VIOREL CRUCEANU

Creanța algeriană a fost moștenită și de Consulat (1799-1804), iar prin acumularea dobânzilor, ea crescuse, în 1801, la 3.725.631 franci. Chiar Talleyrand a încheiat un tratat la 17 decembrie 1801, dar Franța nu se grăbea să-și închidă debitul. Nemulțumit, deylul Mustafa Pașa, i-a trimis o scrisoare Primului Consul, generalul Bonaparte, în august 1802, în care îi cerea: „faceți-mi plăcerea să ordonați plata către Bacry și Busnach a ceea ce guvernul Dumneavoastră le datorează, pentru că o parte dintre acești bani îmi aparțin”.

Indiferența Primului Consul l-a determinat pe deyl să reia actele de piraterie în Mediterana. Infuriat de reacția deylului, pe care-l considera „șeful unei bande de briganzi”, generalul Bonaparte afirma că „pentru Republică este dezonorant ca niște barbari mizerabili să insulte țărmlurile noastre [...] Dacă deylul nu se comportă cum trebuie, sunt gata să-l pedepsesc, așa cum i-am pedepsit pe mameluci (se referă la campania întreprinsă în Egipt și Siria, 1798-1801)... Am să-i dau lecția de care are nevoie”.

O datorie cât un război

Dar Napoleon Bonaparte a fost acaparat în totalitate de problemele europene. Abia în 1808, după invadarea Spaniei, împăratul francez și-a reamintit de diferendul cu Algerul. A trimis în recunoaștere pe căpitanul genist Vincent-Yves Boutin. Acesta, detașat timp de șase săptămâni (24 mai-7 iulie 1808) pe lângă consulul Dubois-Thainville, a făcut o treabă foarte bună: a identificat punctele tari (rada portului Alger era prea bine fortificată), dar și pe cele slabe (peninsula Sidi-Ferruch ar fi fost locul ideal pentru un atac). Potrivit raportului lui, cucerirea Algerului presupunea o forță navală formată din 350 de nave având la bord 35.000 de oameni. Complicațiile apărute în Spania l-au împiedicat pe Napoleon I să porceadă la o „aventură africană”. Planul căpitanului Boutin a fost moștenit de Restaurație (1814/1815-1830), regimul care a urmat după căderea lui Napoleon.

Restaurația era interesată de găsirea unui compromis. Inițiativa a aparținut tot lui

UN PARC NECUNOSCUT DIN BUCUREȘTI

O vedere de epocă a două dintre pavilioanele Observatorului

MAGDA STAVINSCHI

● Spiru Haret dispune, Coculescu trece la treabă ● Așa instituție, așa parc ● Pe terenul viei lui Constantin Bosianu ● Arhitect belgian, constructor român ● Observatorul, la concurență cu frumusețea parcurilor ● Directorul se sperie de costuri ● Războiul e de vină ● Un necesar Parc al Științei

În 1864 este înființată la București cea de-a doua Universitate din Principatele abia fondate. Conștientă de valoarea pregătirii studenților la standardele europene, ea îi trimite la doctorate la cele mai importante centre culturale europene. Dintre primele patru teze de doctorat ținute la o celebră universitate a vremii, Sorbona, trei vor aborda subiecte de astronomie, mai exact de mecanică cerească. Sunt cele ale lui Spiru Haret (1878), Constantin Gogu (1882) și Nicolae Coculescu (1895).

La întoarcerea în România cei trei vor deveni, desigur, profesori, dar astronomia avea nevoie de ceva mai mult decât de o universitate și o bibliotecă. Întrebările lui P.S. Aurelian (economist, agronom, membru titular al Academiei Române, președinte al acesteia între anii 1901 și 1904, prim-ministru între 2 decembrie 1896 și 12 aprilie 1897) către Guvern și Corpurile legiuitoare erau firești: „până când România să fie lipsită de o instituție atât de importantă și care există în state care nu au nici a zecea parte din veniturile noastre?” „Când oare ne vom învrednici și noi să avem un Observator de Astronomie? Care ministru va avea onoarea să poarte numele de fondator al Observatorului de Astronomie din București?”

Ei bine, ministrul care va semna actul de fondare al acestei instituții atât de necesare României va fi Spiru Haret. La 1 aprilie 1908 el semnează decretul de înființare a Observatorului Meteorologic și Astronomic, sub conducerea lui Nicolae Coculescu. Acesta, ajutat în mod deosebit de cel care va prelua la un moment dat conducerea instituției,

Gheorghe Demetrescu, se va apuca de o treabă supraomenească, ținând cont de numărul extrem de mic de personal, de bugetul alocat, de numeroasele sarcini profesionale pe care le avea (cursuri, redactări de lucrări științifice, cercetare, ba chiar și politică), dar și de contextul internațional din ce în ce mai șubred, până la declanșarea Primului Război Mondial.

gereea sclaviei, pirateriei și tributului pe întreaga întindere a coastei Africii; restabilirea siguranței navigației în Mediterana; nevoia de a readuce țărmul meridional al acestei mări în [circuitul] producției, civilizației și comerțului liber pentru toate națiunile“ și în folosul Creștinătății.

Dar încercările Franței erau serios obstructate de Anglia, care-și consolidase pozițiile în Mediterana, unde ocupase Gibraltarul, Malta și Corfu. Premierul britanic, ducele de Wellington, îi transmitea, la 21 aprilie 1830, ambasadorului francez la Londra, ducele de Laval: „Noi suntem cei mai interesați să conservăm în Mediterana echilibrul de forțe și influență, așa cum este el, fără niciun fel de alterare“. În replică, Polignac declara: „în ce privește Anglia, gelozia sa naturală nu-i permite să vadă fără îngrijorare cum marina noastră se angajează într-o acțiune al cărei succes va fi atât de glorios!“

Salvarea Franței a venit de la „neutralitatea binevoitoare“ a Rusiei, Austriei și Prusiei. Cănelarul Metternich îi declara ambasadorului francez la Viena, Maximilien de Rayneval: „Nu cheltuiști 100 de milioane [franci] și nu expui pericolului 40.000 de oameni pentru o lovitură de evantai. Totul vă va împinge să fondați pe coasta Algerului o construcție durabilă“.

În zilele de 25, 26 și 27 mai, o veritabilă *armada*, alcătuită din 350 de nave de război, părăsea portul Toulon, cu direcția Alger. La bordul lor se aflau 37.500 de oameni – conform planului Boutin! – comandați de însuși ministrul Apărării, generalul Bourmont.

**Înfruntare între trupele franceze
și apărătorii orașului, la porțile Algerului**

La 14 iunie forțele franceze au început debarcarea la Sidi-Ferruch, „săvârșită într-o ordine admirabilă“. În numai trei săptămâni, armata otomano-algeriană – circa 50.000 de oameni a fost risipită. La 5 iulie 1830, Huseyn Pașa, ultimul deș al Algerului, capitula și lua calea exilului.

Referindu-se la întorsătura pe care au luat-o evenimentele, ministrul d'Haussez consemna în memorii că vestea căderii Algerului la 9 iulie „a fost ultimul moment de fericire încercat de acest excelent prinț [...] Nu a durat decât un moment“.

În timp ce în Algeria victoria devenea deplină, în Franța se producea „Revoluția din iulie“ (27-29 iulie 1830), ce mătura, pentru totdeauna, familia de Bourbon de la tron.

Iată cum o banală lovitură de evantai și-a lăsat amprenta în istorie, contribuind atât la căderea unei dinastii, cât și la apariția primei colonii franceze din Africa. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 octombrie 2015, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Când a început blocada navală a Algerului, condusă de comandantul Collet?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna iulie 2015 este:

Policsenia (Polina) Vrăbiescu

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Gheorghe Stroe**, din București.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2016.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of.P. 15, sect. 1, București

Directorul Institutului Meteorologic Central Ștefan C. Hepites și turnul cu instrumente de la Filaret

după planurile arhitectului peisagist elvețian francez Édouard Redont (cel care a proiectat și Parcul Romanescu și Hipodromul din Craiova), inaugurat în 1906 pentru „Expoziția Generală a României, cu prilejul celor 40 de ani de domnie glorioasă a M.S.R. Carol I”.

Ir, dacă noua construcție a

Observatorului se dovedea o reușită deopotrivă arhitectonică, dar și prin funcțiunile ei particulare, și parcul care o înconjura trebuia să facă față celui dinspre est, Parcul Carol I. Lucrarea va fi realizată de arhitectul peisagist Ernest Pinard, de la „Parcuri și grădini”, strada Frumoasă 45, din București. Va fi unul dintre proiectanții din 1936 ai Parcului Herăstrău, al parcului balnear de la Băile Govora și, în 1938, al Parcului Căncicov din Bacău, cu o suprafață de 24,50 ha.

Așa cum se întâmplă de obicei, directorul Nicolae Coculescu este speriat de costul solicitat de primul proiect oferit în august 1911, „care se va înapoia, fiind foarte costisitor”, recomandând să se aibă în vedere doar „terenul ce înconjură noua clădire [a Observatorului astronomic – n.a.] și racordarea acestuia cu vechiul parc”.

În arhiva Institutului Astronomic s-a păstrat toată corespondența dintre conducerea Observatorului și E. Pinard. Cele trei devize de cheltuieli vizează mai multe capitole: terasament, semănat, furnituri (sămânță, amestecătură specială pentru climat secetos, bălegar pentru acoperirea semințelor, pietriș), plantații (diverse tipuri de arbori și arbuști, plante urcătoare, trandafiri), precum și transplantarea puieților existenți. La 14 octombrie 1911 N. Coculescu aprobă unul dintre ele, solicitând începerea lucrărilor cât de curând pentru a profita de timpul favorabil rămas până la începerea iernii. Trei zile mai târziu se adresează Ministe-

rului Instrucțiunii Publice, care aprobă desfășurarea bugetului pentru noul sediu, solicitând ca executarea lucrărilor să revină dl. E. Pinard și suma necesară realizării parcului să fie de 4.445,20 lei.

Correspondența continuă cu Eforia Spitalelor Civile din București, Ministerul Agriculturii, Casa Pădurilor, Primăria Capitalei, Ministerul Instrucțiunii. Îngrijorat de bugetul prea mic alocat unui parc atât de pretențios, pe care-l dorea pe terenul Observatorului, el se adresează tuturor acestor instituții, cerându-le sprijinul pentru a se acorda „în mod gratuit din pepinierele grădinilor sau Ocoalelor silvice care dispun de asemenea plante câte un număr oarecare din arbori sau arbuști notați pe contrapagină”. În cazul când nu dispun de „toate speciile sau varietățile cerute”, se declară mulțumit cu „orice și oricât”.

Este interesant de observat că în toate comentariile sale cu privire la amenajarea parcului se simte experiența lui de proprietar al unor importante ferme lângă Craiova, de care se ocupă până în cele mai mici detalii, Constantinești sau Mălăești (vezi

Planul, din 1893, al Institutului Meteorologic de pe Dealul Filaretului din București

Parcul Casei Bosianu, azi

Se va ocupa intens, până în cele mai mici detalii, de construcția noii clădiri, de comanda și calitatea instrumentelor, aflate astăzi în Patrimoniul Național, categoria Tezaur, de formarea primilor astronomi profesioniști.

Dar nu va neglija nici ambientul în care va fi construit noul Observator. Terenul exista, erau deja schițate unele alei (Alea Carol I), trebuia doar un profesionist de marcă care să-i împlinescă dorința de a lăsa urmașilor un parc pe măsura noii instituții.

Observatorul se va construi pe terenul deținut de Institutul Meteorologic. Instalat mai întâi la Școala de Agricultură de la Herăstrău, acesta este transferat la finele anului 1888 (prin decizia ministrului P.P. Carp) pe terenul vici jurnalistului și omului politic Constantin Bosianu (1815-1882), care a fost cumpărat pentru acest scop printr-o donație a lui Vasile Paapa (filantrop de origine aromână, 1819-1884) și a unui credit dat de Ministerul Agriculturii, prin grija ministrului său Grigore Păușescu. Casa lui Bosianu, multă vreme locuință a directorului, dar și loc pentru birouri și bibliotecă, adăpostește astăzi Biblioteca Institutului Astronomic al Academiei Române (*Magazin istoric*, nr. 3/2008).

În 1892 se clădește localul birourilor și în 1893 pavilionul geofizic pentru adăpostirea instrumentelor magnetice și seismice.

Mica sală meridiană a fost construită în vara lui 1892, fiind prima construcție stabilă din România destinată observațiilor astronomice. La sfârșitul anului se făceau deja acolo observații. Este de forma unui pătrat cu laturile de 4x4 m în interior, având o particularitate: trapele superioare se deschid prin manevrarea lor dinspre interior spre exterior.

Jurnalistul și omul politic Constantin Bosianu și clădirea Observatorului

Institutul Meteorologic era instalat în Dealul Filaretului, pe Șoseaua București-Giurgiu, în sudul Capitalei. Așa cum îl descrie directorul Institutului Meteorologic în 1895, Ștefan C. Hepites, terenul de aproape 2 ha se apropie de forma unui triunghi dreptunghic, cu diagonala aproape în direcția N-S. Cea mai lungă latură a terenului (297,40 m) era mărginită cu Șoseaua București-Giurgiu, aflată trei metri mai jos. Latura dinspre nord (143,55 m) se afla la 180 m de Biserica Cuțitul de Argint și la 350 m de Gara Filaret, construită în 1869. Latura spre N-V (de 267,50 m) delimita terenul de cel al fostei proprietăți a colonelului Nicolescu, de peste 10 ha, parcelată ulterior. În prezent, aici este strada Cuțitul de Argint, care a suferit în secolul al XX-lea unele modificări. Latura dinspre sud avea numai 45,50 m.

Clădirea noului Observator fondat în 1908 se va construi în zona de sud a terenului, conform proiectelor (primele din decembrie 1908) ale arhitectului belgian Alphonse Engels, care s-a inspirat, cu siguranță, din noul Observator de la Uccle-Bruelles, iar dirigintele șef al lucrărilor va fi inginerul Mihail Roco (1870-1931, colaborator al lui Anghel Saligny; participă la lucrări de importanță națională: căi ferate, poduri, manevrul de călărie și alte aripi ale Palatului Cotroceni, Muzeul Antipa etc.), care lucrase, între altele, și la amenajarea Parcului Carol I.

Într-una dintre schițe, din păcate nedatate, dar pe care este deja reprezentată această

construcție, sunt trecute perimetrul parcului Observatorului de 742 m, dintre care 284 la stradă, și suprafața de cca 30.000 mp, dimensiuni care s-au modificat, desigur, în timp, din pricina numeroaselor intervenții, de amenajare fie a străzii, fie a Parcului Carol I.

Acest parc fusese construit între anii 1900 și 1906,

ȘI EU AM FOST LA WATERLOO...

2015 este anul bicentenarului Bătăliei de la Waterloo, marea confruntare care a decis soarta Europei pentru următoarea sută de ani. Cu această ocazie au fost făcute pregătiri de mare anvergură pentru a aniversa evenimentul. Mai multe periodice importante au publicat suplimente abundent ilustrate și savant comentate de nume ilustre în domeniu. În toate acestea sunt articole detaliate despre reconstituirea bătăliei și despre pasiunea celor care o înfăptuiesc, cu deosebită meticulozitate și veridicitate. Pentru acest mare eveniment istoric s-au adunat, după statisticile făcute de diverse jurnale, un număr de peste 5.000 de „combatanți” și 1.200 de însoțitori (femei care îndeplineau diverse activități specifice în tabără, copii, bătrâni necombatanți), provenind din 47 de țări. O participare substanțială – un procent peste jumătate – au avut Germania, Marea Britanie,

Franța și Rusia. Restul de 49% l-au format grupuri mai mari sau mai mici din Italia, Spania, Elveția, Republica Cehă, Polonia, Ucraina, Statele Unite, Canada, Noua Zeelandă, România etc. Pentru acești oaspeți în uniformă au fost puse la dispoziție 4 t de pulbere neagră, 60 t de fân și o cantitate proporțională de lemne de foc necesară celor două tabere în care urma să se trăiască, în condiții de campanie, timp de patru zile.

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

La efortul pregătirilor au contribuit toate cele patru comune care au avut legătură cu acea memorabilă campanie din 1815 și pe aria căroră se găsesc deosebite obiective de interes: la Braine-L'Alleud se află Chateau D'Hougoumont și Colina Leului (Butte du Lion), ce are la bază rotunda cu Panorama; la Genappe se află Ferma La Caillou, unde Napoleon și-a avut ultimul cartier general și unde a dormit în noaptea de dinaintea bătăliei; Lasne se mândrește cu faptul că în zona sa s-au desfășurat cele mai mari mișcări de trupe și crâncene confruntări, la Plancenoit și la

ferma La Belle-Alliance de unde și-au început francezii atacul și unde, după încheierea luptei, a avut loc întâlnirea dintre Wellington și Blücher; în sfârșit, Waterloo, unde s-a aflat cartierul general al feldmareșalului britanic și care, în pofida faptului că acolo nu a avut loc vreo înclăștare, a fost ales ca nume de desemnare a memorabilului eveniment pentru că era mai ușor de reținut de conaționalii săi decât localitățile vecine, care cunoscuseră ororile măcelului, dar aveau nume franțuzești, mai greu de pronunțat.

Relief modificat

Impresionanta Panoramă, lungă de 110 m și înaltă de 12 m, a fost finisată în 1912 de pictorul francez Louis Dumoulin și de echipa sa. În primăvara acestui an a fost inaugurat un Memorial. Acesta a fost construit subteran, pentru a nu afecta situl aflat pe lista monumentelor istorice protejate. Accesul se face pe un plan înclinat sau pe o scară, plasate față în față. De cealaltă parte a intrărilor vitrate, pe un parament sobru, din plăci de granit cenușiu, erau cioplite numele unităților care luptaseră acolo. În

registrele moșiilor păstrate în Fondul „Pius Servien Nicolae Coculescu” de la Biblioteca Națională a României). Este interesant de urmărit și lista de plantații propusă (probabil după negocierea bugetului total), din care se pare că unele nici nu mai există în zilele noastre.

Găsește înțelegere la Ocolul silvic Țigănești (Ilfov), cel puțin pentru o parte dintre plantațiile solicitate; îi roagă (30 octombrie 1911) să le pregătească și să i le trimită pe tren la Gara Filaret. Și Pepiniera din Sinaia răspunde pozitiv solicitărilor lui N. Coculescu; îi trimite *Aesculus hippocastan*, *Platanus*, *Iliam Pinus Austriaca* și *Praxinus americana*. Eforia Spitalelor Civile din București va expedia și ea câțiva puieți dintre cei specificați.

La 12 noiembrie 1911 terasamentul fusese deja terminat. În februarie anul următor primește răspunsul Ocolului silvic de la Mănăstirea Țigănești, care depindea de Casa Pădurilor, cu privire la livrarea unor puieți de rășinoase. La 25 martie îi cere arhitectului să înceapă de urgență amenajarea parcului, pentru că „vegetația este deja pornită, iar plantațiile au venit”.

În luna mai apar și mențiuni cu privire la bazinul ce trebuia construit în fața Sălii meridiene, deviz aprobat de minister la 18 mai. Dacă a fost realizat vreodată (nu s-a păstrat nici o fotografie sau schiță a acestuia), el nu mai există. Din câte știm, s-a renunțat, pentru că nu întotdeauna esteticul se armonizează cu practicul. Se pare că oglinda de apă aflată chiar sub trapele sălii în care se afla luneta meridiană

reflecta lumina, ceea ce dăuna calității observațiilor.

La 27 mai 1912 lucrările de amenajare a Parcului sunt finalizate. Desigur, beneficiarul reclamă încă multe nemulțumiri (goluri în peluze, arbori uscați). Lucrările s-au încheiat, dar la 3 ianuarie 1920 Ministerul Instrucțiunii și Cultelor primise o înștiințare prin care arhitectul reclama plata întregii sume. Nu directorul Observatorului era cel vinovat (pentru că el trimisese în termen toată documentația), ci, probabil, războiul.

Peisagistul Édouard Redont

Nici peste ani parcul nu este cel visat de primul său director. Lipsa constantă a bugetului, dar și poluarea orașului ne fac să dorim refacerea acestuia, pe baza fie a planurilor inițiale ale arhitectului Ernest Pinaud, fie a ideilor novatoare cu care au venit studenții de la Departamentul Proiectare Urbană și Peisagistică, Facultatea de Urbanism, Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.

Mai mult, sperăm ca odată acesta să fie parte a unui Parc al Științei, de care Bucureștiul are atâta nevoie.

La acest deziderat îmi vine în minte o întâmplare: vizitam la începutul anilor '90 fostul amplasament al Observatorului Astronomic de la Herstmonceux: un superb castel

părăsit în grabă (în urma deciziei de a se muta la Cambridge), cu cenușa rămasă în șemineele uriașe, birourile pline de praf și păienjeni; în parc o echipă de grădinari îl îngrijea ca și cum mâine ar fi fost o mare serbare. „Nu, mi-au spus ei, este grija noastră de zi cu zi: dacă astronomii doresc să-și recapete sediul, în două-trei luni totul va fi ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, însă, dacă am părăsi parcul, ne-ar trebui ani buni să-l readucem în starea în care a fost.”

Câți gândesc la noi așa? ■

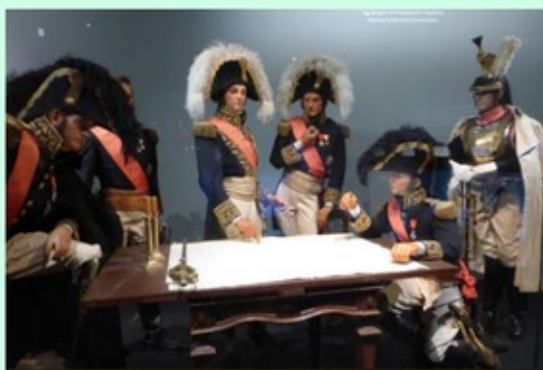

Echipa administrativă a Institutului Meteorologic Central, la 1900

de la poezia *Ispășirea* de Victor Hugo, recitată de actorul Bernard Yerlès, ce-l întrupează pe marele literat romantic. Pe niște ecrane uriașe ce se ridicau din lanurile agricole erau făcute proiecții, un număr de 150 de acrobați și balerini dansau pe un fundal de flăcări, 300 de figuranți în uniforme mimau luptele,

susținuți de efecte pirotehnice, iar în final un impozant foc de artificii încununa seara. Vineri și sâmbătă, între orele 20.00 și 22.00, avea loc reînscenarea istorică al cărei director de scenă era Franky Simon, pasionat *re-enactor* al acestei perioade și interpret constant al bravului mareșal Ney. Desfășurarea de forțe era stabilită a avea loc la Plancenoit, nu departe de monumentul închinat lui Victor Hugo, într-un spațiu de 1,50 km care avea instalate tribune pentru spectatori pe o latură.

Prețul билетelor nu era deloc mic, dar amatorii s-au îmbulzit să facă rețineri cu mult timp înainte, astfel că era imposibil să mai achiziționezi vreunul pe loc. Potrivit revistei franceze *Le Figaro*, un bilet întreg costa 92,75 euro și oferea acces la spectacolul „Inferno”, la o vizită în bivouacuri și la vizionarea uneia dintre bătălii, beneficiind de un loc asigurat în tribună; pentru 58 euro se putea obține loc în tribună pentru una dintre bătălii, în vreme ce pe peluză, în picioare, era mult mai ieftin, acolo putând intra între 10.000 și

Reconstituirea consiliului de război de la cartierul general al lui Napoleon din dimineața bătăliei

20.000 de persoane. Tribunele puteau primi câte 60.000 de spectatori la fiecare dintre cele trei reprezentații. Hotelurile din jur ca și din Bruxelles au fost ocupate până la refuz. Publicul provenea din 75 de țări.

Regulamentul a fost foarte strict atât pentru vizitatori, cât și pentru reînscenatori: niciun vehicul particular nu avea acces pe șosea între ferma La Caillou și Colina Leului între orele 06.00 și 24.00. Excepție făceau niște autobuze, gratuite pentru toată lumea, care transportau publicul între cele două obiective, cu opriri în mai multe puncte de interes. Reînscenatorii nu aveau voie să-și aducă mașinile și să descarce materialul de campament și echipamentul decât până joi 18 iunie, dimineața,

la orele 06.00, după care automobilele erau parcate într-o zonă desemnată în prealabil și nu mai puteau fi scoase de acolo decât în ultima zi, înaintea plecării, când campamentele nu mai erau obiect de vizită plătită.

Meseria de împărat

Cererile pentru înscrierea ca reînscenator au fost făcute cu multe luni în urmă, iar selecția a fost foarte riguroasă, dat fiind că solicitările internaționale au fost mai multe ca de obicei. Fiecare dintre cei acceptați primea, nominal, o invitație cu un cod de bare, spre identificare, pe baza căruia putea fi înregistrat la sosire. După ce actul de identitate și scrisoarea de admitere ca participant erau confruntate de voluntarii ce activau în slujba organizatorilor, primeai o panglică de mătase neagră cu inscripția „Waterloo 2015”, pe care trebuia să o porți mereu la încheietură pentru a putea avea acces în spațiile rezervate exclusiv reînscenatorilor „serioși”. Existau mulți localnici sau vizitatori care,

îmbrăcând o haină de epocă, puteau să inducă în eroare vigilența gardienilor și să pătrundă în zona exclusivistă, fără să fie efectiv combatanți și fără să plătească biletul de intrare. De aceea, când te întorceai dintr-o plimbare în campamentele vecine sau de la târgul de antichități și piese

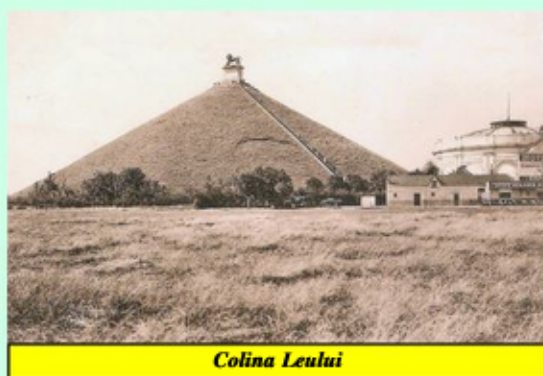

„Valahii” participanți la reconstituire

interior, pe ambele laturi ale sălilor în semiobscuritate, sunt vitrine cu uniformele combatanților din ambele tabere, expuse pe manechine aranjate ca și când s-ar fi aflat în plin marș. Între ele sunt plasați, călări, comandanții forțelor aliate, ducele de Wellington, prințul Wilhelm de Orania și vârstnicul feldmareșal Blücher, ale căror chipuri au fost modelate în ceară. Tot figuri de ceară au fost folosite pentru a reprezenta consiliul de război ținut de mareșalii și generalii francezi Ney, Soult, Bertrand, Drouet, Kellermann, Reille și Cambronne. Toți sunt splendid îmbrăcați în uniformele lor brodate cu aur și pe cap poartă bicornuri cu penaj alb sau negru pe margini.

Cufundat în gânduri, împăratul este așezat pe un scaun într-un spațiu alăturat, fiind vegheat de fidelul său mame-luc și având un grenadier din Vechea Gardă drept santinelă. Din păcate, în ciuda măiestriei sculptorilor și a datelor frenologice folosite la reconstituirea personajelor ilustre pe care le modelează, trăsăturile împăratului nu sunt prea reușite, părând mai vârstnic și mai consumat decât fusese în timpul celor O sută de zile.

Exponat de rezistență al noului edificiu este scheletul unui combatant, probabil britanic, descoperit cu trei ani în urmă la poalele Colinei Leului. Un film documentar în 3 D, intitulat *În mijlocul bătăliei* (Au coeur de la bataille), realizat sub bagheta

Colina Leului

regizorului belgian Gérard Corbiau (autorul filmului *Farinelli*), completează această expoziție aflată înaintea Panoramei, și ea restaurată de curând. Filmul este proiectat pe un ecran panoramic de 26 m lungime, într-o sală ce beneficiază de efecte speciale, poadea începând să vibreze, apoi să se zgâlțâie la explozii sau la șarje de cavalerie. Construirea și dotarea Memoria-lului a costat 20 milioane de euro. După recente lucrări de restaurare, s-a decis ca publicul să poată vedea substructura Panoramei astfel că una dintre intrări este făcută pe sub schelele din bărne ale acesteia, privitorul aflându-se la același nivel cu mulajele de cai și cuirasieri morți în urma șarjei mareșalului Ney, care este figurată în pictură ca moment culminant al luptei.

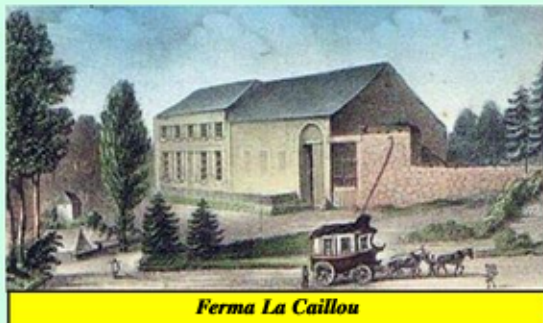
Cine a avut temeritatea să urce cele 226 trepte abrupte

ale Colinei Leului, a putut vedea, de la înălțimea de 41 m, o panoramă a câmpului de luptă, explicată de inscripții și planuri plasate pe balustradele platformei de observație. Acest promontoriu artificial a fost ridicat în 1826, pentru a marca locul unde fusese rănit prințul de Orania.

Pământul fusese obținut prin nivelarea terenului în pantă unde se dăduse lupta Mont Saint-Jean și cărat la spinare, în coșuri, de femeile din Bruxelles și localitățile vecine. Când, după ani, ducele de Wellington a revenit în acele locuri, a fost dezamăgit de inițiativa care distrusese forma inițială a reliefului ce favorizase victoria aliaților.

Vizitatori din 75 de țări

Pentru bicentinar a fost pregătit un program special, derulat pe patru zile, 18-21 iunie: vizitarea, în timpul dimineții și al după-amiezei, a celor trei campamente – cel francez, amplasat la Lasne, pe șoseaua spre Charleroi, cel aliat de lângă Chateau D'Hougoumont și cel al Gărzii Imperiale, aflat la ferma La Caillou. În seara de joi 18 iunie, la orele 22.00, ceremoniile aniversare debutau cu grandiosul spectacol de sunet și lumină „Inferno”, conceput și înscenat de regizorul Luc Petit nu ca o reconstituire fidelă, ci mai mult ca o interpretare poetică a evenimentelor, pornind

Ferma La Caillou

bucătică din felul al doilea, din care abia gustase. Căci este știut ce puțin timp petrecea împăratul la masă (opt minute la un prânz și 12 minute la o cină).

Specializat în legislație rutieră și chestiuni legate de accidente de automobil, Samson a avut el însuși o problemă de circulație în zona reconstituirii. Când au intervenit, polițiștii belgieni au fost surprinși și derutați să vadă că de la volan cobora Napoleon în persoană! Lucrurile s-au clarificat, fiind vorba de o infracțiune săvârșită de unul dintre aghiotanți, dar evenimentul va fi, cu certitudine, înscris în istoria bicentenarului. La fel ca și acela al accidentării

mareșalului Ney, regizorul bătăliei, petrecut chiar în dimineața zilei de 18 iunie, mult înaintea începerii „ostilităților“, când se făceau repetiții. Deși un expert în echitație, a căzut din șa, fracturându-și mâna dreaptă și clavicula, fapt ce l-a oprit să mai participe la luptă. (Această informație nu am aflat-o decât mai târziu, fapt ce m-a făcut a mă mira că nu-l văd comandând bătălia, așa cum făcea de obicei. La finele primei zile a apărut, totuși, pe jos, înconjurat de aghiotanți, având brațul aninat într-o eșarfă albă și un bandaj în jurul capului peste care își pusese bicornul. Dar și în anterioare participări ale mele la evenimente similare îl văzusem simulând

Împăratul cu o admiratoare...

rănirea, purtând cicatrici însângerate pe obraz și învârtind deasupra capului o sabie frântă, așa că nu dădusem atenție celui deghizament care de astă dată avea, din păcate, o cauză reală).

În locul mareșalului, comanda a luat-o un general de divizie interpretat de pasionatul istoric rus Oleg Sokolov, autor de monografii cu tematică napoleoniană.

... și la masă

Galopând prin fața trupeilor ce făceau front, le îmbărbăta prin cuvântări patriotice, rostite impecabil în franceză. S-a adresat mai întâi contingentului italian, apoi celui ceh, laudându-le că s-au alăturat francezilor. În final își scotea bicornul și, cu el ridicat, striga, cu ochii dilatați, scilicitori, „Vive l'Empereur!“ (Trăiască Împăratul!), făcându-i pe soldați să-i răspundă, ca un ecou, din mii de piepturi viguroase.

Când ne îndreptam, în-colonați, spre front, treceam printre grupurile de turiști veniți să asiste la spectacol. Dintre ei, mulți își manifestau efluviile sentimentale și patriotice

pentru Primul Imperiu și pentru Napoleon: agitau stegulețe, buchețele de flori, unii purtau câte un bicorn sau alt acoperământ de cap militar ori aveau în piept medalia comemorativă a bicentenarului, toate cumpărate de la multele tarabe cu suveniruri. Câte unii ne salutau cu „Vive l'Empereur!“ și le răspundeam la fel. Sau, vreo doamnă mai vârstnică și miloasă din fire, care ne vedea ca pe pro-

priile odrasle ce plecau să se jertfească pentru patrie, ne striga „Bonne chance!“ (Noroc!) sau „Alors, courage!“ (Mult curaj!). Aceste demonstrații de simpatie ne făceau bine și ne răsplăteau efortul de a mărșălui mulți kilometri cu întregul echipament în spinare.

(Va urma)

de colecție, trebuia să-ți sufleci mâneca și să arăți brățara.

Contingentul românesc din armata franceză a fost compus din 16 membri ai Asociației „6 Dorobanți” cu garnizoana în București, dintre care nouă baionete și șapte persoane necombatante (trei cantiniere, un armurier, un bucătar, o doamnă cochetă de la Palais Royal, un copil de trupă). Făceam parte din Regimentul 57 Infanterie de Linie, poreclit „Le Terrible” (Teribilul) pentru bravura sa.

Față de perioada istorică, noi am fost scutiți de apele meteorice abundente ce-i udaseră pe accia pe care-i întrupam, fapt ce duse, în 1815, la amânarea cu câteva ore a declanșării luptei. Noi am fost, în mod sigur, privilegiați, căci aveam corturi și mâncare, ceea ce nu avuseseră combatanții de acum 200 ani, care au dormit în noroi și nu îmbucaseră nimic. Doar în ultima seară, când păraseam câmpul de bătaie, s-a dezlănțuit o ploaie mocănească, pătrunzătoare, care ne-a dat măsura greutăților campaniei inițiale.

Interpreții comandanților forțelor adverse au fost, pentru Wellington, Alan Larsen, un neozeelandez de 55 de ani, absolvent de istorie și fost *punk rocker* într-o formație muzicală, care acum locuiește în Derbyshire, în Anglia, și pentru Napoleon,

„Combatanții” de azi au beneficiat de corturi și de mâncare pe săturate

avocatul Frank Samson din Paris. Cel dintâi, deși se ține bine în șa și este veteran al multor reînscenări chiar grav rănit în timpul uneia dintre ele nu prea semăna cu „Ducele de Fier”, fiindcă îi lipsea suplețea, era prea masiv, avea păr creț, o față lată și rubicondă de consumator de bere și nas borcânat, nu vulturesc și fin, ca al modelului.

Cel de-al doilea era mult mai potrivit în rolul pentru care fusese ales: în etate de 47 de ani și prea timpuriu atins de calviție (fapt pentru care, la asemenea evenimente, poartă o perucă neagră), și-a consacrat întregul timp liber asemenea întregii familii (soția o interpretează, când e cazul, pe împărăteasă, iar cei doi fii sunt paji sau tineri

ofițeri de ordonanță) și mare parte dintre resurse reconstituirii epopeii napoleoniene. De zece ani îl întru-chipează pe împărat cu diverse ocazii, a înscenat chiar încoronarea acestuia, în 2011. Posedă o garderobă uriașă, este un bun călăreț și un excelent cunoscător al personajului pe care îl încarnează, ajungând până la adoptarea gesticii, a felului de a vorbi repezit, cu accent corsican, și chiar al ticurilor acestuia: își trage mereu manșetele, își lovește cravașa de cizmă, îi urechează, părintește, pe soldații bravi sau, în cerc mai restrâns, simulează accese de furie și-și calcă în picioare bicornul. Cu umor specific francezesc le-a răspuns unor gazetari că meseria sa este aceea de împărat, arătând astfel că se identifică total cu personajul.

Trăiască împăratul!

Un exemplu al imitării, fără cusur, a modelului a fost afișarea lipsei de conveniențe a acestuia atunci când se afla în mijlocul mareșalilor săi ce proveneau, ca și el, din medii modeste: la prânzul ce l-a luat în curtea fermei La Caillou, sub ochii avizi ai spectatorilor, Samson/Napoleon a dat peste cap bolul cu supă ca și când ar fi fost o ceașcă de cafea, iar apoi a lins cuțitul cu care-și tăia o

Bravul „general” Oleg Sokolov

Pesta, în 1832. A circulat și sub forma neadaptată *lupercalia*, împrumutată din latină, formă atestată în *Vocabular franțezo-românesc* de P. Poenar, F. Aaron, G. Hill (București, 1840-1841) și într-o traducere din „elenește” făcută de C. Aristia (*Plutarh. Paralela sau viețile bărbaților iluștri*, București, 1857).

La aceiași autori se întâlnește și termenul *lupercal* „locul unde țineau preoții slujbele de sărbătoarea lupercaliilor”, preluat din lat. *Lupercal*, precum și cuvântul *luperc* „preot al zeului Pan” (folosit mai ales la plural).

Lusitanian este un termen din domeniul geologiei care denumește al treilea etaj al jurasicului superior, împrumutat la noi din fr. *lusitanien*. Cuvântul are la bază lat. *Lusitania*, numele unei provincii a Imperiului Roman din vestul Peninsulei Iberice, actuala Portugalie.

Macaronic este un adjectiv folosit mai ales cu referire la anumite scrieri în versuri, în care autorul combină cuvintele proprii sale limbi cu cuvinte latinești sau adaugă cuvintelor din limba sa terminații latinești. În română, provine din fr. *macaronique*, unde a fost împrumutat din it. *macaronico*. La originea termenului italian se află numele propriu *Maccaronnee* sau *Opus maccaronicum* (1517), titlul unei culegeri de poeme burlești scrise de

Merlino Coccaio sau Cocai, pseudonimul călugărului benedictin Teofilo Folengo din Mantova (1491-1544).

Lucrarea a avut mare succes (a fost tradusă și în franceză, în patru volume, apărute în 1606) și a creat „moda” poeziei macaronice, cultivată și de alți scriitori italieni în epocă. În italiană există și

De la botanistul și medicul francez Pierre Magnol (1638–1715) vine denumirea magnoliei

cuvântul *macaronea* „poem comic cu vorbe amestecate”, un derivat ironic de la termenul dialectal *macaroni* „macaroane”, care se prepară amestecându-se cu brânză și diferite sosuri. Un exemplu de scriere macaronică la noi este lucrarea *Prandiul academic* de Al. Odobescu (1834-1895).

Madipolon (*madepolon*) „pânză albă, deasă și fină de bumbac, folosită pentru confecționarea lenjeriei de pat și de corp” este un cuvânt împrumutat din franceză (*madapolam*) și rusă (*madepolan*).

S-a format de la numele propriu *Madhavapollem*, localitate din India peninsulară unde exista o importantă manufactură de bumbac. Prima atestare în română este din 1843, în publicația periodică *Buletin*, apărută la Iași.

Madlenă este sinonim cu *brioșă*, o prăjitură făcută dintr-un aluat asemănător cu al cozonacului, căruia i se adaugă coajă de lămâie rasă și esență de rom. Are la origine numele unei bucătărese a doamnei de Barmond, *Madeleine* Paulmier. Numele evanghelic *Magdalena* al celebrei păcătoase înscamnă „femeie din Magdala”. Cuvântul *madlenă* a intrat în română după traducerea romanului lui Proust *În căutarea timpului pierdut*.

Magnolie „nume dat unor arbori exotici cu flori mari, albe sau roșii, cultivați ca plante decorative” este în română un cuvânt cu etimologie multiplă: fr. și it. *magnolia*, germ. *Magnolie*. Cuvântul a fost creat de Carl von Linné (1707-1778) de la numele lui Pierre Magnol (1638–1715), botanist și medic francez, director al Grădinii botanice din Montpellier, ca recunoaștere a meritelor acestuia în clasificarea plantelor ornamentale. În română, cuvântul este atestat prima dată spre mijlocul secolului trecut, într-o scriere a lui Duiliu Zamfirescu. ■

Pastila de cuvinte

Seria eponimelor continuă cu alte câteva asemenea cuvinte care au la bază, în primul rând, nume proprii de persoane, dar și nume de țări ori de localități, precum și numele unei opere literare.

TOT EPONIME

Academician MARIUS SALA

Liliput este, în română, un adjectiv care înseamnă „mic, pitic”, dar și substantiv cu sensul „persoană lipsită de valoare”. La origine este numele țării *Lilliput*, imaginată de scriitorul irlandez Jonathan Swift (1667-1745), autor al cărții *Călătoriile lui Gulliver în Lilliput*. În engleză, *lill* (cf. dancul *lille*) era folosit, în loc de *little*, pentru a-i caracteriza pe cetățenii acestei țări, care erau de zece ori mai mici decât Gulliver. În română, cuvântul este atestat întâi ca substantiv, la sfârșitul secolului al XIX-lea, într-o scriere a lui A. Vlahuță; iată contextul: „o strașnică răzvrătire de lilipuți împotriva tuturor literaților țarei” (citad după *Dicționarul limbii române*, litera L). Conform aceleiași surse, adjectivul invariabil *liliput* este atestat mai târziu, în construcția *bărci liliput* (la T. Argezi, *Pagini din trecut*, 1955). Tot la Argezi apare

adjectivul derivat în română *liliputan* (în *Poarta neagră*, 1930). Rar s-a folosit, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, și adjectivul *liliputian*, împrumutat din fr. *lilliputien*.

Călugărul benedictin
Teofilo Folengo din Mantova (1491-1544)
își leagă numele de adjectivul „macaronic”

Linșaj – „ucidere a unei persoane de către o mulțime agitată, ațâțată” a fost împrumutat din fr. *lynchage*. Prima atestare este în seria veche a *Dicționarului Aca-*

demiei (1944). La originea îndepărtată a cuvântului se află expresia din engleza americană *Lynch law* „legea lui Lynch”, care desemna un procedeu de justiție sumară atribuit judecătorului din statul Virginia Charles Lynch (1736-1796); acesta ar fi constituit un tribunal privat și s-ar fi erijat în omul legii, în afara oricărui mandat legal. În română, ca și în franceză, cuvântul se folosește în prezent mai ales în formula *linșaj mediatic*.

Lupercalii se numesc serbările care aveau loc anual în Roma antică, la 15 februarie, în cinstea lui Lupercus (identificat uneori cu Pan), zeul fecundității, supranumit „zeu-lup”, venerat de păstori, care credeau că le păzește turmele de atacul lupilor. În română, cuvântul apare într-o lucrare despre Antichitatea romană a lui Damaschin Bojincă, tipărită la

China a fost victimă a agresiunii nipone încă din 1931 (scenă din timpul cotoșirii);...

Hotărârea din 27 februarie a acestui an, a celei de a șaptea ședințe a Comitetului Permanent al celei de a XII-a legislaturi a Adunării Populare Naționale a Republicii Populare Chineze, potrivit căreia la 3 septembrie va fi marcată, prin festivități solemne, victoria națiunii chineze în războiul de rezistență împotriva agresiunii japoneze, are o semnificație nu doar istorică, ci și geopolitică. Nu întâmplător, concomitent s-a adoptat și decizia de a fi comemorate public, în întreaga țară, victimele masacrului săvârșit de trupele japoneze la Nanjing (decembrie 1937). Potrivit cuvântului rostit de președintele Comitetului Permanent, Zhang Dejiang, festivitățile vor demonstra încă o dată contribuția națiunii chineze la zdrobirea fascismului și militarismului în lume, solidaritatea acesteia cu popoarele ce aspiră la pace, securitate și dezvoltare, ca și nevoia de a păstra vigilența față de răsturnarea verdictului istoric dat imperialismului japonez și de a proteja ordinea internațională postbelică.

... victime chineze ale masacrului de la Nanjing, din 1937...

„MISSOURI“ 70

... Hiroshima, după bombardamentul atomic american din 6 august 1945

ROMULUS IOAN BUDURA

Până în 2014, ziua de 2 septembrie 1945 – când, la bordul navei de linie „Missouri“, s-a semnat actul de capitulare a Japoniei – nu a fost marcată în Republica Populară Chineză, din motive pe care le presupunem, de vreme ce, din partea Republicii China, documentul a fost semnat de generalul naționalist Xu Yongchang. Iar în muzeele consacrate războiului poporului

chinez de rezistență împotriva agresiunii japoneze abia din anul 1995 se depun flori la această dată. Au fost în schimb evidențiate, mai ales cu ocazia aniversărilor pentru marcarea a 50 de ani, zilele de 18 septembrie 1931 cotoșirea teritoriului Chinei de armata japoneză –, de 7 iulie 1937 când a început războiul chinez de rezistență împotriva agresiunii japoneze, și de 15 august 1945 când împăratul

RĂPEDI

2

1934. Abia revenită la Balcic, regina Maria oferă un prânz pentru mai multe persoane, printre care generalul Rasoviceanu și proaspătul primar, George Fotino (*Magazin istoric*, nr. 10/2005), numit în iulie. Peste două zile, suverana și Fotino, care va rămâne trei ani și jumătate în funcție, analizează planurile de modernizare a așezării, propuse de edil. Cei doi parcurg străzile orașului, pentru a vedea, la fața locului, cum ar prinde contur proiectele discutate. În 1933 Primăria, cu o clădire renovată și extinsă, a concesionat electrificarea unei societăți, așa că, spre sfârșitul anilor 30, străzile și spațiile publice vor fi electrificate aproape total. Se execută un canal colector al orașului, apar un spital, un muzeu, hale. Din 1931, în lipsa unei căi ferate, s-au introdus curse de avioane și s-a amenajat un aeroport. Prințesa Ileana și soțul ei, Anton de Habsburg, vin la Balcic pe calea aerului. Reginei nu-i place avionul.

8

1661. Sosește la Londra, pe Tamisa, noul ambasador al Suediei. Lângă Turnul Londrei îl așteaptă echipajul regal, care îl va conduce la Whitehall. Cortegiului trebuie să i se alăture caleștile ambasadorilor străini, ceea ce provoacă o discuție furibundă: care trăsura urmează *imediat* după suedez, a francezului sau a spaniolului? Regele englez ridică din umeri: domnii să se înțeleagă între ei. Înțelegerea degenerază într-o încăierare. Autoritățile care bănuiesc ce va urma, îi îndepărtează pe localnicii gură cască, și scot soldați. Suedezul trebuie să sosească la ora 15.00; încă de la ora 10.00 trăsura spaniolului se află la fața locului, escortată de 50 de oameni înarmați. Francezul întârzie puțin, dar vine cu 150 de soldați. Apare ambarcațiunea. Când suedezul se urcă în caleașca regală, cetele celor doi ambasadori se încăieră. Diplomatul spaniol profită și se înscrie la trap în spatele oaspetelui. Francezii, superiori numeric, trag cu pistoalele și arcebuzele, apoi năvălesc cu săbiile scoase asupra spaniolilor. Mor 12 oameni, sunt răniți 40. Franța își recheamă ambasadorul de la Madrid. Cele două țări sunt la un pas de a rupe relațiile diplomatice, dar reprezentantul Spaniei recunoaște, în fața Curții de la Versailles, prioritatea Franței. Ludovic al XIV-lea bate o medalie în amintirea evenimentului.

10

1921. La Berlin se inaugurează prima autostradă din lume. Planul data din 1909, lucrările debutând la scurtă vreme. Când a început Primul Război Mondial autostrada era aproape gata, dar lucrările s-au oprit. Are 9 km lungime (între Grünwald și suburbia Wannsee), fiecare bandă are 8 m lățime, cele două fiind despărțite de alți 8 m, pentru siguranța celor două sensuri ale traficului. O legendă istorică îi atribuie lui Hitler sistemul de autostrăzi german, când el nici nu era la putere, așa cum Mussolini ar fi făcut trenurile să ajungă la timp. Mult mai lentă în materie de autostrăzi este Anglia, prima fiind construită abia în anii 1950.

11

1714. Se încheie, cu o certă victorie franco-spaniolă, al doilea asediu al Barcelonei și, totodată, ultima bătălie din cadrul războiului de succesiune la tronul Spaniei (început în 1701). După 11 luni de blocadă și 61 de zile de lupte în tranșee deschise, orașul capitulează în fața armatelor lui Filip al V-lea (ducele de Anjou, proclamat rege al Spaniei, după moartea ultimului suveran din dinastia de Habsburg). Limba catalană este interzisă, momentul fiind asociat cu moartea statului catalan. În memoria celor decedați, ziua de 11 septembrie devine sărbătoare națională a Cataloniei, contestată de mulți istorici, manipulată, dar îmbrățișată de naționaliști, adepți ai independenței provinciei față de Madrid.

27

1945. Diplomatul Alexandru Telemaque (1883-1955), întors la București din ultima lui misiune la Ankara, constată îndurerat: „Se dărâmă Palatul Sturdza, clădirea ce a adăpostit timp de 40 de ani Ministerul de Externe. Câte evenimente și amintiri ale trecutului diplomatic al țării noastre se leagă de acest palat“.

localitatea Xi-yingzhen, din provincia Shanxi, constatând că populația s-a ascuns într-o grotă din apropierea așezării, o inundă cu gaze, asfixiind peste 100 de oameni. Cei care încearcă să se salveze sunt omorâți cu baionetele ori lipsiți de organele genitale, pentru ca apoi să fie aruncați în foc. Femeile tinere sunt violate de soldați, până când își dau duhul. Peste 150 de săteni își pierd astfel viața. Mai apoi, în nord-est împotriva chinezilor sunt folosite și bacterii, spre a slăbi rezistența populației locale. Semnificativ în această ordine de idei este și constrângerea, de-a lungul anilor, a cca 15.000 de femei tinere, așa numite *femei de confort*, să urmeze armata japoneză, spre a fi abuzate sexual.

În următorii ani sunt ocupate două treimi din suprafața țării. China a avut în această conflagrație peste 35.000.000 de morți și răniți.

Nu întâmplător, în motivarea hotărârii de a marca la 3 septembrie ziua capitulării oficiale a Japoniei, ca urmare a înfrângerii acesteia de către forțele aliate, este enunțată și păstrarea vigilenței față de preocuparea condamnabilă a grupărilor politice de dreapta de a trece sub tăcere, a estompa sau dilua gravitatea crimelor ori de a le tăgădui, inclusiv prin pretenția că acestea ar fi fost, chipurile, operațiuni de război.

Shinzo Abe, actualul premier japonez, a militat pentru respingerea oricăror critici la adresa agresiunii criminale a Japoniei în Asia și Pacific. El declară că „moștenește mai

17 aprilie 1895. Semnarea Tratatului inegal chino-japonez de la Maguan (Shimonoseki)

nul agresiunea în Asia Continentală să fie modificat în *pătrunderea* în Asia Continentală, iar *capitularea* să fie înlocuită prin sintagma *încheierea războiului*.

Analiști specializați pe Extremul Orient, evocând exemplul Germaniei care a înțeles că trebuie să se elibereze de povara trecutului, recunoscându-l și încercând să recâștige încrederea popoarelor năpăstuite, spre a păși în viitor, arată că Japonia a plătit deja un preț mare spre a-și ascunde trecutul, ceea ce nu a eliminat vigilența națiunilor vecine. Ei subliniază că nu asistăm la o renaștere a militarismului, pentru că el nu a murit niciodată, ci la o revigorare a lui.

Comemorând înfrângerea Japoniei, din urmă cu 70 de ani, națiunea chineză este conștientă de sacrificiile și de contribuția sa la victoria împotriva militarismului nipon. La 9 decembrie 1941, Republica China a declarat război nu numai Japoniei, ci și Germaniei și Italiei. Pe teritoriul Chinei au fost blocate 70-80% dintre forțele terestre ale Japoniei, o

jumătate dintre forțele aeriene și un sfert dintre cele maritime.

Încă înainte de instaurarea puterii populare, în octombrie 1949 (*Magazin istoric*, nr. 10/2009), în negocierile lor cu puterile aliate occidentale, autoritățile naționaliste

Împăratul Hirohito inspectează o unitate de locatoare acustice aeriene, pentru descoperirea avioanelor inamice

La 2 septembrie 1945, la bordul navei de război americane „Missouri”, s-a semnat capitularea Japoniei. Era un act formal, care punea capăt războiului al doilea mondial și în Asia.

La 26 iulie 1945, Statele Unite, Marea Britanie și China au dat publicității „Declarația de la Potsdam”, care stabilea condițiile capitulării Japoniei. În perioada următoare, Japonia a inițiat tratative cu sovieticii, sperând să convingă Moscova să acționeze ca mediator pe lângă autorii Declarației. Stalin și Molotov, dorind să

2 septembrie 1945. Japonia semnează actul de capitulare, pe nava de linie „Missouri”

câștige timp pentru a putea aduce cât mai multe trupe din Europa în Orientul Îndepărtat, le-au dat false speranțe japonezilor, în vreme ce îi asigurau pe americani că nu vor accepta altceva decât o capitulare necondiționată.

La 6 august, americanii au lansat prima bombă atomică la Hiroșima.

La 8 august, U.R.S.S. a declarat război Japoniei, iar la 9 august S.U.A. au lansat a doua bombă atomică deasupra orașului Nagasaki. La 15 august, împăratul Hirohito a anunțat capitularea Japoniei.

Hirohito a recunoscut înfrângerea Japoniei și a acceptat capitularea. Distrugerile și masacrele săvârșite de militarii japonezi nu au fost uitate niciodată.

Echipa conducătoare, în frunte cu președintele Xi Jinping, instalată la putere în ultimii ani, a afirmat și dovedit că împărtășește o gândire politică actualizată, ce valorifică experiența istorică a generațiilor precedente, dar, în același timp, dă expresie realității că Republica Populară Chineză este a doua putere economică a lumii, prima putere comercială a lumii și o redutabilă putere financiară. De altfel, fie și în trecut, să amintim că Republica Populară Chineză s-a eliberat de toate servituțiile coloniale, ca și de ciuntirile teritoriale impuse de puterile imperialiste, că raporturile cu autoritățile din Taiwan evoluează sub semnul solidarității naționale.

China, privită de puterile imperialiste-colonialiste drept pradă vulnerabilă, este, începând din 1842, obiectul presiunilor și constrângerilor, agresiunilor și tratatelor inegale practicate de acestea. Japonia se asociază lor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și, nefiindu-i străine mentalități de superioritate etnică, atentează la suveranitatea și integritatea Chinei. În 1895 smulge Chinei

insula Taiwan, arhipelagul Penghu, până în capătul dinspre nord, incluzând grupul de insule Diaoyu (Pescadores – *Magazin istoric*, nr. 11/2012). În 1919, se insinuează în aliat și precia privilegiile Germaniei din provincia Shandong. În 1931, sub pretextul unei provocări, purcede la coterpirea Mancuriei, pe teritoriul căreia încheagă statul Manzhouguo, în frunte cu fostul împărat chinez Pu Yi (*Magazin istoric*, nr. 2-3/1974). În 1937, sub pretextul dispariției unui soldat japonez, bombardează vecinătatea Podului Lugou și dezvoltă intenția premeditată de a coterpi vechea capitală a Chinei, municipiul Beijing, și a purcede la ocuparea întregii țări.

In decembrie 1937, după ocuparea capitalei Nanjing, armata niponă își dezvoltă mentalitatea ce-i alimenta înverșunarea de a coterpi China. De-a lungul a șase săptămâni, soldații niponi masacrează peste 300.000 de civili și prizonieri chinezi. Cifra nu îi include, în fapt, pe cei azvârliți în Fluviul cel Lung sau pe cei îngropați de vii, care potrivit datelor istorice nu au fost mai puțini de 150.000. Tribunalul Internațional este acela care a avansat, în cele din urmă, cifra de peste 300.000, întemeiată pe ancheta judiciară. În aprilie 1938, trupele japoneze, ajunse în

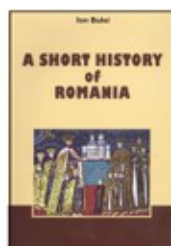
PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Nicolae Șt. Noica – LUCRĂRI PUBLICE ÎN VREMEA REGEIUI FERDINAND** (cuvânt înainte de academician **Mugur Isărescu**, guvernatorul Băncii Naționale a României)
Editura Vremea, București, 2014, 149 pp.

● **Alexandru Marghiloman – DISCURSURI PARLAMENTARE**
Editura Machiavelli, București, 2014, vol. I - vol. II, 1088 pp.

● **Ion Bulei – A SHORT HISTORY OF ROMANIA**
Editura Meronia Publishers Ltd., București, 2015, 271 pp.

● **SECURITATEA ȘI SISTEMUL EDUCAȚIONAL COMUNIST DIN ROMÂNIA, 1948-1989** (editor: **Luminița Banu**)
Casa Editorială Demiurg, Iași, 2015, 505 pp.

● **GALAȚI. ORAȘUL DE LA DUNĂRE**
Editura Gestrom, Galați, f.a.

● **Corneliu Filip – MĂRTURII DE LA ROMÂNII DIN JURUL ROMÂNIEI**
Editura Asociației ASTRA, Sibiu, 2011, 234 pp.

● **Ilie Zanfir – ROMANUL DE ANALIZĂ LA LIVIU REBREANU**
Editura Limes, Galați, 2014, 114 pp.

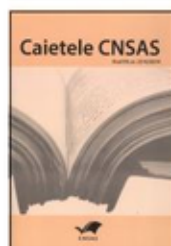
● **Lilly Marcou – CAROL AL II-LEA AL ROMÂNIEI. REGELE TRĂDAT**
Editura Corint, București, 2015, 489 pp.

● **Piotr Pogorzelski – BORȘ UCRAINEAN. DE LA STATUL SOVIETIC LA REVOLUȚIA DEMNITĂȚII**
Editura Meteor Publishing, București, 2015, 336 pp.

● **Radu Theodoru, Marian Moșneagu – COMANDORUL AVIATOR LAZĂR MUNTEANU, CAVALER AL ORDINULUI „MIHAI VITEAZUL”**
Editura Semne, București, 2015, 168 pp.

● **CAIETELE CNSAS** (Revistă semestrială, editată de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității), Anul VII, nr. 2(14)/2014
Editura CNSAS, București, 2014, 292 pp.

● **MEMORIA OLTULUI**
Anul II, nr. 11, noiembrie 2013, 100 pp.

au reușit să asigure luptătorilor chinezi condiții de cooperare militară demne, au obținut abolirea sistemului de concesiuni ale acestora pe teritoriul Chinei, au desființat statul marionetă Manzhouguo din Manciuria, ca și guvernul projaponez de la Nanjing. A fost,

de asemenea, anulat Tratatul de la Maguan (Shimonoseki – *Magazin istoric*, nr. 10/1990), China recăpătându-și suveranitatea asupra teritoriilor ocupate de Japonia în 1895, și anume: insula Taiwan, arhipelagul Penghu până în capătul de nord, incluzând și grupul de insule Diaoyu etc.

În același spirit, puterea populară a desființat privilegiile sovietice impuse Chinei în 1945 de I.V. Stalin, privind statutul căilor ferate transmanciuriene, porturile Port Arthur și Dairen ș.a. Mai apoi, aceeași putere populară a încheiat un tratat rezonabil privind linia de frontieră între Uniunea Sovietică și Republica Populară Chineză, stingând un focar de încordare. Succese remarcabile, în aceeași strădanie de a lichida consecințele fostei dominații străine, s-au dovedit a fi decolonizarea Xianggang (Hongkong) și integrarea coloniei în teritoriul chinez, realipirea la patria mamă a coloniei Aomen (Makao), devenite regiuni economice speciale.

Japonia a capitulat ca urmare a intervențiilor hotărâtoare ale S.U.A. și U.R.S.S. Totuși, China este considerată printre principalele țări victorioase în Al Doilea Război Mondial, ea având merite ce nu pot fi

Cetățenii Japoniei ascultă smeriți proclamația de recunoaștere a înfrângerii, rostită de împărat (15 august 1945)

sa fusese victimă agresiunii nipone încă din 1931 (*Magazin istoric*, nr. 8/2005).

La 2 septembrie 1945, la bordul navei de război americane „Missouri”, s-a semnat capitularea Japoniei. Era un act formal, care punea capăt războiului al doilea mondial și în Asia.

La 26 iulie 1945, Statele Unite, Marea Britanie și China au dat publicității „Declarația de la Postdam”, care stabilea condițiile capitulării Japoniei. În perioada următoare, Japonia a inițiat tratative cu sovieticii, sperând să convingă Moscova să

acționeze ca mediator pe lângă autorii Declarației. Stalin și Molotov, dorind să câștige timp pentru a putea aduce cât mai multe trupe din Europa în Orientul Îndepărtat, le-au dat false speranțe japonezilor, în vreme ce îi asigurau pe americani că nu vor accepta altceva decât o capitulare necondiționată.

La 6 august, americanii au lansat prima bombă atomică la Hiroșima. La 8 august, U.R.S.S. a declarat război Japoniei, iar la 9 august S.U.A. au lansat a doua bombă atomică deasupra orașului Nagasaki. La 15 august, împăratul Hirohito a anunțat capitularea Japoniei. ■

Din partea Republicii China, documentul capitulării Japoniei este semnat de generalul naționalist Xu Yongchang

1915

Eleftherios Venizelos

Eugen Goga

Filipescu, Iul. Vrăbiescu, Take Ionescu, C. Ollănescu, I. Grădișteanu, Barbu Șt. Delavrancea. Numeroși români aderă la programul Federației. Opoziția parlamentară redactează o moțiune în acest sens, dar prim-ministrul replică sec: „Sunt împotriva!”, ceea ce îl face pe G. Dobrescu să spună că lui Ionel Brătianu îi place să lenevească și să stea mai tot timpul la moșia lui, Florica. N. Filipescu observă că 70 de deputați din opoziție s-au pronunțat zadarnic pentru intervenție armată de partea Antantei. Thoma Ionescu, fratele lui Take Ionescu, amenință că se vor adresa direct regelui. Ziarele conservator-democrate titrează *Țara cere mobilizarea!*, căci „e sufletul înspăimântat al unei națiuni care nu vrea să piară, care preferă grandoarea luptei umilinței abdicării de la ea”.

Continuă să apară articole și broșuri cu caracter mobilizator: *Sufletul României* (av. Dem. Negulescu); *Legiunea străină*, despre acest corp de elită din armata franceză de care nemții trebuie să se teamă (Dinu Grant). În *Noua Revistă Română* C. Rădulescu-Motru publică un chestionar destinat studenților: *Universitatea și chestiunea națională*. Amintește o experiență cu public făcută de dr. Carol Davilla, francezul împământenit și ajuns atât de bun român. Acesta a cufundat în clor o hârtie pe care scria cu cerneală neagră UNGURI și alta, tipărită, pe care scria ROMÂNI. Prima s-a topit în clor, cealaltă a rezistat... Octavian Goga publică în *Epoca* articolul *Ai nimănui* despre „românii morți pe toate câmpurile de luptă ale Europei”, ca și despre cei 87.000 de prizonieri români la ruși, parte din ei aflați în Siberia: „Într-o viziune ucigătoare îmi apare interiorul dărăpănat al exilului vostru, unde se prăbușește viața voastră

lipsită de bucurii. Ca în *Azilul de noapte* al lui Maxim Gorki, care se joacă acum cu mult succes la Teatrul Național, vă văd întinși pe paturile voastre, răpuși de teorii năucitoare și viziuni bolnave”. Îl vede, cu ochii minții, pe fratele său Eugen la Tomsk și constată cu amărăciune: „Mai bine acolo decât pe Calea Victoriei, numit dezertor de Virgil Arion și înghițind răcnetele ȝiganilor care vând ziare germane”.

La Academia Română N. Iorga ține comunicarea *Carpații în luptele dintre români și unguri* și conchide: românii au făcut 30 de expediții dincolo de munți, toate victorioase, în vreme ce ungurii au făcut 20, eșuate, afară de una, cea creștină, când au fost sprijiniți de voievozii români.

Un grup de senatori și deputați se adună la hotelul „Bulevard”, cerând măsuri drastice imediate împotriva scandaloasei corupții desfășurate de nemți în spațiul românesc.

Despre ce era vorba?

Ziariști de investigație, persoane bine intenționate, unii contactați de corupători, dezvăluie că ziarul *Moldova* și redactorul său Virgil Arion erau finanțați de nemți, prin principele Schönborg Waldenburg, cu 300 de lei pe lună. Același ziar primea 36.000 lei pe an prin șeful poliției ungurești din Predeal, căruia i se trimiteau zilnic 1.000 de exemplare. Odinioară Al. Marghiloman se plânsese că foaia *La Politique* îl costă 7-8.000 lei pe lună (de precizat că publicațiile franțuzești erau mai scumpe decât cele în limba română). Acum, în septembrie 1915, avea *Steagul* (6.000 de lei pe lună) și *Înainte* (14.000 de lei pe lună), plus două publicații în limba franceză. În total, Trădătorul, cum îl numea presa proantantistă, cheltuia anual 240.000 de lei pe an, „ca să

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

GEORGETA FILITTI

A fi neutru, pe un continent tot mai implicat într-un război cumplit, devine o chestiune controversată, generatoare de tensiuni sociale interne. E cazul României care, în ciuda sentimentului general de implicare de partea Antantei, continuă să stea în expectativă, prin voința lui Ionel Brătianu, prim-ministru și președinte al Partidului Național Liberal. Manifestații naționaliste, dezvăluiri de acte grave de corupție, o situație paradoxală de pregătire a intervenției contra Centralilor și de continuare a exportului de cereale către ei, sursă vitală de venituri pentru țară, iată imaginea României, care va mai aștepta un an ca să se implice din punct de vedere militar în ceea ce avea să se numească, o vreme, Marele Război.

În toamna anului trecut, am început cu un entuziasm care a ridicat toată țara și azi am ajuns la o indiferență primejdioasă, rezultată din așteptare fără sfârșit, așa definea starea de spirit a României Nicolae Titulescu în septembrie 1915. Victoriile franceze pe Marna n-au clintit Guvernul român; nici agitațiile din Balcani, exprimate în mobilizarea ordonată de Bulgaria și în convulsiile politice din Grecia, în urma cărora guvernul Venizelos a demisionat, iar regele părea tot mai dispus să se alăture Centralilor. Nimic nu modifică statutul de neutralitate al

țării noastre. În schimb, opinia publică e tot mai nerăbdătoare. Și exasperarea unui număr sporit de români se traduce prin manifestații de stradă, interpelări tot mai dure în Parlament, articole vehemente în presă dezvăluind manevrele scandaloase ale Centralilor pentru coruperea unor ziariști români.

Se constituie așa „Federația unionistă”, formațiune în afara partidelor, care milita pentru realizarea idealului național, unirea cu Transilvania, înfăptuirea României Mari. Animatori erau: S. Măndrescu, N.

1915

Prizonieri în lagărul de la Friedrichsfeld

Călimănești

statistica întocmită de Leonida Colescu, între 1903 și 1914, numărul acestora crescuse de la opt la 495, iar valoarea arenzii de la 94.789 lei la 13.497.081 lei. Excedentul bugetar fusese de 19.597.088 lei.

La un an de la moartea regelui Carol I, așa cum acesta dispusese prin testament, încep să fie distribuite legatele, sporite cu dobânda produsă în acest răstimp: Fondul de ajutorare a săracilor Carol Elisabeta (400.000 lei), susținerea bisericilor fără mijloace (600.000 lei), dotarea cantinelor școlare (300.000 lei), sprijinirea a 50 de studenți pentru continuarea studiilor (500.000 lei) etc. Regina Elisabeta oferă Batalionului 2 de Vânători, la a 38-a aniversare, un vas de aur primit la botez din partea regelui Prusiei. Regina Maria vizitează Moldova și lasă obolul ei la Mănăstirile Secu, Neamț, Suceava, Durău. De asemenea, dă 30.000 lei pentru sanatoriul de la Bisericieni și 1.000 lei pentru cabana de pe Ceahlău. Mai lasă câte 8.000 de lei orașelor Fălticeni și Piatra Neamț, unde localnicii au aclamat-o: „Trăiască Regina Maria a României Mari!“

Chiar dacă trei sferturi din cuprinsul ziarelor e consacrat știrilor de război, apar și informații ce oglindesc strădania spre normalitate: la Ateneu se organizează Festivalul de toamnă pentru omagierea poetei Maria Cunțan, sub egida societății Unirea culturală a femeilor române. La Teatrul Național se joacă *Ovidiu*, de Vasile Alecsandri. La Teatrul „Leon Popescu“ s-a montat opera *Aida*, cu distribuție franceză. La „Comedia“ s-a pus în scenă *Învierea*, de Tolstoi. Un bariton și un cântăreț la balalaică din Petrograd se produc în saloane bucureștene.

Exproprierea unui teren pentru construcții noi necesare urgențelor la Spitalul Militar,

instalarea a 34 de vagoane ale Crucii Roșii (cu spitale mobile, etuve, cabine de baie) în Gara de Nord ori invenția dușului de campanie, a dr. Sever Elian din Craiova (care putea spăla 200 de soldați pe zi), amintesc românilor de răsuflarea rece a războiului.

Iși fac loc în același timp știri despre băile de la Govora Călimănești, modernizate, și de unde fostul președinte al Franței, Emile Loubet, ceruse să i se trimită sticle pentru o cură completă de apă tămăduitoare pentru ficat.

Nu lipsesc criticile, dezvăluirile care trădează incuria administrației, ajunsă cronică: Șoseaua Kiselev e murdară și neîngrijită peste măsură, iar edili se mulțumesc să pună placarde cu scuze „drum comunal“, „drum județean“. După o sută de ani lucrurile nu s-au schimbat; azi pe Foișorul de foc e un afiș bătut în cuie: „Atenție, cade tencuiala!“ O informație îngrijorătoare privește săpăturile arheologice efectuate în Dobrogea. Șantierul sunt părăsite, rămân decopertate, piesele ridicate din situri nu sunt înregistrate.

La București lipsesc 750 de locuri în licee. Școlile au propus o taxă de 240 de lei/elev pentru crearea de clase suplimentare. Învățământul liceal se confruntă și cu lipsa de manuale; aprobate de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, acestea nu fuseseră tipărite în număr îndestulător.

Când românii erau cu un ochi la ce se întâmpla în Europa însăngerată și cu altul la neajunsurile vieții cotidiene, e anevoie de crezut că cineva se mai putea entuziasma de raidul București-Craiova (250 km, în 90 de minute), cu un avion „Bristol“, pilotat de Alexandrescu și Beroniade, și cu patru aterizări pe câmp din cauza ploii torențiale. ■

Virgil Arion

Kaiserul Wilhelm al II-lea,
prezentat ca autor al atrocităților germane

1915

nu-l citească nimeni“, dar, evident, cu bani oferți de nemți.

Apoi, tot el inițiasă „Liga populară“, adică vârată asociație de binefacere, unde, desigur, nu din cotizația lunară de 50 de bani, se putea acorda asistență juridică și medicală gratuită, susține tineri la școli din țară și străinătate ori acorda împrumuturi – la nevoie. Mai mult, Liga dădea 1,50 lei/zi familiilor de mobilizați, în timp ce statul le dădea, la oraș, 65 de bani, iar la sat 50. Personalul, foarte numeros, era bine remunerat (doctori, avocați, funcționari primeau între 150 și 500 de lei pe lună).

Presa noastră și cea străină adusă la București continuă să prezinte atrocitățile germane, unele înregistrate de Comisia de constatare a încălcării dreptului ginților, altele date la iveală cu cinism chiar de nemți. Astfel, apăruse o fotografie cu un soldat între ruine, undeva în Flandra, ținând în brațe un bebeluș, cu următoarea legendă: „N-ai crede că i-am ucis mama!“ Turcii, aliați cu nemții, duceau aceeași politică de exterminare, clamând „Armenia fără armeni!“

Imperiul Kaiserului găsea tot mai greu bani, iar apelul la public să subscrie un împrumut rămânea cam fără ecou. Furnizorii armatei erau plătiți cu bonuri ce se depreciau pe zi ce trecea. Într-un cuvânt, speranța hegemoniei *Kulturii* germane dispărea în neant.

Ca să rămână în pas cu moda, croitorii berlinezi vin cu o noutate amuzantă: rochii de hârtie, căci lâna era rechiziționată pentru armată, bumbacul folosea la explozivi, iar mătasea dispăruse de mult.

Dar tot din Germania vine o știre înduioșătoare: Elena Văcărescu fondase o organizație „pentru adoptarea prizonierilor francezi“. Un deținut din lagărul de la Friedrichsfeld i se

adresează celei care l-a preluat întrebând-o dacă e româncă. Totodată îi scrie că poate primi conserve, dulceață, turtă dulce, ciocolată, tutun și... o pereche de papuci nr. 41.

Din tabăra austro-ungară vine o știre care indispuce peste măsură lumea românească: Nicolae Dumba, român de origine, ajuns ambasador al monarhiei în Statele Unite, este declarat *persona non grata*, deoarece își permisesese să-i incite pe muncitorii americani să nu fabrice muniții. Practici asemănătoare urmau austriecii în Spania și Bulgaria.

Continuă și în această lună elogiile exagerate în presa puterilor Antantei la adresa Rusiei: Jules Bertrand îl vede pe soldatul rus „cel mai disciplinat, tenace, stoic, arătând un devotament nemăsurat“. Până și vrajba din Dumă, terminată cu suspendarea sesiunii, e văzută ca un efort suprem sub sloganul „Totul pentru război!“

Viața internă a țării se desfășoară cu imaginea proximității războiului. Problema care preocupă mai toată populația e cea a organizării ritmice a exportului de cereale. Or, măsurile restrictive practicate la graniță, și de noi și de unguri (aceștia nu acceptau decât descărcarea în saci a cerealelor venite cu vagoane românești; în felul acesta, în locul zecilor de vagoane de altădată, acum abia puteau fi golite două sau trei pe zi), absența vagoanelor sau îngrămădirea lor în așa fel încât perturbau funcționarea căilor ferate, anunțurile contrazicătoare de interzicere ori îngăduire a exportului, toate însemnau pagubă și nesiguranță, dublate de incertitudinea zilei de mâine.

Să amintim că statul a manifestat în acest timp o grijă statornică pentru dezvoltarea agriculturii țărănești, susținând obștile. După

1797) și a alteia (1809), scrisă de Georg von Helbig, fost secretar al Ambasadei saxone în Rusia. De-a lungul anilor apăruseră mai multe articole de presă, memorii, mărturii ale unor așa-ziși martori ai evenimentelor care au marcat viața zbuciumată a unei enigmatice fiice a țarinei Elisabeta Petrovna, „prințesa Tarakanova”, care ar fi murit, după unii, în celelele fortăreței Petropavlovsk din Petersburg (în 1775 sau în timpul marilor inundații din 1777), după alții, între zidurile unei mănăstiri moscovite, la 1810.

Încă din timpul domniei Ecaterinei a II-a apăruseră zvonuri despre existența undeva, peste hotare, a unei moștenitoare legitime a tronului Rusiei, zvonuri alimentate de apariția, în 1774, în presa franceză și italiană, a unor știri despre o anume Elisabeta, fiică a fostei țarine Elisabeta Petrovna, fiica lui Petru cel Mare.

Istoria tinerei aventuriere, autoproclamată urmașă legitimă la tron, a fost în vogă în ultima parte a secolului al XVIII-lea (*Magazin istoric*, nr. 7/1994). Pe scurt: o anonimă Fräulein Frank, devenită pe rând Fräulein Schenk, domnișoara Tremouille, după scurte escapade la Berlin, Gent și Londra, apare în 1772 la Paris, sub numele de *Ali Emmettie*, „prințesă circasiană” din cnezatele Voldomir și Azov (ambele inexistente!!). Însoțită de doi falși baroni, închiria o luxuoasă vilă pe insula St. Louis, găsim destul de repede creditorii, amăgiți de fabuloasa avere pe care urma să o primească din Persia. Vestea sosirii la Paris a unei bogate prințese

Țarina Elisabeta Petrovna
(portret idealizat, de paradă, semnat de pictorul francez Charles van Loo)

persane se răspândește în orașul bătrânului Ludovic al XV-lea, destul de obișnuit, de altfel, cu prezența unor aventurieri și excentrici cu origini dintre cele mai exotice. Ali pătrunde destul de repede în renumitul salon al doamnei Geoffrin, de la hotelul Rambouillet, select loc de întâlnire al elitei intelectuale franceze și străine: lumea puteau fi văzuți aici artiștii, printre care François Boucher, Maurice-Quentin de La Tour, Jean-Baptiste Greuze, miercurea – scriitorii, vinerea – enciclopediștii.

„Prințesa persană Aly”, cu frumoase trăsături asiatice, inteligentă, vorbitoare a câtorva limbi, cu o vastă cultură, iubitoare de artă, ea însăși pictând și cântând la harpă, devine vedeta salonului. Companionii îi povestesc în șoaptă viața plină de mister și aventură. Ascultătorii sunt impresionați, mai ales Marchiza de La Ferté-Imbault, fiica matroanei salonului, o tânără destul de limitată intelectual, singura-i calitate constituind-o grija pe care o avea pentru mama ei, madame Geoffrin, trecută deja de 70 de ani, și pentru... averea acestuia!

Prințesa îl cunoaște aici pe Diderot, care fusese recent în Rusia. Îl întreabă sfioasă dacă a fost și în cnezatul Voldomir, unde a trăit mama ei! Surprins, scriitorul răspunde că nici nu a auzit de un asemenea cnezat, dar că i s-a povestit câte ceva despre Azov. Este impresionat de o lacrimă abia mijită în colțul ochilor tinerei, care cu o voce tristă, îngână:

„aș fi vrut să știu cum arată locurile natale ale mamei mele!”, dar cu o undă de bucurie exclamă: „aaa, unchiul meu îmi povestea despre Azov”... Îl evită însă pe Montesquieu, temându-se că autorul *Scrișorilor persane* ar cunoaște prea

Călugărița Dosifeya și Mănăstirea Novospasskaia

Tabloul ce o înfățișează pe prințesă,
datorat pictorului polonez Constantin Flavițki (1864)

● O moștenitoare legitimă umblă prin Europa ● Prințesa circasiană din regatul inexistent ● În salonul doamnei Geoffrin se vorbește despre o apariție misterioasă ● Diderot, impresionat de o lacrimă ● Von Limburg – viitorul soț? ● Conte Panin o toarnă pe „vagaboandă”, iar Orlov trebuie să o aducă pe „impostoare” ● Ce o înfură atât de tare pe Ecaterina?

Enigme ale istoriei

CELE DOUĂ PRINTESE TARAKANOVA

Moscova, februarie 1810. O zi geroasă, mohorâtă, cum fusese, de altfel, în acel an întreaga iarnă moscovită. O mulțime tăcută de curioși se strânsese la Mănăstirea Novospasskaia pentru a asista la ceremonia înmormântării călugăriței Dosifeea, de la Mănăstirea Ivanovskaia. Grav, în uniformă de gală, cu pieptul plin de decorații strălucitoare, era prezent contele Ivan Gudovici, comandantul militar al Moscovei, împreună cu soția, Praskovia Razumovskaia, îmbrăcată toată în negru, cu o față tristă. Erau prezenți, de asemenea, mulți senatori, notabilități ale orașului. După oficierea slujbei religioase, sicriul a fost coborât în cripta familiei Romanovilor.

Moscova, 1863. La o mare expoziție de pictură, privirile vizitatorilor sunt atrase de tabloul unui pictor polonez, C. Flavițki, intitulat „Moartea prințesei Tarakanova”. Pictura era într-adevăr impresionantă: în picioare, pe un pat acoperit cu o pătură din blană de oaie, o tânără, îmbrăcată cu o rochie zdrențuită, îmbibată cu apă, și cu o mantie roșie, cu ochii în care se citeau groaza și disperarea, implorând parcă cerul divin, își trage ultima suflare înainte de a fi cuprinsă de șuvoiul apelor murdare ale Nevei, care năvăleau printre zăbrelele celulei... Tabloul trezește unele nemulțumiri la Curtea Imperială, țarul dispunând chiar o anchetă amănunțită în arhivele secrete. Pictorul Flavițki se scuză, declarând că pictura nu are nicio legătură cu Curtea Imperială, subiectul fiind inspirat dintr-o carte.

ION BISTREANU

Legenda despre existența unei „prințese Tarakanova”, fiică a țarinei Elisabeta Petrovna (1741-1762), circulase în cele mai fanteziste variante, în prima jumătate a secolului al

XVIII-lea, mai ales după publicarea cărții unui diplomat francez, Jean Henri Castéra (*Histoire de Catherine II, impératrice de Russie* Istoria Caterinei a II-a, împărăteasa Rusiei, Paris

voiajează prin capitalele europene dându-se drept odraslă împărătească. Ecaterina cere informații suplimentare și detaliate. Era deja, de 12 ani, sătulă de numeroșii „pretendenți” la tron: Ioan Antonovici (fiul nepoatei țarinei Ana Ioanovna, ucis în temniță în 1764), negustorul armean Anton Aslanbekov, dezertorul Ivan Evdokimov, N. Kolcenko, G. Riabov, ultimii patru dându-se drept „Petru al III-lea, țarul detronat de Ecaterina”. Au fost repede arestați, sfârșind în exil în geroasa Siberie. Alte câteva așa-zise fiice ale țarinei Elisabeta au avut apariții efemere, fără ecou, fiind închise în mănăstiri.

Zelosul conte Aleksei Orlov, care comanda o escadră militară rusă în Mediterana, primește porunca să o aducă cu orice preț în Rusia pe „impostora ordinară”. Acesta reușește, cu sprijinul aventurierului spaniol Jose de Ribas (care, peste câțiva ani, va deveni fondatorul și primul primar al Odessei), să câștige favorurile falsei Elisabeta. Își joacă în același timp rolul de susținător al pretențiilor acesteia la tron. În final, o atrage pe una dintre corăbiile ruse, o arestează și o aduce la Petersburg, unde este încarcerată (mai 1775) în temuta fortăreață Petropavlovsk. În același timp, are grijă să fure de la Pisa toate lucrurile impostoarei, în primul rând „documentele” incriminatoare privind pretențiile ei la tron.

În cursul interogatoriilor, prizoniera a repetat cu încăpățănare că nu știe cine îi sunt părinții, evocând doar enigmatice origini

orientale (Cercassia fiind chiar indicată drept regiune în care ar vrea să se stabilească, dacă va fi eliberată). A respins indignată informările primite de anchetator – feldmareșal prinț A. Golișin – de la doi ambasadori britanici, conform cărora ar fi fiica unei hangițe din Praga sau a unui brutar berlinez. În scrisorile trimise împărătesei Ecaterina, implorând iertarea și negând orice implicare conștientă în comploturi care ar fi vizat uzurparea tronului imperial, a făcut o greșală de neiertat: a semnat scrisorile cu numele Elisabeta, ceea ce a infuriat-o și mai mult pe apriga împărăteasă, care era dispusă să o elibereze, cu două condiții: dezvăluirea originii sale și numele complotiștilor. Prizoniera a insistat cu încăpățănare, până în ultima clipă a vieții, să-și susțină originile princiare orientale, nedorind să fie tratată – cum scria împărătesei – ca „ultima dintre muritori”!

Conform documentelor din arhivele secrete imperiale, falsa Elisabeta a murit de tuberculoză, la 4 decembrie 1775, în fortăreața Petropavlovsk. A fost îngropată în incinta fortăreței, „adânc în pământ”, mormântul fiind nemarcat. Peste ani, pe locul care se bănuia a fi mormântul ei înverzeau în fiecare an câteva tufe de păducel. Cei doi însoțitori, Domanski și servitoarea Francisca, au scăpat ușor: au primit câte 100 de ruble și au fost expulzați din Rusia, sub legământul de a păstra tăcerea în privința destinului impostoarei Elisabeta.

(Va urma)

PE URMELE GENERALULUI BERTHELOT

(Continuare din pag. 41)

Pétin face o pauză înainte de a-și relua cuvântarea: „Voi supăra, fără îndoială, pe unii dintre dumneavoastră, domnilor, spunându-vă ceea ce urmează, dar să mă iertați: ferți-vă mai ales de ofițerul de rezervă, categoria cea mai puțin interesantă, dar, vai, cea mai numeroasă”.

Mai mulți membri ai misiunii franceze, precum căpitanul Doignon, sunt de fapt rezerviști reîntrați în armata activă în momentul mobilizării. Cu toate acestea nu sunt impresionați de ceea ce a spus șeful de stat major al misiunii; atât de adevărat este că ofițerul de rezervă român oferă puțină satisfacție. Doignon adaugă cu un aer batjocoritor: „Nu așteptăm nimic de la ei. Proprietar, mic funcționar sau țăran nou venit în oraș, sunt plini de noua funcție de ofițer. Se fudulesc, disprețuiesc lu-

mea și maimuțăresc casta militară conducătoare. Ușor în stil german!”

Generalul Berthelot devine nerăbdător: „Prietenii, este de ajuns pentru astăzi cu această lecție de sociologie militară! Vă invit pe toți în loggie, pentru un pahar al prieteniei.”

Și se îndreaptă zgomotos către scara îngustă ce duce la etaj, pentru a degusta aperitivele servite generos de intențența franceză la Iași.

**Traducere de
Mădălina DIMA**

multe despre și din lumea orientală și i-ar putea spulbera legenda circasiană, neștiind însă că acesta nu fusese niciodată în Persia!

Tumultuoasa viață pariziană, în lux și petreceri, nu a durat prea mult. „Baronii” care o însoțeau pe Ali s-a dovedit a fi escroci ordinari, a scăpat cu greu de închiisoare și a fost nevoită să părăsească Parisul.

Urmează o nouă aventură amoroasă, de astă dată victimă căzându-i prințul german von Limburg. Tânăra aventurieră părea a se fi decis să trăiască o viață liniștită, la adăpost de grijile cotidiene, mai ales că devine coproprietară a comitatului Oberstein și posibilă viitoare soție a prințului. Brusc, un prim obstacol major în destinul lui Ali: conform cutumelor, fiind vorba de o căsătorie cu un prinț catolic, avea nevoie de acte care să-i ateste originile nobiliare. Amână cu abilitate căsătoria, aproape doi ani, până când în viața ei intră un nou curtezan, chipeșul nobil polonez Mihail Domanski, care făcea parte din Confederația de la Bar, creată după dezmembrarea Poloniei (1774). Noul curtezan reușește să trezească din nou în Ali spiritul de aventură. Peste noapte,

„prințesa circasiană Ali” devine subit contesa Pinneberg Elisabetha, „fiică” dintr-o căsătorie morganatică a țarinei Rusiei, Elisabeta Petrovna, care îi lăsase moștenire... cnezatul Azov! Mai mult, declară că fratele ei era nimeni altul decât legendarul impostor Emilian Pugaciov (*Magazin istoric*, nr. 9/1976) care – dându-se drept

Credulul polonez Karl Radziwill

o considera „semn al providenței pentru salvarea Poloniei”, dar care, în final, se retrage din marea aventură și, pentru a-și recupera proprietățile, cere și obține iertarea din partea împărătesei Ecaterina.

Presă italiană realizează repede că aveau de-a face cu o impostoare, francezii și unii prelați de la Vatican o abandonează financiar, doar Domanski și menajera Francisca rămân mai departe alături de ea. „Elisabeta”, călătorind de această dată cu un pașaport pe numele contesei Zelinski, își joacă mai departe rolul de moștenitoare a tronului Rusiei! Într-un fel, Ali căzuse victimă a confederaților polonezi, care, într-o primă etapă, au finanțat-o copios. Era, probabil, conștientă de absurda aventură în care se

aruncase, dar socotea că era ultima ei șansă de a fi în centrul atenției, de a fi înconjurată de curtezani și admiratori cu bani, care să-i asigure în continuare o viață luxoasă.

Cancelarul Curții Imperiale Ruse, contele Panin, o informează pe țarină, în treacăt, despre o „vagabondă” care

Doamna Geoffrin (pictată de Jean-Marc Nattier, 1738) și lectura unei tragedii de Voltaire în cunoscutul ei salon, 1755

Cu puțin timp înainte de alegeri, conservatorii și-au strâns rândurile, în speranța victoriei, realizându-se o apropiere între gruparea junimistă și conservatorii propriu-ziși. A fost organizată și o serie de întruniri, atât în provincie, cât și la București. S-a editat și un ziar, intitulat *La Roumanie*, care-l avea ca director pe Alexandru G. Florescu. Primul număr a apărut la 16 octombrie 1898. La București, conservatorii au venit cu toți fruntașii lor, lista fiind prezentată de P.P. Carp, la întrunirea din 25 octombrie 1898. În total erau 21 de candidați.

Sistemul electoral atunci în ființă stabilea împărțirea alegătorilor în trei colegii pentru Adunarea Deputaților și două colegii pentru Senat, totul fiind în funcție de venit și de gradul de instruire. Alegătorii erau numai bărbați, femeile fiind excluse de la vot. Nici bărbații nu aveau toți voie să voteze, ci numai cei care plăteau o dare cât de mică statului, demonstrând astfel că prestau o muncă utilă societății sau făceau dovada absolvirii claselor primare, știind astfel să scrie și să citească. Lipsiți de dreptul de a alege erau și servitorii, cerșetorii, cei puși sub interdicție, faliții nereabilitați, cei condamnați pentru crime și alte delict anume prevăzute.

Buletine de vot în funcție de partide

Alegerile nu s-au desfășurat fără incidente. Chiar dacă rezultatul lor putea fi previzibil, monotonia nu caracteriza deloc acest eveniment. În practică, totul se do-

Carte de alegător (Enache Mihai, cârciumar), semnată de primarul N. Filipescu (februarie 1894)

vedea posibil și permisibil pentru a-ți ajuta partidul să câștige.

Prin interpelarea făcută guvernului în ședința din 19 decembrie 1898, Ion C. Grădișteanu, deputat conservator, a arătat modalitățile prin care s-a reușit falsificarea voturilor și, astfel, câștigarea alegerilor de către liberalii aflați la guvernare. El a dovedit existența unor cărți de alegător falsificate, ca și a unor liste de alegători, de asemenea, falsificate.

Și Take Ionescu, în discursul său din 22 martie 1899, a condamnat astfel de practici folosite în timpul alegerilor din noiembrie. El a demonstrat că votarea cu ajutorul cărților de alegător false adusese un spor de voturi celor de la putere. A dat și o serie de exemple concrete, printre care cel al unui domn Marinescu Cristake, proprietar, prezent în alegeri cu două cărți de alegător, cu două semnături

diferite, precum și pe cel al lui Nicolae Arsene, aflat în aceeași situație. Alt exemplu, la fel de elocvent, s-a dovedit a fi și cel al lui Bencu Nicolae, care nu știa carte, dar „trăsese cu degetul” în cartea lui de alegător. Conțopistul însă – căci incriminați de multe falsuri erau funcționarii statului, l-a iscălit pe cealaltă carte – cea falsificată, ca și cum ar fi știut să scrie.

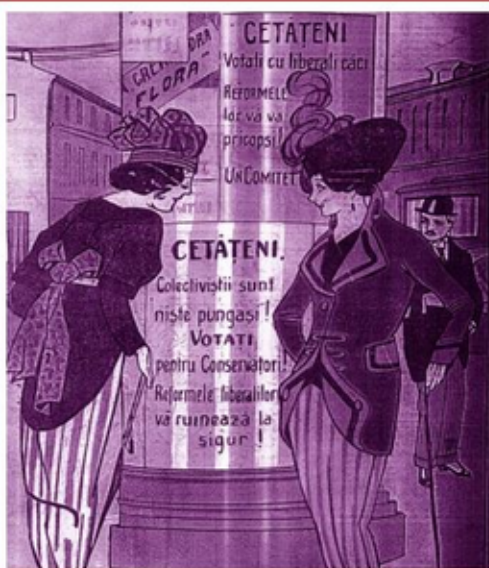
Referitor la listele de alegător, Take Ionescu arată că s-a găsit și aici „un mijloc admirabil” de fraudă. Pentru casele noi, nu se plătea impozit la stat timp de trei ani. În acest fel, toți câți aveau case noi nu au fost socotiți că îndeplinesc condiția de alegători. Cu toate acestea, ei figurau pe listele electorale fără a vota efectiv, căci de acest aspect aveau alții grijă.

Deputatul Ion Grădișteanu constata faptul că, dacă unele persoane au fost puse pe liste, altele în schimb au fost șterse, cazul lui Petre Carp și al lui Ion Lahovari, acesta din urmă, fost ministru plenipotențiar, cu trei imobile în București. În schimb, nu au fost șterși de pe liste alegători decedați. Alți alegători, cu proprietăți în mai multe culori (sectoare), apar înscrși în toate aceste culori și bincînțeles că toți aceștia, arată el, nu sunt de la opoziție.

Grădișteanu aduce și dovada faptului că a fost desființat secretul votului, buletinele de vot fiind diferite în funcție de partide. Pentru conservatori, hârtia de buletin era groasă și de format mare, iar cea a liberalilor era pe jumătate și din hârtie de țigară. Acest neajuns era urmat de un altul, căci urnele au fost

Votanți pe Calea Șerban Vodă (1934)

Ilustrații „à la Caragiale” pentru ce au reprezentat cândva alegerile (în sensul acelor de ceasornic): certuri politice; pe cine alegem?; două mondene au nedumeriri; cetățeanul turmentat, în ziua alegerilor

CUM SE VOTA ODINIOARĂ ÎN BUCUREȘTI

LELIA ZAMANI

Alegerile au constituit dintotdeauna un subiect plin de culoare și tentant de abordat. În acest context, prezentarea evenimentelor trăite de unul dintre deputații conservatori, la votarea din noiembrie 1898, urmărește creionarea nuanțată a ceea ce au fost alegerile la sfârșitul secolului al XIX-lea în București.

Grădișteanu scapă pe furiș, pe o porțiță

În acest timp, jandarmii, în frunte cu locotenentul, priveau ca simpli spectatori, considerând că nu au dreptul să intre în curtea localului de vot, iar când erau apostrofați, arătându-se că sunt bătuți oamenii pe stradă, răspundeau că scandalagiii pot fugi, iar ei nu aveau cum să-i prindă. Spre seară luptele s-au înțetit, bătașii pătrunzând chiar în sala de vot. Avocații Cihoschi și Maxim Lens au ajuns în fața urnelor de vot fără pălării, iar unul dintre ei cu pardesiul rupt, urmărit în decapropie de o bandă de bătași.

După ora 21.00 „terorea a fost așa grozavă, că niciunul dintre alegătorii opoziției nu a mai putut sta; toată lumea a fugit acasă”. Au rămas pe poziții doar delegații guvernamentali, precum și bătașii Primăriei. Dintre conservatori, era numai el și încă doi delegați.

La ora 22.00 Ioan Grădișteanu a cerut închiderea alegerilor, așa cum era legal. Acest lucru însă nu s-a întâmplat, deoarece președintele, sub presiune, a acceptat voturile a încă 10-12 inși. În acest timp a apărut un anume Anghel Solacolu, ajutor de primar, cu o altă bandă pusă pe fapte rele, de la Culoarea de Albastru, care au silit pe președinte să socotească și voturile câtorva cetățeni care nu figurau pe liste. Totul petrecându-se într-o mare tensiune, căci „se auzea bătându-se grozav în ușă și în același timp înjurăturile și zbirătele bătașilor”. Grădișteanu, văzând că președintele, speriat, nu închide urna, a redactat un protest și a vrut să se retragă. Câțiva funcționari au încercat să-l împiedice, arătând că este periculos să iasă, câtă vreme ceata de bătași este la ușă. În aceste

Un hot de voturi, prins

condiții a cerut președintelui să-i asigure retragerea. Locotenentul de jandarmi, după ce a făcut o scurtă recunoaștere, a declarat că nu-i poate asigura securitatea în această conjunctură. Cineva, pe care nu-l cunoștea, familiarizat cu clădirea, l-a ajutat să iasă pe o porțiță, necunoscută de bătași, porțiță rezervată trebuinelor directorului școlii, iar de acolo s-a suit într-o birjă, chemată tot de persoana respectivă, scăpând astfel din acel loc.

Alegerile, după cum era de așteptat, au fost câștigate de guvernarea liberală. Ziarele opoziției au pornit o violentă campanie împotriva amestecului administrației în alegeri.

Intervine regele Carol I

Aceste procedee de intimidare a adversarilor au ființat însă în toate guvernările. Au existat și alte puncte de vedere ale contemporanilor. Astfel, Constantin Bacalbașa scria că „prin teroare, în limbajul electoral din toate vremile, în țara noastră s-a înțeles oarecare părueli între agenții prea zeloși, care, spre a se recomanda șefilor, se expuneau cu bunăvoință loviturilor, primeau să fie puțin sângerați, spre a fi înscrși pe listele victimelor demne de a fi răsplătite de șefi la venirea la putere. De multe ori agenții

celor două partide se înțelegeau între ei, pentru ca cei de la guvern să bată pe cei din opoziție, să le rupă hainele și să-i sângereze puțin. Un asemenea eroism era cartea de recomandare pentru a doua zi”. Falsurile se făceau, de regulă, când „alegătorii mai sfiicioși se retrăgeau cu prudență, iar agenții opoziției dispăreau din luptă spre a nu fi stâlciți”.

Dar nu numai la tribună, și în ziare s-a luat atitudine. Junimiștii au prezentat Ministerului de Interne o contestație privind desfășurarea alegerilor la București, dar catargiștii, nefiind de acord cu această modalitate de protest, au cerut audiență la rege, delegându-l în acest sens pe liderul lor, Lascăr Catargiu.

Fapt fără precedent în istoria alegerilor, regele Carol I, în fața evidenței, a cerut Guvernului să anuleze alegerile la Colegiul I, unde fusese dovedit clar faptul că dacă alegerile ar fi fost corecte, conservatorii ar fi avut majoritatea voturilor. Regele făcuse înainte o anchetă pentru a afla adevărul, cu acest lucru fiind însărcinată poliția sa personală, el neavând prea mare încredere în oamenii politici.

De-a lungul timpului, metodele folosite au devenit treptat perimate, chiar dacă fraudă a rămas. Astfel, au început să apară procedee mai eficiente și mai subtile, nu numai de fals, dar și de manipulare a masei de alegători, cu ajutorul mass-mediei, radioului, presei, televiziunii etc.

Cu toate neajunsurile ivite, trebuie totuși reliefat faptul că votul censitar, de la Alexandru Ioan Cuza încoace, a creat, progresiv, o maturizare a alegătorului, o mai bună organizare a partidelor politice, dând țării un Parlament care nu a fost inferior multor parlamente din Europa acelor vremuri. ■

făcute cu gurile strâmte, astfel încât buletinele liberalilor intrau lesne, spre deosebire de ale conservatorilor care, fiind mari și groase, intrau cu greutate.

De votat, au mai votat și cei ce nu aveau dreptul s-o facă, în mare măsură cei certați cu legea, precum și alții care, dintr-un motiv sau altul, nu ar fi trebuit să figureze pe liste. Și exemplele încep să curgă.

Tunarii, recunoscuți pentru bătăi și scandaluri

Altă acuză adusă guvernărilor a mai fost și faptul că s-a votat și după ora 22.00, când practic alegerile ar fi trebuit să fie încheiate. O problemă nu mai puțin importantă a fost și folosirea bătașilor în vederea intimidării adversarilor. Martor ocular al evenimentelor petrecute la secțiunea Tunari, unde a fost delegat să asiste, deputatul Ion Grădișteanu a povestit, în plen, toate cele întâmplate acolo, într-un stil plastic, captivant, fără însă a uita momentele de tensiune și suspans care au marcat ziua alegerilor, dimpotrivă, mărindu-le intensitatea. Cu toate exagerările inerente situației, este amintit și de către Constantin Bacalbașa, în cartea *Bucureștii de altădată*, faptul că secția Tunari era renumită pentru bătăile și scandalurile din toate regimurile.

Venind dimineața la secția de votare alături de alți colegi, deputatul conservator a găsit curtea plină de alegători. Apărând și președintele comisiei de votare și toți dele-

Carte de alegător (Cernovodeanu Paul, pensionar), semnată de primarul C.F. Robescu (februarie 1896)

gații, votarea a început în condiții bune. După ora 12.00 însă, a apărut o ceată de bătași, avându-l în frunte pe Ștefan Nițescu, comisar comunal, care a pătruns în curtea localului de vot, pe unde intrau alegătorii, a închis porțile și a încercat împiedicarea oricărui alegător conservator să intre pe poartă.

De regulă, capii bătașilor au fost toți funcționari; parte comunală, parte polițienesci. Astfel, exceptându-l pe cel de mai sus, mai erau cunoscuți și: Ghiță Mineiu, de meserie dulgher, dar comisar comunal; Dene zis Diaconescu, comisar comunal; Petre Menculescu, comisar de poliție la Secția 12; Niță Apostolescu, comisar la Secția 11; Păunescu, șeful Biroului de servitori de la Poliție; Niță Anton Rădulescu (zis Clanță), funcționar la Domenii. Urmau apoi bătașii

propriu-ziși. „Armata bătașilor – spunea Grădișteanu – s-a recrutat dintre drojdiile orașului, din meseriași vicioși și fără lucru, din contrabandiști, din foști și actuali pușcăriși”.

Pe la orele 14.00, deputatul a fost înștiințat că niciun alegător al opoziției nu mai poate pătrunde pe poartă, căci cei ce se apropiu erau ciomăgiți.

Aflând acestea, a ieșit din localul de votare pentru a-și întâmpina doi prieteni politici care veniseră să voteze, dar, în încercarea de a-i introduce pe aceștia, a fost lovit de un bătaș în umărul stâng. Unul dintre amicii săi a primit și el o lovitură în cap, atenuată de pălărie, iar celălalt a scăpat nevințat.

Încercând să intre în clădire, a constatat că nu i se mai permite acest lucru, nici măcar pe ușa din spate, rezervată delegaților, și pe care intrase și ieșise de dimineață de zeci de ori, ordinele venind de la inspectorul Micșunescu, cel ce supraveghea bunul mers al alegerilor acolo.

Cu sprijinul președintelui, la care a făcut apel, el a reușit să ajungă în sediu, unde a protestat, cerând să fie aduși jandarmii pentru a se face ordine. Jandarmii au fost chemați, dar au venit cu o întâr-

ziere de două ore. Erau 30 de jandarmi cu un locotenent. Numai la sosirea acestora porțile au fost deschise, dar liniștea era departe de a se instala. Bătașii s-au răspândit și în curtea sediului, și pe stradă și în fața porților și, cu toată prezența jandarmilor, au început bătaia „pe alee”, adică unde prindeau un alegător din opoziție, izolat, îl băteau.

Propagandă electorală (1928)

Biserica din Sainte-Mère-Eglise are, pe lângă un clopot de care a rămas agățat în noaptea de 5 spre 6 iunie 1944 un parașutist american (un manechin amintește azi episodul), un transept roman din veacul al XI-lea, alături de numeroase elemente gotice, o acvilă din lemn aurit, din veacul al XVIII-lea, socotită printre cele mai frumoase de acest fel din departament, și, mai ales vitralii dedicate debarcării, unde Sfânta Fecioară este înconjurată de... avioane și parașutiști.

Bourgoin impunea în fața tuturor, și a francezilor, și a englezilor. Din primele ore ale debarcării, oamenii lui au împiedicat forțele germane să convergă spre plajele normande. Vreme de două luni, parașutiștii francezi au hărțuit trupele inamice într-o guerillă permanentă. Germanii au pus chiar un preț pe capul colonelului. Cum știau că e ciung, toți ciungii din regiune au fost controlați, iar unii dintre ei arestați temporar.

De altfel, în general, s-a vorbit mai puțin despre calvarul locuitorilor Normandiei, rămași în inima luptelor în acele zile. Mulți dintre ei s-au adăpostit în pivnițe, iar cei de azi, chiar și turiștii, greu pot înțelege cum acest decor sublim, îmbietoarea faleză normandă, a putut constitui teatrul unor veritabile orori. Gazonul cimitirului american de la Colville-sur-Mer, cu puzderia de cruci albe, impecabil alinate, te aduce însă în realitatea de acum 70 de ani. La comemorarea celor șapte decenii de la evenimente, în iunie 2014, încă mulți supraviețuitori, pe atunci copii sau tineri, au relatat jurnaliștilor cum trăiseră familiile lor momentul debarcării aliate, cu urechea la aparatele de radio, ochii pe cer sau spre oglinda mării, întunecată de zidul navelor gri de la orizont ale Aliaților.

La un moment dat englezii, îngrijorați de soarta colonelului ciung vânat de nemți, au decis să-i parașuteze un braț fals, dar acesta a ajuns în... mare, așa că Bourgoin a rămas tot fără braț.

După debarcare, colonelul și RCP 2 nu au părăsit zona luptelor. Unitatea lui Bourgoin a fost cel mai decorat regiment francez din timpul celui de Al Doilea Război Mondial, dar și cel care a plătit cel mai greu tribut: într-o singură „operație Bretania”, un ofițer din doi a fost ucis. Avea să cântărească acest trist

privilegiu atunci când lui Bourgoin și supraviețuitorilor regimentului său li s-a acordat onoarea de a deschide defilarea din 11 noiembrie 1944, fiindu-le permis să poarte pe cap bereta roșie. Regele George al VI-lea al Marii Britanii, drept omagiu adus acțiunilor lor eroice, întreprinse în inima Franței ocupate, a autorizat arborarea de către francezi a acestui simbol al forțelor SAS. În 1947, ecranele franceze prezentau publicului, în regia lui

Alexandre Esnau, un film-evocare a „Batalionului cerului”, purtând chiar acest titlu, bazat pe un volum semnat de Joseph Kessel, autorul scenariului, care a trăit o vreme în Anglia, în tabăra parașutiștilor Franței libere aflați sub comanda colonelului Bourgoin, acolo unde aceștia s-au antrenat. ■

Manechinul unui parașutist american atârnat și astăzi de biserica din Sainte-Mère-Eglise

CIUNGUL

Porecla în renume

În noaptea de 5 spre 6 iunie 1944, când a avut loc debarcarea din Normandia, colonelul francez Pierre-Louis Bourgoïn, de 37 de ani, și oamenii lui se aflau în spatele liniilor inamice, la vest de cunoscutele plaje pe care au desantat americanii și de Sainte-Mère-Eglise, primul oraș francez cucerit de Aliați. Așteptau. Apoi și-au făcut bine treaba, de vreme ce câteva luni mai târziu regimentul lui Bourgoïn a deschis defilarea din 11 Noiembrie 1944 de pe Champs-Élysées, prima care celebra, după eliberarea Parisului, de la 23 august, armistițiul din pădurea de la Compiègne, din 1918.

*Echipați și înarmați „à l'anglaise”,
oamenii regimentului lui Pierre Bourgoïn
(tot el și în pagina următoare)
defilează pe Champs-Élysées, la 11 Noiembrie 1944*

FLORENTINA DOLGHIN

Bourgoïn (1907-1970), cu o figură chipeșă de aventurier, pasionat de vânătoarea de animale sălbatice, institutor în Africa Occidentală Franceză de foarte tânăr, încă din 1925, își pierduse brațul drept în februarie 1943, în timpul unei misiuni de recunoaștere în Tunisia. Fusesse rănit de mai multe ori, în timpul participării la înfruntări armate pe fronturile din Siria și Libia, având acolo misiuni de ofițer de informații, afectat unor operațiuni ale Intelligence Service-ului.

Ciungul, cum i se spunea îndeobște, care avea 37 de fracturi, toate vindecate, a luat comanda Regimentului 2 francez de Parașutiști (RCP 2), din 1 noiembrie 1943, unitatea sa fiind antrenată în Marea Britanie. Aparținea de Forțele Franceze Libere, lupta în cadrul Special Air Service (SAS), formațiune britanică, detașată în Bretania vecină Normandiei, în preajma debarcării aliate, pentru a sabota instalațiile germane cu ajutorul maquisarilor bretoni, de fapt, pentru a ajuta Rezistența franceză.

Așadar, RCP 2 a fost parașutat în Franța cu Ciungul la comandă. Pentru acest colonel, englezii, delicați, au comandat o parașută specială, tricoloră: albastru, alb, roșu. Sosirea colonelului acasă, după aproape patru ani de ședere în Anglia, a reprezentat un fel de semn,

plin de speranță, pentru Forțele Franceze din Interior.

În iunie și iulie 1944, oamenii Ciungului din cadrul brigăzilor SAS, trăind mai mult în pădure, au întreprins atacuri viguroase contra nemților; s-au repliat, apoi s-au ascuns pentru a lovi și mai eficient, cu altă ocazie și în alt loc. Nemții erau exasperați. Îi torturau și îi ucideau pe toți localnicii considerați suspecti. La 12 iulie, în zori, de pildă, o grupare a ocupantului s-a infiltrat până aproape de punctul de comandă al regimentului, unde a mitraliat și mutilat 18 oameni, parașutiști, maquisarzi, fermieri. Atacurile au încetat abia la început de august, odată cu avansul blindatelor generalului american George S. Patton, ajunse la Rennes. Până atunci, pe parcursul eliberării Bretoniei, au fost uciși 77 de parașutiști din regimentul lui Bourgoïn și răniți 195.

Pe mulți nu-i putea lăsa indiferenți un colonel ciung, aflat la comanda unui regiment de parașutiști, într-o operație din cadrul debarcării aliate. Un camarad ofițer a îndrăznit chiar o remarcă despre handicapul lui Bourgoïn, dar replica celui vizat a fost rapidă și rostită pe un ton sever: „Da, sunt ciung, dar sub alte aspecte sunt ca toată lumea”.

Admiră printre calitățile fizice acuitatea văzului lor. „Flăcăii aceștia găseau cu ochii lor mult mai repede în depărtare un turnuleț, o piramidă trigonometrică, un marcaj etc. decât mine, care încercam să fac același lucru cu ajutorul lunetei. Și eram cândva așa de mândru de acuitatea vederii mele!”

Se arată de-a dreptul nedumerit de robustețea țăranilor: „Un bătrân aparent fără putere, numai piele și os, se apuca de un copac doborât, greu și plin de sevă, și-l pune în echilibru pe umeri și îl ducea repede în vârful muntelui, unde urma să fie folosit; mai înainte, toți cei trei soldați ai mei, hrăniți în fiecare zi cu carne, se chinuseră zadarnic să facă ceea ce tocmai realizase cumătrul acesta blond și slab, care toată viața lui nu mâncase decât mămăligă, ceapă, usturoi și brânză, dar s-ar putea spune că întinerea muncind.”

De relevant sunt și cuvintele sale admirative, ce revin ca un leitmotiv, adresate frumuseții vestimentare originale și pitorești a femeilor de la țară. „Femeile au peste cămașa întotdeauna impecabil de albă un brâu cu dungi roșii sau galbene, la spate un șorț lat, negru, bleumarin sau maro închis, cu un tiv multicolor foarte artistic și brodat cu gust chiar de mâna lor, căci femeile confecționează singure toată îmbrăcămintea și pentru ele și pentru soții lor, țes materialul, vopsesc lâna, cos bucățile etc. Șorțul acesta nu se leagă, căci nu are șireturi, ci se îndeasă

numai sub brâu, iar în față se deschide suficient, ca să permită un pas destul de mare; reprezintă principala diferență între portul românelor din Banat și din Austro-Ungaria și cele din Principatele Dunărene; își înfășoară capul în mod foarte pitoresc și grațios, cu o cochetărie probabil fi-

Îndeletnicirile domestice ale femeilor valahe

rească, nu intenționată, cu un șal lung și foarte fin, alb, brodat cu foarte mult gust.”

Mămăliga, amestecată cu ambele mâini

Observator atent, Mirohor-ský ne informează despre hrana simplă a românilor de atunci, „care consta în special dintr-o cașă din făină de porumb, *mamaliga*, sau de mei, din ouă fierte tari, ceapă sau usturoi verde și brânză proaspătă, cu un gust foarte plăcut. De carne aproape că nu se ating, numai la cele mai mari sărbători gătesc carne, cel mult de miel.” La loc de cinstă se află *mămăliga*, pe care, spune el, o cunoștea în varianta *polenta* încă din Italia, dar aici se prepara altfel, căci

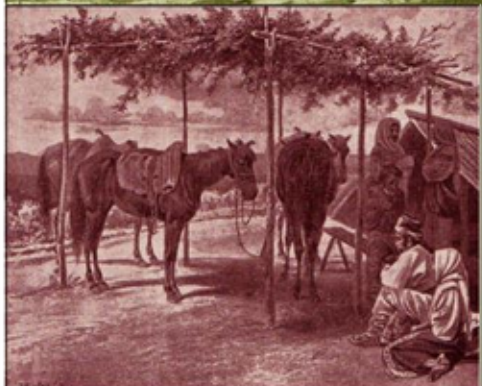
femeile valahe sunt mai voionice decât italienele. „Mai întâi se pune apa în oala care atârna deasupra focului sau pe vatra din izbă = *odaia*, sau, dacă e vreme frumoasă, afară în curte, pe un trepid de lemn, ca la țigani; imediat ce apa începe să fiarbă, se aruncă înăuntru făina de porumb, aluatul care se formează așa se amestecă încă puțin deasupra focului, după care oala se ia din cârlig și așa fierbinte cum este, fixată între labele picioarelor goale și degetele mari, admirabil călite, cu care fata o strânge bine și mestecă apoi din toate puterile cu ambele mâini mai departe, pe măsură ce aluatul se întărește. Și apoi răstoarnă totul – fără sare, fără grăsime și fără lapte – pe o

măsuță [...] Este o mâncare foarte sănătoasă, chiar dacă străinilor li se pare fadă și fără niciun gust, dar prielnică pentru sănătate. Diferența între pregătirea și prezentarea finală la *polenta* și la *mămăligă* constă în faptul că românca, strângând bine între picioare oala fierbinte – ceea ce italienele nu pot să facă, nefiind suficient de călite –, poate să amestece cu ambele mâini, așadar mai temeinic, în timp ce italianca cu o mână ține oala pe cârlig și nu poate să amestece decât cu o mână.

Cartograful ceh atrage cu mult haz atenția asupra rolului deosebit pe care îl joacă *mămăliga* în viața țăranului român, care nu cunoștea utilizarea ceasului pentru măsurarea timpului. Când îi întreabă pe localnici cât drum are de făcut

Cărturari și călători cehi prin Țările Române

Călătorul ceh ne-a vizitat țara prima oară în anul 1849, când avea 20 de ani, cum am văzut în numărul trecut al revistei, apoi în 1856, când a zăbovit șapte luni.

Alte ilustrații ale autorului ceh (în imaginea din dreapta) la cartea sa de însemnări: dorobanții, jandarmaria sătească, singura armată permanentă din Valahia; cai de poștă, animale care l-au impresionat; călugăriță

EMANUEL SALOMON MÍROHORSKÝ SCRITOR, LINGVIST, PICTOR ȘI CARTOGRAF

ANCA IRINA IONESCU

Mírohorský remarcă frumusețea și vigoarea fizică a țăranilor, hărnicia și priceperea lor, oferindu-ne unele date despre îndeletnicirile curente. „Femeia frumoasă în costumul simplu descris mai sus știa să-și înfășoare marama în modul cel mai firesc, cu mișcări neforțate și fără să se uite în oglindă, în jurul chipului cu trăsături regulate și frumoase ca de zeiță.” Costumația bărbaților este mai simplă. „Bărbații poartă numai cămașă, pantaloni, un brâu colorat, pantofi sau opinci, pe cap cel mai adesea căciuli de oaie, albe, gri sau negre, și mai puțin pălării, care predomină la românii din câmpiile Banatului; iarna sau când plouă își aruncă o glugă pe cap, albă sau cenușie.”

se îmbolnăveau deloc. Așa se explica și blândețea inimaginabilă la noi a animalelor domestice, care, nefiind niciodată legate și închise, vin în grabă atunci când strigă sau fluieră omul, fără niciun fel de dificultăți sau mofturi. Iar despre armăsari care să muște sau să zvârle din picioare sau despre un taur care să împungă cu coarnele, aici nici nu au habar. „Dar este de-a dreptul uluit de jugul triunghiular de lemn montat la gâtul porcilor și al altor animale domestice, pentru a le împiedica să se înfrupte din porumb și fructe. „Era foarte nostim să vezi toate animalele, vaci, oi, porci, ba chiar și câini, cu o zgardă triunghiulară la gât, ca să nu poată trece prin gardurile cu care sunt protejate în zona submontană din Valahia toate grădinile și câmpurile împotriva animalelor, ca să nu mănânce fructele coapte. Pentru aceia dintre cititori care se vor mira că acestea trebuie apărute și de câini, ca să nu mănânce grânele, în general, și porumbul, în special, coacăzele, agrișele și strugurii chiar și cruzi – ceea ce unui câine de la noi nici prin vis nu i-ar trece să facă – trebuie să spun că în Valahia nimeni nu se sinchisește să dea de mâncare câinilor.”

Hărnicia țaranului

Mírohorský era însă, în primul rând, militar și, ca atare, interesat în mod deosebit de problemele de organizare

militară și de conducere administrativă din Țara Românească. După enumerarea succintă a treptelor ierarhice existente în Administrația țării, el descrie mai pe larg atribuțiile dorobanților. „Dorobanții, așa cum am spus mai sus, formau jandarmeria sătească, pe atunci singura armată permanentă din Valahia, și erau repartizați pe lângă administrațiile teritoriale mai sus-amintite pentru a-i păzi și a-i escorta pe deținuți, pentru

cute mișcarea; făceau o impresie deosebită asupra oamenilor noștri, obișnuiți cu cea mai desăvârșită tăcere în rândul armatei.”

Remarcă amuzat și distracțiile țaranului român. „Principala distracție a țăranilor români și, în general, a oamenilor de acolo, era să se dea într-un carusel uriaș, numit și căișori sau călușci, fixat pe un postament solid, instalație care nu lipsește din niciun sat.” La aceasta se adaugă „dansul

foarte vioi și pasionat, hora sau jocul, care se desfășura în luncă, în acompaniamentul unei muzici țigănești foarte primitive.”

După aproape 40 de ani, reamintea impresiile din timpul călătoriei în cartea ce avea să tre-

Zi veselă, de odihnă

a-i prinde pe răufăcători, pentru a strânge dările și taxele, pentru asigurarea drumurilor și a șoselelor, pentru escortarea unor călători de vază și pentru paza poștei financiare, dar mai erau folosiți în particular și de doamna isprăvnicească sau sub-isprăvnicească și la supravegherea copiilor, la căratul apei la bucătărie, ca să servească la masă, să ducă animalele la păscut, să spargă lemne, să aibă grijă de grădină etc.” Este amuzat de felul în care se desfășura instrucția dorobanților, dar îi admiră pentru precizia mișcărilor. „Mi-a venit să râd de modul ciudat în care, după ce instructorul striga o comandă, tot grupul, indiferent cât ar fi fost de numeros, număra într-un glas timpii în care membrul respectiv trebuia să exe-

zească un viu interes în rândurile cititorilor, interes care a dus, în 1916, la apariția celei de a doua ediții. Această lungă perioadă nu a estompat în memoria lui Mírohorský imaginea mândră a țaranului român, a hărniciei și a priceperii lui, nu a șters din amintirea sa bunătatea și ospitalitatea poporului nostru, care cândva îi încălziseră sufletul. Sentimentele sale i-au rămas nealterate peste ani, căci prieteniei și sincerității ce i-au arătat cât a stat pe aceste meleaguri el a răspuns cu aceeași sinceritate și căldură, în ciuda condițiilor deosebite în care a avut loc contactul dintre cartograful de origine cehă – ofițer în armata austriacă de ocupație – și populația din Principatele Române. ■

până în satul cutare, i se răspunde: „Plecați de aici imediat după mămăliga de dimineață și ajungeți acolo încă cu mult înainte de mămăliga de amiază, sau porniți de aici imediat după răsăritul soarelui și ajungeți acolo în timpul mămăligii de dimineață.”

Pe moșia boierului

În satele rupte de lume în care a fost încartiruit, Mirohorský a avut ocazia să constate că țăranii trăiau ca în vremurile arhaice. Nu auziseră de ceas. „Când au văzut că scot ceasul și mă uit la el, m-au întrebat ce este acesta; iar după ce le-am răspuns că este un ceasornic, tot n-au știut mai mult ca înainte, căci nu auziseră niciodată acest cuvânt [...] Văzând

apoi cum se rotește secundarul și auzind și ticăitul, au fost convinși că înăuntru este o ființă vie și nu a fost chip să-i conving de contrariul.” Dar spre scuza lor, autorul ne spune că nici reprezentanții claselor înstărite, de pildă boierii Brăileanu, nu înțelegeau „cum se face că uneori luna arată ca o seceră, altă dată ca o tipsie rotundă. Am improvizat un material didactic primitiv, în care lampa de pe masă juca rolul soarelui, capul meu reprezenta pământul, iar unul din pumnii mei – luna. Mirohorský este de-a dreptul uluit să constate că gazdele lui nu auziseră nici de chibrituri, dar nici de cremene. „Se mirau cel mai mult că Tscherpel și soldații, atunci când doreau să facă foc sau să-și aprindă un

trabuc sau o pipă, frecau un chibrit și din aceste lemnișoare cu înfățișare atât de nevinovată țâșnea dintr-o dată o flăcăruie: nu mai văzuseră așa ceva, de fapt, nu cunoșteau nici cremene, cel puțin eu n-am văzut așa ceva la ei.”

Se arată impresionat de condițiile inumane de muncă impuse țăranilor de boieri, de sistemul dării pământului în

Prânz țărănesc

arendă. „Țăranul se obligă să-i presteze acestuia 22 de zile de muncă pe an împreună cu toți membrii familiei lui și cu animalele de tracțiune pe moșia boierului, după cum dispune acesta. Pentru această muncă țăranul primește a unsprezecea parte din recolta de fân și de grâne. Mai de parte, țăranul are obligația să presteze șase zile de muncă pe an, cu toate forțele sale menționate mai sus, pentru lucrările pe drumurile publice, așa cum sunt numite eufemistic șoselele de aici, la porunca autorităților raionale, adică a sub-cârmuirii; însă, cum autoritățile oficiale sunt tot boierii și moșierii sau mână în mână cu aceștia, țăranii prestează cele șase zile de muncă pentru stăpânire, dar drumurile ră-

mân tot așa cum erau, încredințate de drumari bunului Dumnezeu, soarelui și vântului trimise de acesta.”

Nu se dă de mâncare câinilor

Atitudinea față de animale lăsa foarte mult de dorit în opinia cartografului ceh. Remarcă aproape cu durere starea cailor de poștă: „Potcovitul cailor de poștă – iar aceștia erau singurii cai potcoviți din toată Valahia – era pe vremea aceea foarte neglijat, făcut de mântuială și devenea astfel un chin dureros pentru sârmana mârtoagă și așa destul de greu încercată. Adesea, din copită ies scoabe întregi sau bucăți de potcoavă care mai atârnă numai într-o singură caia și astfel bucata aceasta

rigidă de fier aflată acolo unde nu trebuie zgârie și mușcă în timpul mersului celălalt picior într-un mod nemilos, până când sângele începe să curgă și roaie din rana deschisă; acesta marchează cu puncte roșii drumul dureros parcurs de cal.” În același timp, laudă modul în care sunt crescute animalele mari, în deplină libertate în mijlocul naturii. „Vitele de toate felurile erau lăsate pe atunci libere zi și noapte la păscut și numai când era gerul cel mai aspru și viforniță erau adăpostite în spatele unor garduri împletite, în niște coșare și din acest motiv iarna le creștea o blană groasă, de-a dreptul mițoasă, cu care îi înzestra prin grija sa mama natură, deveneau foarte rezistente și pur și simplu nu

sprijine sultanii locali din Yemenul de Sud și din Golf. Aden devenea, alături de Marea Britanie și Singapore, unul dintre cele trei puncte cheie ale desfășurării de forțe militare britanice.

La 26 septembrie 1962, noaptea, în Yemenul de Nord o coloană de tancuri a intrat în capitala Sanaa și l-a înlăturat pe imam.

Elementele naționaliste, cu sprijinul egiptenilor, încercaseră anterior să îl asasineze pe tatăl acestuia. CIA interceptase o convorbire telefonică între ofițerul egiptean de informații care o dirija și femeia de serviciu de la palat, care primise sarcina să planteze o bombă sub patul imamului. Femeia avea dificultăți să citească instrucțiunile și ofițerul egiptean, panicat, încerca să o dirijeze prin telefon. Imamul a murit la 19 septembrie 1962 și locul i-a fost luat de fiu, care a fost îndepărtat o săptămână mai târziu de șeful Marelui Stat Major, ofițer eliberat din închisoare și numit în respectiva funcție de noul imam.

Brusc, baza britanică din Aden era pusă în pericol. Egiptenii au adus trupe la Sanaa, iar Radio Cairo îndemna la răzbunare contra șefilor tribali din Yemenul de Sud. Foreign Office a cerut MI6 date, dar ofițerul Intelligence Service din Aden nu dispunea de ele, pentru că Aden cădea în responsabilitatea MI5, ca parte a Imperiului Britanic. Corespondentul ziarului *Telegraph* a reușit să obțină un interviu din partea noului președinte al Yemenului de Nord, devenit Republica Arabă Yemen. Spre stupefacția autorităților britanice, s-a reîntors la Aden într-un avion sovietic, pilotat de un rus, ceea ce a sporit spaimile britanicilor.

Americanii făceau mari presiuni asupra britanicilor să recunoască noua republică yemenită. Într-un efort de a amâna această

recunoaștere, s-a aranjat un turneu al unor ziariști britanici în rândul guerillei tribale care lupta contra regimului de la Sanaa. Între ziariști se afla și Kim Philby, celebrul membru al „rețelei celor cinci” spioni recrutați de sovietici la Cambridge, aflat la ultima sa corespondență pentru *The Economist* și *The Observer*. Un alt ziarist din grup a scris ulterior că ar fi fascinant să compari relatările făcute de Philby pentru MI6, care îi susținea pe rebelii regalști, cu cele scrise pentru KGB, care susținea regimul republican. Pe acest fond, premierul britanic Macmillan i-a cerut președintelui american

Kennedy să accepte ca Marea Britanie să amâne recunoașterea Republicii Arabe Yemen. Cu o sinceritate debordantă, președintele american i-a mărturisit că nu prea știa pe unde vine noul stat.

La sfârșitul lunii octombrie, șeful Diviziunii Orientul Mijlociu din CIA,

James Critchfield, s-a oprit la Londra, în drum către Beirut, unde urma să se țină o întrunire regională care să analizeze activitățile sovietice în regiune. El i-a spus lui Dick White că rușii poartă un război de-a lungul Arabiei și ei trebuie să îi oprească.

Dar la 19 decembrie 1962, S.U.A. au recunoscut Republica Arabă Yemen, fostul Yemen de Nord. General-maiorul Carl von Horn, comandantul forțelor de observație O.N.U. din Yemen, nota în 1966: „Sub mantia de binefăcători și sprijinitori ai aspirațiilor naționale din Orientul Mijlociu, exista dorința [americanilor] de a le tăia beregata britanicilor în problema influenței în Golful Persic.”

Refuzul britanicilor de a recunoaște R.A. Yemen a atras o telegramă de reproș din partea lui Kennedy. Confruntarea americano-britanică a continuat și în lunile următoare, „ulii” din MI6 vorbind chiar de acțiuni contra ameri-

Soldați britanici pe o stradă din Aden

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● Instrucțiuni prin telefon pentru plasarea bombei ● MI6 nu dispune de date despre Aden, pentru că era de competența MI5 ● Cursă aeriană Sanaa-Aden, cu pilot sovietic ● Spionul sovietic Kim Philby relatează despre rebelii regaliști, care luptau contra regimului susținut de Moscova ● Președintele Kennedy nu prea știa pe unde vine Yemenul ● CIA propune MI6 să scurtcircuiteze Foreign Office și Departamentul de Stat ● La cererea MI6, CIA identifică o amenințare sovietică în Yemen ● Cu o zi înainte să fie asasinat, președintele Kennedy cere britanicilor să își retragă mercenarii din Yemen ● Spionajul francez îi convinge pe liderii comuniști bulgari să trimită arme unor „luptători contra colonialismului francez“, în realitate rebelilor regaliști din Yemen ● La rândul lor, aceștia erau ziua regaliști și noaptea republicani

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

Așa cum am văzut în episodul anterior, în cadrul serviciului de spionaj al Marii Britanii exista o confruntare surdă între șeful acestuia, Dick White, ofițer provenit din serviciul de securitate internă, MI5 (singurul caz când o aceeași persoană a condus, succesiv, MI5, respectiv MI6), care dorea să reformeze activitatea, și „ulii“, acei ofițeri cu vederi conservatoare și care își doreau ca Marea Britanie să își păstreze neștirbită puterea colonială. Un obiectiv cu care, de altfel, nici americanii nu erau de acord. Dar mai ales pentru care nu mai dispunea de resursele necesare. Procesul s-a manifestat și în contextul eforturilor făcute de Marea Britanie pentru a-și păstra pozițiile în Yemenul de Sud, în prima jumătate a deceniului al șaptelea al secolului trecut.

După eșecul invaziei în Egipt din 1956 (*Magazin istoric*, nr. 7/2015), planurile britanice au fost revizuite, elaborându-se în 1957 Cartea Albă a Apărării (Defence White Paper). În document se punea accentul

pe bazele de la est de Suez. Baza din Aden, Yemenul de Sud, a fost extinsă și a devenit bastionul prezenței britanice în zonă. În 1962 s-a elaborat un nou document cu același titlu care stabilea că Marea Britanie va continua să

Luptătorii pro-regaliști, opozanți ai regimului din Republica Arabă Yemen, au aflat vestea la radio și au reacționat cu urale, căci vedeau în președintele american principalul obstacol în calea unui ajutor mai hotărât al Occidentului. Dacă însă și-au închipuit că acel asasinat avea să schimbe politica americană, s-au înșelat.

Demisia premierului Macmillan în octombrie 1963 determinase oprirea proiectelor britanice. Culmea este că printr-o schimbare de orientare care rămâne un mister, Dick White a început acum să ceară acțiuni hotărâte în Yemen. MI6 a informat că situația scăpa de sub control și acțiunile teroriste se vor înmulți. White l-a convins pe noul premier să susțină o operațiune cu mercenari. În vara lui 1964, s-a decis acordarea întregului sprijin posibil regaliștilor.

În paralel, spionajul francez i-a convins pe liderii comuniști bulgari să trimită arme pentru un grup naționalist african, care ar fi luptat contra colonialiștilor francezi, dar care au ajuns în mâinile regaliștilor din Yemen. La rândul lor, republicanii erau ajutați de Egipt și, într-o măsură mai mică, de U.R.S.S. și China.

Mulți ofițeri superiori din MI6 se opuneau sprijinirii triburilor pro-regaliste din munți, pentru că ziua erau regaliști, iar noaptea republicani. Luau arme de la britanici și le vindeau republicanilor. Pentru sprijinirea acestor luptători pentru libertate s-au aruncat sume uriașe de bani, care dispăreau pe căile corupției în cea mai mare parte. Unul dintre șeici ajunsese deodată atât de bogat, încât își putea trimite familia la tratament la Londra.

La 1 mai 1964 ziarul egiptean *Al Ahram* a publicat cinci scrisori ale unuia dintre comandanții mercenarilor, în care descria o serie de operațiuni la care luase parte. Ele au

ajuns și la publicația britanică *Sunday Times*, dar inițial nu au fost publicate, căci patronul ziarului era implicat în derularea operațiunilor din Yemen, printr-o firmă a sa. Până la urmă, redactorul șef și-a sprijinit jurnaliștii și au fost publicate, câteva zile mai târziu.

În noiembrie 1964 regele Saud al Arabiei Saudite a fost înlocuit, în mod pașnic, de prințul Faysal. Americanii au mediat un acord prin care Faysal se angaja să nu mai sprijine pe regaliști, iar Nasser promitea să se retragă cât de curând posibil și să nu mai bombardeze satele yemenite. În ianuarie 1965 MI6 afla că Faysal mediasse o întâlnire între regaliști și republicani,

care acceptaseră o încetare a focului, ce devenise efectivă la 8 noiembrie 1964. Dar ostilitățile au fost curând reluate.

Regele Faysal era profund antisemit, așa că MI6 și CIA s-au bazat pe alți membri ai familiei regale saudite pentru a dezvolta o cooperare secretă

între Israel, Arabia Saudită, Iran și Iordania. Până la urmă, Nasser a realizat că nu avea șanse să câștige războiul și a acceptat să zboare la Jeddah pentru a încheia o înțelegere cu regele Faysal.

La 24 august 1965 s-a declarat o încetare a focului, trupele egiptene urmând să fie retrase în următoarele zece luni. Dar nici acest acord nu a fost respectat. În februarie 1966, confruntat cu escaladarea conflictului, Guvernul britanic a anunțat că renunța la baza din Aden și Yemenul de Sud urma să devină independent. „Ulii” au fost scandalizați, dar Dick White era fericit să scape de problemele din zonă. În noiembrie 1967 s-au retras și britanicii din Aden, și egiptenii din Yemenul de Nord. În anul următor s-a încheiat un tratat care consfințea victoria forțelor republicane. ■

Regele saudit Faysal (centru)
și președintele egiptean Nasser (dreapta)

canilor. Dick White a refuzat să se angajeze în acțiuni concrete pe teren, argumentând că sarcina Serviciului era să culeagă informații.

Americanii făceau deja presiuni asupra iordanienilor și saudiților să nu mai sprijine rezistența pro-regalistă din Republica Arabă Yemen. Pe de altă parte, avioane israeliene fără însemne au început să aducă, din Djibouti, arme pentru rezistența regalistă. În condițiile în care nu se putea pune problema unei implicări oficiale a celebrei unități britanice SAS, David Stirling, creratorul ei, a început să caute mercenari. Între cei recrutați s-a aflat și un personaj ce avea să devină faimos, francezul Bob Denard. Prezența francezilor în cadrul operațiunii se justifica prin opoziția lor față de politica americană în Golf. Ei puneau la dispoziție baza lor din Djibouti. Scopul acțiunii era distrugerea avioanelor MiG

egiptene aflate pe aeroportul din Sanaa și care îi bombardau pe regaliști. La un moment dat, secretarul pentru Commonwealth, Duncan Sandys, i-a telefonat lui Stirling să oprească totul, pe motiv că scandalul Profumo (*Magazin istoric*, nr. 5/2015) crease și așa destule probleme Guvernului. Stirling a ignorat apelul. S-a speculat apoi că Sandys făcuse acel demers doar pentru a permite apoi Guvernului să clameze neimplicarea sa în acțiune. Au apărut și relatări despre utilizarea de către forțele egiptene a muniției cu gaze de luptă și s-au adus probe pentru examinare în laboratoare din Marea Britanie.

Dick White, șeful MI6, a primit din nou vizita lui James Critchfield, care l-a surprins declarându-i că nu își puteau permite să piardă Yemenul și CIA ar fi trebuit să lupte contra lui Nasser, indiferent ce spunea președintele Kennedy. El a adăugat că interceptări ale National Security Agency (NSA, agenția ame-

ricană responsabilă de interceptarea comunicațiilor) arătau că piloți sovietici pilotau avioane TU 16, cu însemne egiptene, care îi bombardau pe cei ce opuneau rezistență regimului din Republica Arabă Yemen. El sugera ca Departamentul de Stat și Foreign Office să fie scurtcircuitate și CIA și MI6 să stabilească contacte mai strânse. White ar fi vrut să refuze, dar era sub presiunea premierului Macmillan.

În noiembrie 1963, Richard Helms, directorul adjunct pentru Planuri al CIA, a vizitat și el Londra. White l-a

rugat să contribuie la o îndulcire a poziției Departamentului de Stat față de politica britanică în zonă. Nu peste multă vreme, o estimare a CIA a identificat existența unei amenințări sovietice în zonă. Cu toate acestea, la 21 noiembrie 1963 președintele Kennedy i-a telefonat ministrului de Externe britanic Douglas-Home și i-a cerut să îi dea asigurări că mercenarii care luptau contra regimului instalat la Sanaa vor fi retrași din zonă. Titularul Foreign Office a negat orice implicare britanică, dar a promis că va face cercetări. A doua zi Kennedy era asasinat. Cine și de ce a făcut-o nu s-a stabilit în mod clar nici până azi.

James Critchfield (dreapta) alături de Reinhard Gehlen, fostul ofițer Abwehr, specializat pe spațiul sovietic, devenit după război „părintele” serviciilor secrete vest-germane

DOMNITORI, ÎN MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ	ȚARA ROMĂ- NEASCĂ (1688- 1714)	OPERĂ DE VERDI	MOL- DOVA (1457- 1504)	MISTUIT DE FOC	MOL- DOVA (1527- 1538) ȘI (1541- 1546)	MOL- DOVA (1451- 1452), (1454- 1455) ȘI (1455- 1457)	ȚARA ROMĂ- NEASCĂ (1842- 1848) (GHEOR- GHE)
		ZEUL IUBIRII (MIT. GR.)		A-ȘI ÎNSUȘI			MOLDOVA (1819- 1821) (MIHAI BR. ULTIMUL DOMN FANA- RIOT)
			PIEPT		ȚARA ROMĂ- NEASCĂ (1456- 1462) ȘI 1476	A SE LUPTA	
ȚARA ROMÂNEASCĂ (1310-1352)	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓
RELIGIE	→						
DEOSEBIȚI	→						
ADESEA (VAR.)	→						
SCLAV	→						
CAPĂT DE NĂFRAMĂ!	→						
TRÂNDĂVIE	→						
ȘEF PESTE SLUJITORII DOMNITORULUI	→						
FESI!	→						
A DECORA	→						
ROȘU PE CÂMP	→						
OPINIE EXPRIMATĂ	→						
ACAD... GIURESCU (ISTORIC)	→						
ÎNCERCARE LA RUGBI	→						
RĂSET	→						
ÎNFĂȚIȘARE	→						
UNU!	→						
NICOLAE (DIM.)	→						
ASEMĂNĂTOR	→						
UNSUROASĂ	→						
ACUM (VAR.)	→						

D. CIREAȘĂ

DOMNULE MIHALACHE, NU PLECA!

Iată un nou fragment din textul discursului pe care l-a rostit la ședința Comitetului Executiv al Partidului Național-Tărănesc, din 23 noiembrie 1937, Iuliu Maniu, a cărui publicare am început-o în nr. 5/2015.

Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a reproduce acest text din Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace.

Ce credeți Dvs. că a făcut cenzura? A tăiat o parte, a lăsat că ne trebuie democrație democrația, tot omul își bate joc de ea. A lăsat că trebuie ideea națională toată lumea face demagogie pe tema aceasta. A lăsat că vrea morală creștină în definitiv morala creștină este pe buzele tuturor. Dar mulți sunt cari nu o urmează.

A șters însă „realizată într-o monarhie constituțională, întruchipătoare a demnității naționale și realizatoare a dreptății sociale”.

De ce? Fiindcă domnii care fac cenzura vor monarhie, dar nu constituțională, ci dictatorială, pentru că ei nu vor demnitatea națională pe care o calcă în picioare zi de zi și nu vor dreptatea socială nici măcar să fie amintită, ci vor ca clasele exploatatoare din slujba unui capitalism liberal să exploateze și mai departe și să pauperizeze nestânjenit poporul țării noastre.

Se fac crize factice, fiind înainte hotărât rezultatul, bătându-și joc de oamenii cari sunt consultați.

Se fac alegeri, se pipăie pulsul națiunii! Pulsul națiunii nu știu cum îl pipăie, dar patul puștei și băta pipăie coastele cetățeanului.

Și pe urmă ceea ce spune opinia publică nu se ia în seamă, ci își bat joc de demnitatea națională, neluându-se în seamă voința populară, legal exprimată, se dă curs liber unei serii întregi de guverne personale. Vă trebuie pilde? În opt ani s-au perindat nouă guverne în România, între care al nostru a avut majorități respectabile, mari, impunătoare. S-a făcut pe vremea lor alegeri județene, în care partidul nostru a avut majorități zdrobitoare și în care partidul liberal a intrat cu 17-18 procente. Ce s-a întâmplat? Guvernele noastre au fost expediate, iar acum se ține un guvern, un singur guvern,

guvern personal, în fruntea căruia stă un om inventat, la care nimeni nu s-a gândit și nu numai că stă patru ani, ci fiind zdrobit în alegeri, este menținut prin stare de asediu mai departe și i se anticipează încrederea nejustificată prin nicio manifestare sau fapt concludent.

Dacă toate acestea nu sunt bătaie de joc la adresa demnității naționale, dacă aceasta nu este o ofensă adusă drepturilor politice și cetățenești ale poporului nostru, atunci eu nu știu ce mai înseamnă cuvântul ofensă și încălcare.

Eu nu pot suporta această atmosferă în țară fără a pune tot ce pot în serviciul scopului ca această stare de lucruri să fie schimbată.

Sunt hotărât să lupt din toate puterile mele, în frăție cu Dvs. și în deplină solidaritate. Vă rog și pe Dvs. să refuzați a suporta această atmosferă umilitoare, să faceți tot posibilul ca acest neam, această nobilă națiune să iasă din această cătușă, care nu numai sufletește este umilitoare, dar îi istovește și fizicul și o împiedică să meargă pe calea ei de dezvoltare veșnic ascendentă.

Ce este de făcut în fața acestei situațiuni?

Trebuie în materie internă să căutăm înlăturarea acestor paradoxe, a acestor echivocuri și punerea în ființă a unui sistem de guvernare sinceră, serioasă, categorică și devotată intereselor superioare ale națiunii și țării românești. Trebuie înlăturate formele goale, trebuie să năzuim a realiza esența și înțelesul adânc al lucrurilor și trebuie înainte de toate înlăturat sistemul dictatorial, care ne stăpânește și umilește și trebuie înlăturat pericolul ce ne amenință a se permanentiza.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) ● What changed and what didn't changed in Bucharest, for the last 100 years ● **I. Bulei** The modernisation of Romania in Titu Maiorescu's conception ● **M. Nicolau** Teachers of yore: Ion Simionescu ● **A. Vasilescu** Denomination of the Romanian Leu: why and how ● **F. Banu** Was Nicolae Doicaru, the chief of the foreign intelligence between 1959-1978, a Soviet spy? ● **A. Chiru** The confrontation between Empress Maria Theresia and the Greek Catholic Bishop Inochentie Micu Klein ● The best history books printed in 2014 awarded by the Cultural Foundation Magazin Istoric ● **M. Moşneagu** September 1915: the visit of King Ferdinand and Queen Mary to Dobruja ● **M. Roussin, D. Burcea** The officers of the French military mission, led by general Berthelot, about the military qualities of the Romanians ● **V.B. Kashirin** The intelligence services of the Russian imperial army about the future field marshal Alexandru Averescu (II) ● **H. Pop** The Roman fort from Buciumi ● **M. Stavinschi** An unknown park in Bucharest ● **M. Sala** Other eponymous ● **G. Filitti** In Romania, 100 years ago ● **L. Zamani** Rumpus and electoral thefts in Bucharest, November 1898 ● **A.I. Ionescu** Emanuel Salomon Mírohorský, a Czech traveller through the Romanian Countries (II) ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXIV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● Что изменилось и что нет в Бухаресте в последних 100 лет ● **И. Булей** Как соображал Титу Майореску модернизацию Румынии ● **М. Николау** Профессора былых лет: Ион Симионеску ● **А. Василеску** Деноминация лея почему и как ● **Ф. Бану** Был ли советским кротом Николае Дойкару, начальник румынского шпионажа 1959-1978? ● **А. Киру** Столкновение между императрицей Марией Терезой и греко-католическим епископом Инокентие Мику Клайн ● Призы Культурного Фонда Магазин Историк для наилучших книг по истории, опубликованных в 2014 г. ● **М. Мошнягу** Визит короля Фердинанда и королевы Марии в Добруджу в сентябре 1915 г. ● **М. Руссен, Д. Бурча** Офицеры Французской военной миссии, возглавляемой генералом Бертелло, о боевых качествах румын ● **В.Б. Каширин** Александру Авереску глазами военной разведки Российской империи (II) ● **Н. Поп** Древнеримский лагерь в Бучуме ● **М. Ставински** Неизвестный парк Бухареста ● **М. Сала** Другие эпонимы, начинающие с буквами Л и М ● **Дж. Филитти** В Румынии 100 лет тому назад ● **Л. Замани** Ноябрь 1898 г. Избирательные скандалы и кражи ● **А.И. Ионеску** Эмануэл Саломон Мирохорски, чешский путешественник по Румынским Княжествам 19 в. (II) ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXIV)

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Piaţa Valter Măărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Preţul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

APEL

**Doamna VICTORIA RĂ-
DUCA, din satul Bâsca
Roziliei, orașul Nehoiu, ju-
dețul Buzău, ne scrie:** Măr-
turisesc că vă citesc cu inter-
es încă din anii '80, iar în
paginile revistei dumne-
voastră am găsit mereu su-
biecte interesante și actuale.
Prin această scrisoare aș vrea
să aduc în atenție și poate să
sensibilizez persoanele care ar
putea ajuta la valorificarea
potențialului istoric, unei clă-
diri foarte dragi mie, aflată
acum în paragină, fiind în
pericol să dispară în câțiva ani.
Este vorba de conacul Mai-
can, din comuna Gura Teghii,
 județul Buzău.

Clădirea a fost ridicată de
colonelul Dumitru D. Maican
în 1903. Când eram copii îi
spuneam „La Palatul Conte-
selor“, cu trimitere la cele
cinci fete pe care le avea Du-
mitru D. Maican. Era de
notorietate faptul că Paulina
Maican devenise contesa
Paulina de Hessenstein, iar
construcția ni se părea la acea
vreme un adevărat palat.
Dumitru D. Maican – fost
secretar de Stat în Ministerul
de Război în timpul Primului

Război Mondial – a fost
fermecat de peisajul din
această zonă de munte. Fa-
milia sa a locuit adesea la Gura
Teghii și cumpărase mai
multe terenuri în comună
încă din secolul al XIX-lea.
Dumitru D. Maican a construit
și biserica din Gura Teghii,
susținând comunitatea locală.
Conacul despre care v-am
amintit a fost clădirea care a
găzduit și primul meu loc de
muncă.

Naționalizarea clădirii de
către regimul comunist a
transformat clădirea în spital
al comunei, iar aici am pășit
pentru prima dată în 1967, în
calitate de asistentă medicală.
Era o clădire elegantă, solidă,
cu totul diferită față de casele
de rând ale zonei. Spitalul era
foarte încăpător, iar la subsol
avea o spălătorie. Curtea mare
moștenise o alee cu brazi
falnici și trandafiri încă din
perioada interbelică. Veneam
cu mare plăcere în acest loc

încărcat de istorie și auzeam
multe povești de la pacienți
despre importanța conacului
și a familiei care l-a construit.
Memoria colectivă încă nu-i
uitase pe cei care le fuseseră
„vecini de soi“.

Astăzi este o clădire aban-
donată, cu ziduri care încep
să se surpe. Singurul lucru care
elucidează cumva curioșii
despre ce a fost odată această
clădire este o placă de mar-
mură pe care este inscripțio-
nat textul: „Această clădire
a fost construită în 1903 de
DD Maican, proprietarul
Munților Penteleului, Gura
Teghii, Spedisu, Arsele și
entre reuri pe apa Budeului“.
Conacul Maican poate fi
reabilitat și ar putea fi un mic
pol de interes pentru turiștii
care ajung la Gura Teghii.
Arhitectura clădirii este foarte
interesantă și poate fi obiect
de studiu pentru cei pasio-
nați de acest aspect. În acest
sens v-am atașat și câteva
fotografii, care sper că vor
convinge pasionații de că-
lătorii și drumeții să viziteze
acest conac și, de ce nu, să
contribuie cumva la scoate-
rea din anonimat și la o
valorificare turistică mai
bună.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040074

09